

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

FİNANS PROGRAMI

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİ ÜZERİNE BİR
ALAN ARAŞTIRMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Asiye Ecem TOSUN

HAZİRAN – 2016

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

FİNANS PROGRAMI

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİ ÜZERİNE BİR
ALAN ARAŞTIRMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Asiye Ecem TOSUN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bünyamin Er

HAZİRAN – 2016

TRABZON

ONAY

Asiye Ecem TOSUN tarafından hazırlanan “*Lise Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyi Üzerine Bir Alan Araştırması*” adlı bu çalışma 17.06.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (*oybirliği / oyçokluğu*) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İşletme Anabilim dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Bünyamin ER (Başkan-Danışman)

Doç. Dr. Halil İbrahim BULUT

Doç. Dr. Hasan AYAYDIN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım. ... / ... / ...

Prof. Dr. Ahmet ULUSOY
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Asiye Ecem TOSUN

24.05.2016

ÖNSÖZ

Finansal okuryazarlık kavramı, bireylerin para kullanımı ve yönetimi konusunda bilgi ve beceri sağlayan yeterlilik düzeyini ifade etmektedir. Tez çalışmasında, lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi amacı ile Trabzon Ortahisar ilçesinde yer alan liselerde öğrenim gören öğrencilere anket uygulanmıştır. Çalışmada lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri farklı demografik özellikleri açısından incelenmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında, konunun belirlenmesi aşamasından itibaren bilgi ve deneyimleriyle bana daima yol gösteren kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Bünyamin Er'e ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen çalışma arkadaşlarıma ve aileme en içten teşekkürlerimi sunarım.

Asiye Ecem TOSUN

Trabzon, 2016

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VIII
ABSTRACT	IX
TABLolar LİSTESİ	X
ŞEKİLLER LİSTESİ	XII
GRAFİKLER LİSTESİ	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ	XV
GİRİŞ.....	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. FİNANSAL HİZMETLERE ERİŞİM.....	5-37
1.1. Finansal Tabana Yayılma	5
1.1.1. Finansal Tüketicinin Korunması	8
1.1.2. Finansal Eğitim	11
1.1.2.1. Finansal Eğitimin Tanımı ve Önemi.....	11
1.1.2.2. Finansal Eğitimin Faydaları.....	13
1.1.2.3. Türkiye’de Finansal Eğitim Çalışmaları.....	15
1.1.3. Finansal Ürün ve Hizmetlere Erişim.....	21
1.1.3.1. Finansal Hizmetlere Erişimin Tanımı.....	21
1.1.3.2. Finansal Hizmetlere Erişimin Önemi	22
1.1.3.2.1. Finansal Gelişim ve Ekonomik Kalkınma İlişkisi	22
1.1.3.2.2. Finansal Gelişim ve Finansal Erişim	23
1.1.3.3. Finansal Hizmetlere Erişimin Ölçümü	24
1.1.3.3.1. Bölgelere ve Kişi Başına Göre Şube Dağılımı	26
1.1.3.3.2. Bölgelere ve Kişi Başına Göre ATM Dağılımı	27

1.1.3.3.3. Kişi Başına Mevduat ve Kredi Sayısı.....	29
1.1.3.3.4. Kredi/Gelir ve Mevduat/Gelir Oranları	30
1.1.3.4. Finansal Hizmetlere Erişimin Önündeki Engeller	31
1.1.3.5. Finansal Erişimi Artırma Uygulamaları4	34
1.1.3.5.1. Finansal Kurumların Yaygınlaştırılması	34
1.1.3.5.2. Yasal ve İdari Düzenlemeler	35
1.1.3.5.3. Finansal Kurumlar Arası Rekabet ve Bilgi Paylaşımı.....	36
1.1.3.5.4. Finansal Eğitim.....	37

İKİNCİ BÖLÜM

2. FİNANSAL OKURYAZARLIK	38-57
2.1. Finansal Okuryazarlığın Tanımı	38
2.2. Finansal Okuryazarlığın Önemi.....	41
2.2.1. Finansal Okuryazarlığın Birey ve Aileye Katkıları.....	46
2.2.2. Finansal Okuryazarlığın Finansal Sisteme ve Ekonomiye Katkıları	49
2.3. Finansal Okuryazarlık ve Tüketicinin Korunması	52
2.4. Finansal Okuryazarlık ve Finansal Erişim.....	54
2.5. Finansal Okuryazarlık ve Finansal Eğitim	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI	58-76
3.1. Finansal Bilgi Konusundaki Araştırma Örnekleri	58
3.2. Finansal Tutum ve Davranış Konusundaki Araştırma Örnekleri	63
3.3. Demografik Değişkenler ve Finansal Okuryazarlık Düzeyi.....	68
3.4. Aile ve Finansal Okuryazarlık İlişkili Araştırma Örnekleri	73
3.5. Lise Öğrencileri Üzerine Yapılmış Araştırma Örnekleri.....	74

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. LİSE ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİ	77-119
4.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Kısıtları	77

4.1.1. Araştırmanın Amacı	77
4.1.2. Araştırmanın Kapsamı.....	77
4.1.3. Araştırmanın Kısıtları.....	78
4.2. Araştırmanın Yargılanması.....	78
4.3. Araştırmanın Metodolojisi.....	79
4.3.1. Araştırma Veri ve Bilgilerinin Toplama Yöntem ve Aracı.....	79
4.3.2. Araştırma Veri ve Bilgilerinin Analize Hazırlanması.....	79
4.4. Araştırmanın Bulguları	80
4.4.1. Katılımcıların Kişisel Özelliklerine İlişkin Bulgular	80
4.4.2. Katılımcıların Finansal Erişim Durumuna İlişkin Bulgular.....	81
4.4.3. Katılımcıların Finansal Tutum ve Davranışlarına Yönelik Bulgular	84
4.4.4. Katılımcıların Finansal Bilgi Düzeyine Yönelik Bulgular.....	90
4.4.5. Katılımcıların Finansal Kavramlar Hakkındaki Bilgi Düzeyi.....	98
4.4.6. Katılımcıların Kişisel Özellikleri ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri	111
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	124
YARARLANILAN	131
EKLER	142
ÖZGEÇMİŞ	152

ÖZET

Finansal okuryazarlık, temel düzeyde finansal ürünler ve uygulamalar hakkında bilgi sahibi olarak gündelik hayatta kullanılan finansal araçların seçiminde bilgi temelli kararlar verebilmeyi sağlayan yeterlilik düzeyini ifade etmektedir. Finansal okuryazarlığı oluşturan unsurlar finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış kapsamında ele alınabilmektedir.

Toplumun geleceğini temsil eden gençler için finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olması önemlidir. Bu kapsamda çalışmanın temel amacı, lise öğrencileri için önemli olan finansal okuryazarlık konusunu teorik olarak incelemek ve Trabzon Ortahisar ilçesinde yer alan liselerde öğrenim gören öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerini, finansal erişim, bilgi, tutum ve davranışlarından elde edilen bilgiler ile belirlemektir. Elde edilen veriler SPSS 22.0 paket program ile analiz edilmiş, frekans yüzde dağılımları ve demografik faktörler açısından farklılık analizleri yapılmıştır. Analiz sonucunda, öğrencilerin finansal gelişmelere olan ilgilerinin düşük olduğu ve temel finansal terimler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir. Ayrıca, öğrencilerin olumlu finansal davranış ve tutumlar sergiledikleri ancak finansal bilgilerinin, tutum ve davranışları üzerinde etkisinin az olduğundan da söz edilebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Finansal Erişim, Finansal Bilgi, Finansal Tutum ve Davranış, Lise öğrencileri.

ABSTRACT

Financial literacy refers to level of competence in making information based decisions about selection of financial instruments in daily life, is basically a skill about financial products and their applications. The component parts of financial literacy can be discussed in the framework of financial knowledge, financial attitude and financial behavior.

Youth who can be viewed as the future of the society are important to have a relatively high level of financial literacy. In this context, the main goal of this study is to examine the financial literacy which plays an important role for high school in a theoretical way and determine their financial literacy level with get information from financial access, knowledge, attitudes and behaviors of the students of high schools where is in Trabzon, Ortahisar. Obtained data's are tested by SPSS 22 programme and used to differences tests in terms of frequency percentage distribution and demographic characteristics. From the result of the analysis show that students haven't enough knowledge about basic financial concepts and students' interests are low on financial developments. Also, students show favorable behaviors and attitudes but can say that their financial knowledge's have a low effect on their behaviors and attitudes.

Key Words: Financial Literacy, Financial Access, Financial Information, Financial Attitude and Behavior, Students of High School.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1.	Bölgelere Göre Şube Sayıları*	26
2.	Her Yüz Bin Kişiyeye Düşen Şube Sayısı* (Kişi)	27
3.	Bölgelere Göre ATM Sayısı	28
4.	Her Yüz Bin Kişiyeye Düşen ATM Sayısı* (Kişi)	29
5.	Kişi Başına Mevduat* (TL)	29
6.	Kişi Başına Kredi* (TL)	30
7.	Bölgelere Göre Kredi-Mevduat Oranı*	31
8.	Katılımcıların Kişisel Özellikleri Açısından Finansal Erişim Durumları	112
9.	Lise Türüne Göre Finansal Terimleri Öğrenme Kaynağı	112
10.	Cinsiyete Göre Finansal Olayları Takip Sıklığı	113
11.	Sınıfa Göre Finansal Olayları Takip Sıklığı	113
12.	Sınıfa Göre Haber Kaynağı	113
13.	Katılımcıların Kişisel Özellikleri Açısından Finansal Tutum ve Davranış	114
14.	Lise Türüne Göre Harçlık Alma Durumu	115
15.	Lise Türüne Göre Harçlık Tükendiğinde Davranış Durumu	115
16.	Sınıfa Göre Harcamaları Takip Durumu	116
17.	Sınıfa Göre Ürün Alırken Dikkat Edilen Etkenler	116
18.	Lise Türüne Göre Fiyat Karşılaştırma Durumu	117
19.	Cinsiyete Göre Fiş veya Fatura Saklama Durumu	117
20.	Sınıfa Göre Fiş veya Fatura Saklama Durumu	117
21.	Katılımcıların Kişisel Özellikleri Açısından Finansal Bilgi Durumu	118
22.	Lise Türüne Göre Ailevi Menkul Varlıklar Bilgisi	119
23.	Lise Türüne Göre Ailevi Finansal Önlem Bilgisi	119
24.	Cinsiyete Göre Takip Ettikleri Eğilimler	120
25.	Sınıfa Göre Satın Almada Fiyat Tespit Durumları	120
26.	Sınıfa Göre Enflasyon Artışının Satın Alma Düzeyi Üzerine Etki	120
27.	Liseye Göre Enflasyon Artışının Satın Alma Düzeyi Üzerine Etki	121

28.	Cinsiyete Göre Kredi ekmede Satın Alma Tercihleri	121
29.	Liseye Göre Kredi ekmede Satın Alma Tercihleri	122
30.	Cinsiyete Göre Brüt ve Net cret Hakkında Bilgi Düzeyi	122
31.	Liseye Göre Brüt ve Net cret Hakkında Bilgi Düzeyi.....	123

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil Nr.</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1.	Finansal Tabana Yayılım Sınıflandırma.....	6

GRAFİKLER LİSTESİ

<u>Grafik Nr.</u>	<u>Grafik Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1.	Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı	80
2.	Katılımcıların Öğrenim Gördükleri Sınıflara Göre Dağılımı	80
3.	Katılımcıların Okudukları Liselere Göre Dağılımı	81
4.	Katılımcıların Ekonomi ve Finans İle İlgili İlk Terimleri Öğrendikleri.....	82
5.	Katılımcıların Ülkemizde ve Dünyada Gelişen Finansal Olayları Takip.....	82
6.	Katılımcıların Ekonomi ve Finans ile İlgili Haberleri Öğrenme Aracı.....	83
7.	Katılımcıların Ekonomi İle İlgili Dergi veya Kitap Aboneliği.....	83
8.	Katılımcıların Harçlık Edinme Durumu	84
9.	Katılımcıların Harçlıklarını Değerlendirme Durumları.....	85
10.	Katılımcıların Harcamalarından Kalan Paralarını Değerlendirme Durumu.....	85
11.	Katılımcıların Harçlık Yönetimi İle İlgili Davranışları	86
12.	Katılımcıların Harçlıklarının Tükenmesi Durumunda Gösterdikleri Eğilimler .	87
13.	Katılımcıların Para İdaresi Üzerine Davranışları	88
14.	Katılımcıların Harcamalarını Takip Durumu	88
15.	Katılımcıların Ürün Satın Alırken Dikkat Ettiği Etmenler.....	89
16.	Katılımcıların Ürün Değerine Göre Fiyat Karşılaştırma Durumu.....	89
17.	Katılımcıların Yaptığı Harcamaları Takip Etmesi Durumu	90
18.	Katılımcıların Ailevi Menkul Varlıklar İle İlgili Bilgi Düzeyi	91
19.	Katılımcıların Ailelerinin Finansal Önlem Durumları Hakkında Bilgileri	91
20.	Katılımcıların Aile Bütçe Giderleri Hakkında Bilgi Düzeyleri.....	92
21.	Katılımcıların Takip Ettiği Eğilimler	93
22.	Katılımcıların Alım Gücünde Kredi Kartı Üzerine Görüşleri	93
23.	Katılımcıların Satın Almada Fiyat Tespit Durumları	94
24.	Katılımcıların, Enflasyon Artışının Satın Alma Düzeyi Üzerine Etkisi.....	95
25.	Katılımcıların Kendilerini Finansal Okuryazar Olarak Değerlendirme	95
26.	Katılımcıların Kredi Çekmede Satın Alma Tercihleri.....	96
27.	Katılımcıların Ailelerinin Gelir Ve Giderlerini Kayıt Etme Özellikleri.....	97

28.	Katılımcıların Brüt ve Net Ücret Hakkında Bilgi Düzeyi	97
29.	Katılımcıların Faiz Hakkındaki Bilgi Düzeyleri	98
30.	Katılımcıların Kredi Kartı Hakkındaki Bilgi Düzeyleri	99
31.	Katılımcıların Sigorta Hakkındaki Bilgi Düzeyleri.....	99
32.	Katılımcıların Mevduat Hakkındaki Bilgi Düzeyleri	100
33.	Katılımcıların Hisse Senedi Hakkındaki Bilgi Düzeyleri.....	100
34.	Katılımcıların Hisse Senedi Hakkındaki Bilgi Düzeyleri.....	101
35.	Katılımcıların Yatırım Fonu Hakkındaki Bilgi Düzeyleri.....	102
36.	Katılımcıların Döviz Kuru Hakkındaki Bilgi Düzeyleri	102
37.	Katılımcıların Borsa Hakkındaki Bilgi Düzeyleri	103
38.	Katılımcıların Tasarruf Hakkındaki Bilgi Düzeyleri.....	103
39.	Katılımcıların Merkez Bankası Hakkındaki Bilgi Düzeyleri	104
40.	Katılımcıların Enflasyon Hakkındaki Bilgi Düzeyleri	105
41.	Katılımcıların Katılım Bankası Hakkındaki Bilgi Düzeyleri	105
42.	Katılımcıların EFT Hakkındaki Bilgi Düzeyleri	106
43.	Katılımcıların ÖTV Hakkındaki Bilgi Düzeyleri	107
44.	Katılımcıların TÜFE Hakkındaki Bilgi Düzeyleri	107
45.	Katılımcıların Cari Açık Hakkındaki Bilgi Düzeyleri.....	108
46.	Katılımcıların Resesyon Hakkındaki Bilgi Düzeyleri	108
47.	Katılımcıların Bono Hakkındaki Bilgi Düzeyleri.....	109
48.	Katılımcıların İthalat Hakkındaki Bilgi Düzeyleri	110
49.	Katılımcıların Stopaj Hakkındaki Bilgi Düzeyleri	110
50.	Katılımcıların Özkaynak Hakkındaki Bilgi Düzeyleri	111

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACEC	: Americans for Concumer Education and Competition
ASEC	: American Savings Education Council
ASIC	: Australian Securities and Investments Commission
ATM	: Automatic Teller Machine
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BİST	: Borsa İstanbul
CYFI	: Child & Youth Finance International
EBA	: Eğitim Bilişim Ağı
EFT	: Elektronik Fon Transferi
FODER	: Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği
IDA	: Bireysel Gelişim Hesapları
IMF	: International Monetary Fund
INFE	: International Network on Financial Education
İAB	: İstanbul Altın Borsası
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İSMEK	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitim Kursları
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MB	: Merkez Bankası
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MKK	: Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş
NCEE	: National Council on Economic Education
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
PACFL	: President's Advisory Council on Financial Literacy
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti

TAKASBANK	: Takas ve Saklama Bankası A.Ş
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEB	: Türkiye Ekonomi Bankası
TKYD	: Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği
TSPAKB	: Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği
TÜFE	: Tüketici Fiyatları Endeksi
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund
vb	: Ve Benzeri
vd	: Ve Diğerleri
VİOB	: Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası
WB	: World Bank

GİRİŞ

Günümüzde finansal piyasaların genişlemesi ve teknolojinin gelişmesi ile finansal araçların artması ve karmaşık hale gelmesi, bireylerin finansal konularda tek başına karar almalarını engel hale getirmektedir. Bireylerin finansal sisteme dahil olmaları ve finansal karar alma süreçlerinde bilinçli tercihler yapması bireylerin bu konudaki bilgi düzeyleri ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda okuryazarlık öncelikli olarak bireyin kendi ekonomisi için olsa d, ekonomi içerisinde almış olduğu kararlar ve atmış olduğu adımlar, finans ve sermaye piyasalarına yön verdiğinden dolayı finansal sistemin gelişmesi ve verimliliği açısından da önem taşımaktadır.

Finansal okuryazarlık; bütçeleme, tasarruf, yatırım, ödünç alma/verme, sigortalama, çeşitlendirme ve gelir-gider eşleştirmesi ile ilgili uygulamalar gibi finansal müşterilerin finansal ürün/hizmet ve kavramlar hakkında bilgi ve becerilerini geliştirmelerini, finansal risk ve fırsatları daha iyi görmelerini, daha bilinçli tercih yapmalarını, nereden yardım almaları gerektiğini ve finansal refahlarını arttırmak için bunun dışındaki diğer tüm faaliyetleri etkin bir şekilde yapmalarını sağlayan bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Temizel, 2010: 5-7).

Bireylerin, günlük yaşantılarında yaptıkları harcamalar, fatura ödemeleri, kredi kartı kullanımı, kredi kullanımı ya da ödeme yöntemleri arasında yapacakları seçimlerden, elde ettiği gelirden kalan gelecek dönemleri yönelik planladığı tasarruflar için finansal kararları etkin bir biçimde alabilmesi adına finansal okuryazar olması gerekmektedir. Finansal okuryazarlıkla bireyler, finansal sistem hakkında bilgi sahibi olmakta ve finansal riskleri daha iyi yönetmesini öğrenmektedir. Ekonomi sisteminden bireye aktarılan finansal riskler dolayısıyla bireylerin üstlendikleri riskin farkında olmaları ve başarıyla yönetmeleri gereklilik halini almıştır. Bu açıdan bakıldığında toplumun tüm kesimlerinin finansal okuryazar olması gereği ortadadır.

Finansal kararların, yaşam kalitesi üzerindeki etkileri son derece önemlidir. Finansal kararlar, yaşamda verilen kararların çok önemli bir bölümünü oluşturur ve kişinin yaşam standartlarını belirleyen en etkili unsurlar arasındadır. Finansal hizmet satın almaya ilişkin kararlarda rasyonel olabilmek için bu konuda gelişmiş bir farkındalığa ihtiyaç duyulmaktadır. Finansal okuryazarlık, farkındalığın artmasına ve finansal tüketicilerin rasyonel karar vermesine yardımcı olmaktadır. Bireylerin finansal kararlar almadan önce temel finansal bilgileri öğrenmeleri, verecekleri kararların sonuçları ile ilişkilidir. Doğru kararlar bireyin yaşamına olumlu etkilerde bulunurken, yanlış kararların etkisi ise ciddi anlamda olumsuz olabilmektedir. Bireyler, yanlış tercihlerinin sonucunda yılların emeği ile ortaya çıkan birikimleri kaybetmek noktasına gelebilir ya da finansal okuryazarlıklarını arttırarak, yapacağı bilinçli tercihlerle refah düzeyini artırabilir.

Bireylerin kendi finansal yönetim yetenekleri artan bir öneme sahiptir. Bu çerçevede, insanlar çocuklarının eğitimi ve kendi emeklilikleri için uzun dönemli yatırım planları ve kısa vadeli tasarruf, tatil için kredi, ev peşinatı, araba kredisi, hayat sigortası ihtiyaçları ve diğer pahalı eşyalar için finansal kararlarını da iyi bir şekilde yönetmeleri gerekmektedir (Chen ve Volpe, 1998: 107). Bireyin ekonomik çıkarlarını korunması adına finansal okuryazarlık vazgeçilmez bir unsur olmakla birlikte, gelişen dünyada her birey için zorunlu hale gelmektedir.

Finansal okuryazarlık bireylerin günlük hayatta karşılaştıkları finansal sorunların çözümüne katkı sağlarken finansal piyasaların da etkin ve verimli çalışmasını sağlar. Williams (2007), finansal okuryazar olan yetenekli tüketicilerin piyasaları daha etkin bir biçimde araştırdığını, firmaları daha dikkatli bir şekilde gözlemlediğini, tedarikçileri daha verimli bir şekilde seçtiğini ve piyasadaki sahtekâr, kabiliyetsiz ve tüketici ihtiyaçlarını karşılayamayan firmaları piyasa dışına çıkarmada daha başarılı olduklarını belirtmiştir. Böylelikle ekonomi piyasasının daha adil ve verimli çalışmasına ve gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Finansal okuryazarlık, gencinden yaşlısına toplumun her kesimini ilgilendiren ve uzun vadeli etkileri olan önemli bir olgudur. Ancak bireyin finansal okuryazar olabilmesi için öncelikle finansal terimler ve araçlar hakkında bilgi sahibi olması yani finansal eğitim alması gerekmektedir. Finansal hizmetlere nasıl ulaşılması gerektiği ve finansal

kuruluşların sunduğu imkanların neler olduğu ancak finansal erişim ile sağlanabilmektedir. Finansal eğitim ve erişim olmadan finansal okuryazarlıktan söz edilemeyeceği gibi, bu üç kavram birbirinden ayrı düşünülememektedir.

Finansal kararlar çocukluktan başlar ve bir ömür boyu devam eder. Tüketim, tasarruf, yatırım, borç alma, borç verme ve risk konuları yaşamın her evresinde birey için önemli ve geçerlidir. Dolayısıyla, finans sadece yetişkinleri değil, çocuklar ve gençler de dahil herkesi ilgilendirmektedir. Çalışmada, lise öğrencilerinin seçilmiş olması büyük önem taşımaktadır. Çünkü erken yaşta edinilen alışkanlıklar, kişinin ilerideki hayatına yön vermektedir. 18 yaşına kadar ailelerinin yanında, finansal bakımdan hiçbir sorumluluk almayan gençlerin, üniversiteye ya da çalışma hayatına başlamalarıyla birlikte, bütçelerini kendileri idare etmeye başlamakta, banka kartı, kredi kartı gibi finansal araçları kullanmakla birtakım yükümlülükler altına girmeye başlamaktadır. Bu konuda ailelere ve bireyin yakın çevresine büyük sorumluluklar düşmektedir. Aile, çocuğuna finansal konular hakkında temel bilgileri vermeli ona davranış kazandırmalıdır.

Gençlerin finansal konuları takip etmesi, anlaması ve yorumlaması, ileriki yaşlarında karşılaşacakları finansal krizlerle başa çıkabilmelerini kolaylaştıracak ve kendi çözüm yöntemlerini bulmaları konusunda gençlere yardımcı olacaktır. Genç nüfusun finansal okuryazarlık düzeyinin gelişimi, gelecekte bu konuda yaşanabilecek olası problemleri azaltabilecek ya da önleyebilecektir.

Aile ve çevrenin dışında, devlet ve özel şirketler ile eğitim kurumlarına da finansal okuryazarlığın geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasında birçok sorumluluklar düşmektedir. Gençlere finansal terimleri sevdirecek, onların anlamalarını kolaylaştıracak çalışmalar yapılmalı, buldukları ekonomik düzeni ve gelişmeleri anlamaları sağlanmalıdır. Ülkemizde ve dünyada konu ile ilgili projeler, konferanslar yapılmakta ve yayınlar ile desteklenmektedir. Özellikle eğitimin ve erişimin güç olduğu bölgelere yönelik faaliyetler düzenlenmekte, mümkün olduğunca her kesimden insana ulaşmaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde finansal tabana yayılmanın tanımı ve nelerden oluştuğu anlatılmakta, finansal tabana yayılımın önemli unsurlarından biri olan finansal

tüketicinin korunması kavramına yer verilmektedir. Bireyin, finansal okuryazarlığın olabilmesi için alması gereken finansal eğitimden, eğitimin bireylerin ekonomik faaliyetlerine sağlayacağı faydalardan ve ülkemizde gerçekleşen finansal eğitim çalışmalarından örneklere yer verilmiştir. Finansal tabana yayılımın arz tarafını oluşturan finansal erişimin tanımı, önemi ve ölçümünden bahsedilmekte, erişimin daha çok insana yayılması ve gelişmesinin önündeki engelleri ile ülkemizde ve tüm dünyada gerçekleşen erişimi artırma uygulamaları yer almaktadır.

İkinci bölümde, finansal okuryazarlığın ne olduğu, bireye, aileye, finansal sisteme ve ekonomiye sağladığı katkılardan, finansal okuryazarlığın, tüketicinin korunması, erişimi ve eğitimi ile ilgili ilişkilerden bahsedilmektedir. Üçüncü bölümde ise ülkemizde ve dünyada finansal okuryazarlık ile ilgili çalışmalardan örnekler verilmekte, elde edilen sonuçlar hakkında bilgiler paylaşılmaktadır. Ve son olarak dördüncü bölüm, çalışmanın uygulama bölümüdür. Trabzon ilinin Ortahisar mevkiinde yer alan 812 lise öğrencisine uygulanan anketlerden elde edilen verilerin istatistiksel analizlerine ve yorumlarına yer verilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. FİNANSAL HİZMETLERE ERİŞİM

1.1. Finansal Tabana Yayılma

Finansal tabana yayılma, finansal hizmetlere ihtiyaç duyan tüm bireylerin ve işletmelerin ihtiyaç duydukları finansal ürünlerin tamamına erişebilmelerini ve bunları kullanabilmelerini, bunların finansal kuruluşlar tarafından etkili ve sorumlu bir şekilde sunulmalarını ve bireylerin ve işletmelerin bu ürünleri kullanabilmek için gerekli bilgi ve becerilere sahip olmalarını sağlamak anlamına gelmektedir (<http://www.worldbank.org>).

Finansal tabana yayılmanın sağlanması bakımından sadece finansal hizmetlere erişim değil aynı zamanda finansal hizmetlerin düzenli ve etkin kullanımı ve kalitesi de önemli hususlardır. Kavram olarak, finansal tabana yayılma, finansal hizmetlere uygun erişimi, finansal tüketicilerin korunmasını ve finansal okuryazarlığın tamamını içerir (<http://www.worldbank.org>).

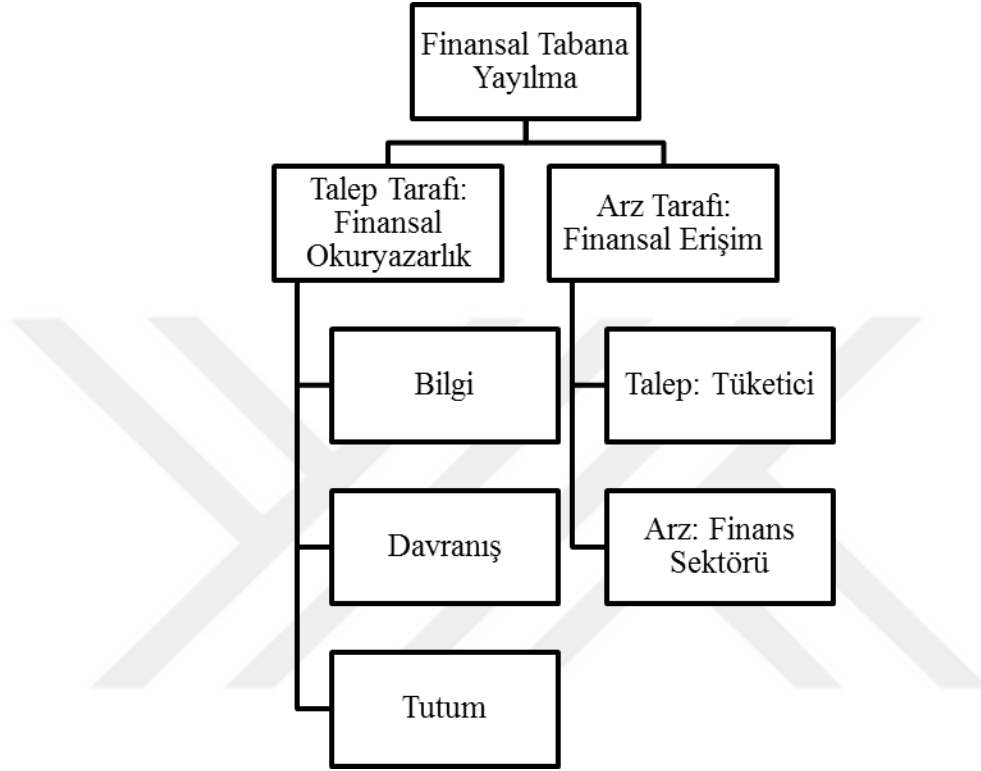
Finansal tabana yayılımı Şekil 1’de görüldüğü üzere alt sınıflara ayırmak mümkündür. Ayrımın talep tarafını finansal okuryazarlık oluştururken, arz tarafını ise finansal erişim oluşturmaktadır.

Finansal okuryazarlık, finansal tabana yayılımının talep tarafında, bilgi, tutum ve davranış bileşenlerinden oluşmaktadır. Atkinson ve Messy (2012)’e göre finansal okuryazarlık; doğru finansal kararlar almak ve bireysel refaha ulaşabilmek için gerekli olan farkındalık, bilgi, beceri, tutum ve davranışların bileşimidir.

Dünya Bankası da finansal okuryazarlığı bilgiden beceriye, beceriden tutumlara ve tutumlardan davranışlara doğru bir bağ şeklinde formüle etmektedir. Bu bağ son derece önemlidir, zira bilgi, tutumları etkilemekte ve tutumlar daha sonra çeşitli davranışlar

biçiminde ortaya çıkmaktadır (Holzmann, 2010'dan aktaran: Sarıgül, 2015: 201). İkinci bölümde finansal okuryazarlık ile ilgili detaylı bilgi verilecektir.

Şekil 1. Finansal Tabana Yayılım Sınıflandırma

Kaynak: www.teb.com.tr

Finansal tabana yayılımının arz tarafını oluşturan finansal erişim, arz ve talep olarak iki alt sınıfa ayrılmaktadır. Talep kısmı, tüketicilerin finansal kuruluşlara ve hizmetlere olan ilgisi ve bu hizmetlerin kullanımı iken, arz kısmı ise finansal kuruluşların fiziksel imkanları ve finansal hizmetlerin yeterliliğidir. Finansal hizmetlere olan ulaşımın artması, hane halkının refah düzeyinin yükselmesi ve işletmelerin faaliyetlerinin artmasına yardımcı olmaktadır. Finansal taban yayılma ekonomik büyümenin sağlanmasında, yoksulluğun azaltılmasında ve refahın artırılmasında önemli rol oynamaktadır.

Dünya Bankası'nın küresel finansal tabana yayılma (Global Findex) veri tabanı, dünya genelinde 2,5 milyar yetişkinin, toplam yetişkin nüfusun yaklaşık yarısının düzenlemeye tabi finansal kuruluşlar tarafından sunulan finansal hizmetlere erişiminin olmadığını göstermektedir. Yüksek gelirli ülkelerde hesap penetrasyonu (bir finansal

kuruluşta hesap sahibi olan yetişkinlerin oranı) neredeyse evrensel düzeydeyken (yetişkinlerin % 89'u resmi bir finansal kuruluşta hesabı olduğunu bildirmiştir), bu oran gelişmekte olan ekonomilerde sadece % 41'dir. Türkiye'de yetişkinlerin % 58'i resmi bir finansal kuruluşta hesabı olduğunu bildirmiştir. Benzer lkeler ile karşılaştırıldığında Türkiye'deki hesap penetrasyonu daha ileri düzeyde olmakla birlikte, yetişkin nüfusun yine de önemli bir bölümünün (% 42) bir finansal kuruluşta hesabı olmadığını bildirmiştir (<http://www.worldbank.org>).

Bu bağlamda Dünya Bankası tarafından, Hazine Müsteşarlığı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve Borsa İstanbul (BİST) işbirliği ile 3-4 Haziran 2014 tarihinde İstanbul'da "Türkiye Finansal Tabana Yayılma" konferansı gerçekleştirilmiştir. Konferansın amacı, ülkemizdeki paydaşlar arasında finansal tabana yayılmanın tartişilmesini sağlamak, finansal tabana yayılma politikalarının tasarımında ülkemizi desteklemek ve lkemizin 15-16 Kasım 2015 tarihinde Antalya'da gerçekleşen G-20 zirvesindeki başkanlığı için hazırlıklarını desteklemektir.

Devletlerin, uygun yasal ve kurumsal çerçevenin oluşturulması ve piyasa aksaklıklarının giderilmesi üzerine yaptığı çalışmalar, finansal tabana yayılmayı arttırmada önemli bir rol oynamaktadır. Özel sektörün de katılımı ve desteği ile finansal hizmetlerin sürdürülebilir bir Şekilde sunumu sağlanarak finansal dışlama probleminin önüne geçilebilmekte ve ürünlerin tüketiciler tarafından erişim ve kullanımı arttırılabilmektedir.

Türkiye Hkmeti, finansal sektörün geliştirilmesinde bir politika amacı olarak finansal tabana yayılmaya öncelik vermektedir. Finansal İstikrar Komitesi; finansal hizmetlere erişim, finansal tüketicilerin korunması ve finansal eğitim temel alanlarından oluşan finansal tabana yayılma ile ilgili "Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planı'nı" hazırlamıştır. Plan, 05.06.2014 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Strateji hazırlığı sırasında Kalkınma Planları, Orta Vadeli Program ve İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı dikkate alınmış, ülke çapında anketler yapılmış, ulusal ve uluslararası literatür taranmıştır. Strateji hazırlık sürecinde

temel amaç ve hedeflerle uyumlu olarak G20 çerçevesinde belirlenen Yenilikçi Finansal Tabana Yayılma temel ilkeleri de dikkate alınmıştır. Finansal ürün ve hizmetlere erişim alanında ülkemiz göstergeleri ve finansal altyapının gelişmişliği dikkate alınarak talep yönünün kuvvetlendirilmesi benimsenmiştir. Talep tarafını güçlendirecek çalışmalara ağırlık verilmesi çerçevesinde finansal erişim alanında yeni bir eylem planı hazırlanmamış olup, finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunması alanlarında toplam 55 adet eylem belirlenmiş ve her bir eyleme ilişkin sorumlu ve ilgili kurum ve kuruluşlar tespit edilmiştir. Söz konusu eylemlerin belirlenmesinde ve hayata geçirilmesinde anılan kurum ve kuruluşların yanı sıra sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılarak etkinliğinin artırılması hedeflenmiştir (www.spk.gov.tr).

Finansal erişim, talep ve arz yönü dikkate alınarak finansal tüketicinin korunması, finansal eğitim, finansal ürün ve hizmetlere erişim şeklinde üç farklı açıdan değerlendirilebilir.

1.1.1. Finansal Tüketicinin Korunması

Tüketicilerin mal ve hizmet üretenlerden, kaliteli, sağlam, güvenilir, standartlara uygun ve makul maliyetle mal ve hizmet alabilmeleri yönündeki hakları, tüketici hakları olarak tanımlanmaktadır. Finansal tüketicinin korunması ise finansal kuruluşlar ile finansal tüketiciler arasında eşit ve adil bir alışveriş ortamını temin etmeye yönelik uygulamaların sağlanmasını ifade etmektedir (Bankalar Düzenleme ve Denetleme Kurulu [BDDK], 2014: 14).

Finansal tüketicinin korunması, başta tasarruf sahipleri ve yatırımcılar olmak üzere, finansal ürün ve hizmetlerden yararlananların sisteme olan güvenini artırarak finansal katılımını desteklemektedir. Ayrıca, finansal sektörün istikrarına, etkinliğine ve gelişimine katkıda bulunarak genel ekonomik performans üzerinde olumlu bir rol oynamakta, istikrarın sağlanması ve korunması için gerekli olan bir etmendir.

Çağdaş anlamda tüketicinin korunması hareketi ilk defa 1850’li yıllarda ABD’de ortaya çıkmış olup, Avrupa’da konunun örgütlü bir şekilde ele alınması 1970’lerde başlamıştır. “Tüketicinin korunması” ihtiyacının, piyasa ve tüketici hakkı kavramlarındaki

gelişmelere paralel olarak, öncelikle gelişmiş ekonomilerde kamu sağlığı ve güvenliğiyle ilgili sektörlerde ortaya çıktığı, daha sonra sanayi ve hizmetler sektörlerine yayılan bir gelişme gösterdiği görülmektedir (BDDK, 2014: 14).

2007-2009 yılları arasında yaşanan küresel ekonomik kriz ile birlikte, yerleşik yapı, yöntem ve araçların istikrarlı finansal sistemler için yeterli olmadığı, finansal tüketicinin önemli bir oyuncu ve taraf olarak finansal sistemi etkilediği açıkça görülmüştür. Finansal tüketicinin korunmasını ve bilinçlendirilmesini gündeminin üst sıralarına taşıyan G-20 liderlerinin yönlendirmesiyle, OECD bünyesinde oluşturulan Finansal Tüketicinin Korunması Görev Gücü tarafından hazırlanan “*Finansal Tüketicinin Korunmasına Yönelik Üst Düzey İlkeler*” 2011 yılı Ekim ayında kabul edilip yayımlanmıştır. Söz konusu ilkeler; düzenleyici ve denetleyici çerçeve, gözetim kuruluşlarının rolü, tüketicilere eşit ve adil şekilde davranılması, finansal hizmetlere ilişkin açıklamalar ve şeffaflık, finansal eğitim ve farkındalık, hizmet sağlayıcıların ve yetkililerin mesleki sorumluluğa sahip olmaları, tüketici varlıklarının hile ve suistimale karşı korunması, tüketici bilgilerinin ve gizliliğinin korunması, şikâyetlerin işleme konulması ve çözümü ile rekabet konularını kapsamaktadır (www.spk.gov.tr).

Ülkemizde finansal tüketicinin korunmasına yönelik özel bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte, finansal ürün ve hizmetlere yönelik özel hükümlerin tüketicinin korunmasına yönelik yasal düzenlemeler çerçevesinde yer aldığı görülmektedir. Ülkemizde, finansal tüketicinin korunması kavramı, uluslararası uygulamalara göre gecikmeli olarak, 1990’lı yıllarda gündeme gelmiştir. Finansal sistemin derinliğinin ve ürün çeşitliliğinin uzun yıllar boyunca uluslararası seviyenin gerisinde kalması, bankacılık sektörünün reel sektöre finansman sağlamaktan çok devlet borçlanmalarını finanse etmeye yönelmesi ve belli aralıklarla yaşanan krizler, finansal tüketicinin korunması kavramının büyük ölçüde mevduat sigortasına indirgenmesine yol açmıştır. Bununla birlikte, 1995 yılında yürürlüğe konulan 4077 sayılı “Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun” ile tüketici kredilerine ilişkin olarak getirilen ve daha sonra kredi kartlarına ve konut finansmanı sözleşmelerine ilişkin olarak eklenen hükümler bu alanda önemli eksiklikleri gidermiştir. 20 yıla yakın bir süre yürürlükte kalan söz konusu Kanun 28/11/2013 tarihli ve 28835 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan ve 28/05/2014 tarihinde yürürlüğe giren 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır. Tüketici

hukuku alanındaki çağdaş uygulama ve yaklaşımlar ışığında hazırlanan ve ülkemiz uygulamaları için genel bir çerçeve niteliği taşıyan 6502 sayılı Kanun özellikle AB'nin son dönemde çıkardığı ve henüz mevzuatımıza aktarılmamış olan çok sayıda Avrupa Birliği (AB) Direktifinin iç hukukumuza aktarılmasını amaçlamıştır (BDDK, 2014: 26).

Gökmen (2012)'e göre; finansal istikrarın sağlanması ve gelişimin gerekliliği için tüketicinin piyasalara güvenmesi gerekmektedir. Finansal sistemin işleyişinin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirmek, güven ortamını ve denetimini sağlamak için ülkeler, gerekli yasal düzenlemeleri yapmaktadırlar. Ancak mevcut olan yapının gelişmelere uyum sağlaması ve finansal tüketicilerin korunmasının artırılması amacı ile politikalar üretip, sürekli olarak düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Yapılacak olan düzenlemelerin finansal ürünler ile tüketicilerin özellikleri, türleri ve hakları ile sorumluluklarını kapsayacak ve içerecek şekilde olmasının yanı sıra yeni ürünlere, tüketici taleplerine ve gelişen teknolojiye yönelik esnek bir yapıda olması gerekmektedir. Finansal tüketicilerin korunmasında, yasal düzenlemelerin mevcut olması durumunda, denetlemeye yetkili kurumların görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi gerekmektedir. Denetleme organlarının açık ve tarafsız olması, tüketici bilgilerinin gizliliğine ve menfaat çatışmalarına yol açmaması, mesleki yeterliliğe ve standartlara sahip olmaları büyük önem taşımaktadır.

Gökmen (2012)' ye göre; finansal araçlar, finansal tüketicilere finansal ürünler hakkında bilgileri vermekle yükümlü tutulmalıdır. Finansal tüketicilere finansal işlem süreçleri hakkında bilgiler aktarılmalı, ürünleri hakkında anlaşılır ve açık bilgiler verilmeli, karmaşık ve risk derecesi yüksek finansal ürünler için gerekli uyarı ve sonuçlarının daha iyi anlatılabilmesi amacı ile bilgilendirmeler yapılmalıdır. Bunun dışında tüketici profilleri oluşturularak tüketici davranışları, istek ve taleplerinin sağlıklı belirlenebilmesi için de araştırmaların yapılması gerekmektedir. Belirlenen profil çerçevesinde tüketiciye tavsiyeler ve öneriler verilerek ürün ve hizmetler hakkında tüketiciler için bilgilendirmeler yapılmalıdır. Böylelikle tüketicilerin tercihlerini daha sağlıklı yapabilmesi sağlanacaktır.

Finansal tüketicilerin korunması sürecinin önemli bir aşamasını da şikâyetlerin ele alınması ve çözüme kavuşturulması oluşturmaktadır. Finansal kuruluşlar tarafından şikâyetlerin mümkün olduğunca hızlı bir biçimde ele alınması ve etkili şekilde çözüme kavuşturulması esastır. Bununla birlikte, finansal kuruluşlar ve finansal tüketiciler

arasındaki uyuşmazlıkların çözümlenmesine yönelik etkin ve bağımsız alternatif mekanizmaların varlığı finansal tüketicinin gereği gibi korunabilmesi ve tüketici mahkemelerinin mevcut iş yükünün hafifletilebilmesi açısından kritik önem arz etmektedir. Finansal tüketici şikâyetlerine ve bunların ele alınma süreçlerine ilişkin kapsamlı ve güvenilir verilerin oluşturulması ve düzenli şekilde yayımlanması da kuruluş ve sistem düzeyinde sağlıklı değerlendirmelerin yapılabilmesi ve finansal tüketicinin korunmasına yönelik etkili politikalar oluşturulabilmesi açısından önem taşımaktadır (www.spk.gov.tr).

1.1.2. Finansal Eğitim

1.1.2.1. Finansal Eğitimin Tanımı ve Önemi

Finansal eğitim, konuya ilişkin farkındalığın artırılması, finansal erişimin geliştirilmesi ve finansal konularda bilgi birikiminin sağlanmasından, bu bilgi birikiminin bireylerin tüketim, yatırım ve tasarruf davranışlarında değişiklikler oluşturmaya ve bu değişikliklerin ülke ekonomisine ve toplumsal refaha yansımalarına kadar geniş bir alanı kapsamaktadır (TCMB, 2011:79).

OECD (2008) finansal eğitimi, “tüketicilerin, yatırımcıların finansal ürün ve kavramları kavrayışlarını geliştiren, bilgilendirme ve öğretme yoluyla finansal riskler ve fırsatların farkında olmalarını, bilinçli seçimler yapmalarını, yardım için nereye başvuracaklarını öğrenmelerini, finansal refahlarını geliştirecek bir güven ve yetenek geliştirmelerini sağlayan süreç” olarak tanımlamaktadır.

Finansal eğitim, bireylerin finansal sistemden nasıl yararlanması gerektiği konusunda yol gösterici olarak, bireylerin finansal sisteme katılabilmelerini sağlar. Özellikle, gelişmekte olan ülkelerin, bireysel ve toplumsal ekonomik refaha ulaşması konusunda toplumuna, finansal eğitimin zorunluluk değil bir ihtiyaç olduğu bilincini aşılması gerekmektedir. Çünkü finansal eğitimle kişi paranın kullanımına ilişkin doğru kararlar verebilmeyi sağlayan bilgi, beceri ve davranış kazanır. Bireyler bilgilendirilmiş olarak finansal piyasalara katılır ve olanaklardan yararlanır.

TCMB (2011)'ye göre; finansal risklerin bireylerin hayatını çeşitli yönlerden etkilediği günümüzde, finansal eğitim pek çok açıdan büyük önem taşımaktadır. Finansal piyasalarda işlem yapmak, belli düzeyde bir finansal bilgi birikimini, yeterli risk analizi yapabilme kapasitesini gerektirmektedir. Finansal piyasaların karmaşıklığı, ürün çeşitliliğinin fazla olması, diğer yandan bu ürünlerin olması gerektiği kadar şeffaf ve açık olmaması nedeniyle söz konusu ürünler hakkında doğru bilgi edinmeyi ve dolayısıyla doğru karar vermeyi güçleştirmektedir. Tüketimi özendiren ve geçmişe göre daha serbest olan piyasa yapısı bir yandan rekabeti artırırken, bir yandan kişilerin büyük borçlar altına girmesine neden olmaktadır. Kişilerin bu borçları yapılandırılmaları ve ilerleyen yaşlarında geçimlerini sağlamak için yapması gereken tasarruf yolları için belli bir finansal eğitime ihtiyaç duymalarına yol açmaktadır.

Ancak birey ve toplum çeşitliliği, herkese uyan tek bir finansal eğitim programının varlığını engellemektedir. Her yapıya göre farklı verilen eğitimler, daha olumlu sonuçların alınmasını sağlamaktadır. TCMB (2011)'ye göre; bu programlar hedef kitlelerin; çocuklar, gençler, yetişkinler, kadınlar, emekliler, işsizler vb. özelliklerini ve ihtiyaçlarını göz önüne alacak şekilde bireylerin tasarruf, borçlanma, tüketim, sigorta ve emeklilik gibi hayatlarının önemli bir parçasını oluşturan kavramları içermelidir.

Uygulanan programların bir fark yaratıp yaratmadığını anlamak için bu programların kısa vadede veriler toplanarak takip edilmesi, uzun vadede ise elde edilen verilerle analiz edilerek değerlendirilmesi gereklidir. Ancak bu şekilde istenilen sonuçların, konulan hedeflerin etkili ve etkin bir şekilde gerçekleşip gerçekleşmediği kontrol edilebilir.

Finansal eğitimde göz önüne alınması gereken durumları Jazayeri (2012) şu şekilde ifade etmektedir;

1. Finansal kavramları basit düzeye indirebilmek: Finansal kavramlar ve ürünler genellikle karmaşık olup anlaması kolay değildir. Bu nedenle, finansal eğitim programında bu kavramları herkesin anlayabileceği kadar basitleştirmek çok önemlidir.
2. Gruplar arasındaki farklılıkları dikkate alabilmek: Finansal eğitim alanlar birbirinden farklıdır. Kadınlar, erkekler, yaşlılar, gençler, farklı meslekten

insanlar, tahsilliler, tahsilsizler gibi değişik özelliklere sahip birçok kişinin ihtiyaçları ve kapasiteleri farklı olabilir. Herkese aynı tıp eğitimin verilmesi sonuca ulaşmayı engelleyebilir.

3. Kültürel etkenleri dikkate almak: Kültürel farklılıklar finansal eğitimde sorun yaratabilir. Bu nedenle öğrencilerin kültürel farklılıklarının göz önüne alınması gerekir.
4. Kadınların söz konusu eğitimlere katılabilmelerini engelleyen faktörleri dikkate almak: Kadınlar ulaşım, çocuk, zaman, yoksulluk, aile baskısı, toplum baskısı vb. nedenlerle finansal eğitimi alamayabilir. Kadınlara yönelik finansal eğitim programları oluştururken ve sağlarken bunların titizlikle ele alınması gerekir.
5. İnsanları bu eğitimlerin faydası konusunda ikna edebilmek: Birçok kişi finansal bilgi ve becerisinin düşük seviyede olduğunu farkında bile değildir. İnsanlar birçok konuyu olduğu gibi finansal bilgilerini de abartmak eğilimindedirler. Bu nedenle, en zor konulardan birisi onların bu eğitime ihtiyaçları olduğuna insanları ikna edebilmektir.
6. Yeterli nitelikte eğitmen bulmak: Çok çeşitli gruplara finansal eğitim verebilmek özel öğretmenlik becerileri gerektirmektedir. Bu nedenle, iyi bir finansal eğitimin verilebilmesi için öncelikle öğretmenlerin eğitilmesi şarttır.

Finansal eğitimin her yaştaki bireyler için önemi büyük olmalıdır. Ancak ülkelerin çoğunluğu tarafından, henüz eğitimin bir parçası olacak derecede önemli görülmemiştir. Özellikle çocuk ve gençlerin bu konuyu adeta kendiliğinden öğrenmeleri beklenmektedir. Yetişmekte olan nesil bir yana, yetişkin olan bireylerin çoğu konu üzerinde herhangi bir eğilim göstermemekte, kendilerini eğitim anlamında yeterli görüp, geliştirmemektedir (Gökmen, 2012: 42).

1.1.2.2. Finansal Eğitimin Faydaları

Finansal eğitim ile kişilerin refah düzeylerinin artırılmasında, finansal istikrarın sağlanmasında ve ekonominin gelişmesinde katkılar sağlamaktadır.

Finansal eğitim sayesinde bireylerin finansal konularda farkındalıkları artırılmakta, finansal ürün ve hizmetler hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanmakta ve bu şekilde

finansal ürünlerin etkin kullanımı artırılmaktadır. Ayrıca, bu bilinçle tüketiciler hem dolandırıcılıktan ve finansal ürünlere ilişkin yanlış yönlendirmelerden kaçınabilmekte, hem de kendileri için en uygun ürünü kullanmaya teşvik edilmektedirler (TCMB, 2011: 82).

Finansal eğitim sadece bireyler için değil, aynı zamanda finansal sistemin kendisi için de oldukça önemli kazanımlar sağlamaktadır. Finansal eğitimle daha bilinçli birer tüketici olan bireylerin ürünlere ilişkin bilgisi artacak, bu şekilde kendileri için daha doğru kararlar verebilecek, daha uygun ürünleri seçebileceklerdir. Bu durum da finans sektöründeki piyasa etkinliğinin ve rekabetin artmasına katkıda bulunacaktır. Bireylerin bilgi düzeyleri ve finansal okur-yazarlıkları arttıkça, finansal kuruluşlardan talep edecekleri bilgi de buna paralel olarak artacak, bu da kısmen finansal piyasalarda şeffaflığı ve açıklığı artıracak ve dolayısıyla şikâyetler ve hukuki sorunlar da azalacaktır (TCMB, 2011: 83).

Bireylerin finansal okuryazarlığı, piyasanın şeffaf olmasına katkıda bulunması ve doğacak olan şikâyetler ve hukuki sorunların azalmasını sağlaması ile piyasada bulunan düzensizliklerin önüne geçmektedir.

TCMB (2011)'ye göre; eğitim sonucu, artan istek ve talepleri doğrultusunda piyasalarda ürün ve hizmet çeşitliliği artacak, yenilikçi ve gelişmiş finansal ürün ve hizmetlerin ortaya çıkmasına katkıda bulunacaktır. Ayrıca eğitilmiş kişiler haklarını koruma yollarını daha iyi bildikleri için, denetim faaliyetlerinin yürütülmesinde etkin bir mekanizmanın oluşmasına katkıda bulunacaktır. Daha fazla tasarruf yapma eğiliminde olan eğitilmiş bireyler, yatırımlarını arttırarak küçük ve orta ölçekli işletmelere finansman sağlanmasına katkıda bulunmakta, ekonomik büyüme istihdam artışında önemli rol oynamaktadır.

OECD (2005)'ye göre, finansal eğitim, finansal ürün ve hizmetler hakkında bilgi vererek finansal erişim sahibi olmayan bireylerin kendilerini standart dışı uygulamalardan sakınmalarını sağlar, alternatif hizmetlerin maliyetleri hakkında bilgilendirir ve tüketicilerin daha iyi karar vermelerine katkıda bulunur. Böylece, bireyler daha yüksek miktarda tasarruf yapabilir, bu tasarruflarını işsizlik vb. kriz durumlarında kullanabilir, uzun vadede ise ev sahibi olmak ve emeklilik için planlar yapabilirler.

1.1.2.3. Türkiye’de Finansal Eğitim Çalışmaları

Türkiye’de finansal okuryazarlığın geliştirilmesine yönelik olarak farklı kurumlarca finansal eğitim çalışmaları yapılmıştır. Söz konusu eğitim çalışmalarının bazıları tamamlanmış, bazıları ise halen devam etmektedir.

T.C. Kalkınma Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Habitat Kalkınma ve Yönetişim Derneği, Visa Europe Türkiye ve üye bankalarının katılımıyla geliştirilerek, 2009 yılının Aralık ayında hayata geçirilen, "Paramı Yönetebiliyorum" projesi, Türkiye’de ilk kez finansal bilinç alanında kamu, özel sektör ve sivil toplumu bir araya getirmiştir. Projenin hedefi, gençlerin, sağlıklı bir finansal gelecek oluşturabilmeleri konusunda bilinçlendirilerek, sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmalarını sağlamaktır. Proje, Türkiye’de 15-30 yaş arası gençler için, kişisel mali kaynaklarını bütçelemelerine ve finans hizmetlerini doğru kullanmalarına destek olacak bir eğitim olanağı sunmayı amaçlamaktadır (www.habitatderneği.org).

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hayat Boyu Öğrenme Merkezi (İSMEK) ortaklığında ve Doğu Grubu'nun sponsorluğunda hayata geçirilen, "İstanbul Finans Merkezi Yolunda Hedef 20.000 Kadın" projesi de ilk etap 2011 yılında tamamlanmıştır. Finansal okuryazarlık çalışmalarının Türkiye’de kadınlara yönelik düzenlenen ilk ve tek platformu "Para Durumu" kapsamında, yaklaşık 10 bin kadın katılımcıya ulaşılmıştır. Hareketin amacı 20.000 kadında finansal konularda bir farkındalık oluşturmaktır. Bu proje ile 20.000 kadının ardından öğretilerin bir eğitim modülü haline getirilmesi ve ülke çapındaki tüm kadınlara belediyelerin eğitim merkezleri aracılığı ile ulaşması amaçlanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), ülkemizde finansal farkındalık oluşturulması ve finansal eğitime katkı sağlaması yolunda bir adım atılması amacıyla Sermaye Piyasası Kurulu ile ortaklaşa 9-11 Mart 2011 tarihleri arasında İstanbul’da Finansal Eğitim ve Finansal Farkındalık: Zorluklar, Fırsatlar ve Stratejiler konulu bir uluslararası konferans düzenlemiştir. Ayrıca, aynı dönemde “Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim” kitapçığını yayınlamış ve yurt çapında dağıtımını gerçekleştirmiştir (www.tcmb.gov.tr).

2012 yılında, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER) Özlem Denizmen'in başkanlığında kurulmuştur. FODER, devlet, özel sektör ve diğer sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yaparak ülke çapında bireylerin finansal okuryazarlık, finansal erişim farkındalıklarını ve olanaklarını oluşturabilmek için; bilinçlendirme, eğitim, araştırma, uygulamalara destek, politikalar üretilmesi çalışmaları yürütülmektedir. FODER'in amacı; finansal okuryazar bir Türkiye için eko-sistem oluşturmaktır. Hedefleri ise; Bankacılık dışı nüfusta %10'luk bir artışa katkıda bulunmak, hem bankacılık sisteminin yaygın olarak kullanılmasına, hem de tasarruf oranlarının artırılmasına katkıda bulunmak, finansal okur-yazarlığın eğitim müfredatına dahil edilmesini sağlamak, Finansal sisteme dahil olmak ve finansal yatırımlar ile tasarruf konularında öncelikle kadınlar ve çocuklar başta olmak üzere bilinçlendirilmelerine yardımcı olmak için hedefler belirleyip uygulamalar yapmaktır (www.fo-der.org)

Ayrıca, FODER Türkiye'de finansal okuryazarlık konusunda ortak bilinç ve gündem yaratmayı hedefleyen 1. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Zirvesinin 22 Mayıs 2013'te gerçekleştirmiştir. İkincisinin 27 Ekim 2014 tarihinde gerçekleştirildiği zirvede, Milli Eğitim Bakanlığı, TEB ve UNICEF'in birlikte yürüttüğü ilköğretim öğrencilerine yönelik "Sanat Yoluyla Sosyal ve Finansal Eğitim Projesi"ni tanıtan bir sunum gerçekleştirilmiştir. Proje ile, 11 milyon çocuğun müfredatına finansal okuryazarlık kavramının girmesi sağlanmıştır.

FODER, SGK, MasterCard ve TurkishWIN katkılarıyla "Evin Hesap Uzmanı Kadın" projesi 18-35 yaş arası çalışan kadınların ekonomiye aktif katılımını sağlamak, finansal okuryazarlık seviyelerini yükseltmek, SGK kayıtlılık oranını artırmak, kadının potansiyelini geliştirmesi için gerekli bilgiye ulaşması ve gelişmesini sağlamak, kadınları sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortası hakları hakkında bilgi sahibi yapmak amacıyla 04/05/2015 tarihinde Ankara'da hayata geçirilmiştir. Proje, Antalya, Ankara, Sakarya, Zonguldak, Manisa, Adana, Eskişehir, Kayseri, İstanbul ve Bursa'da eğitimler verilerek çalışan kadınların bilinçlendirilmesi, 2017 yıl sonuna kadar 10 ilde 7.000 kadının bilgilendirilmesi hedeflenmektedir.

FODER, 26 Mayıs 2015 Salı günü Ankara Kara Kuvvetleri Komutanlığında Generaller, Subaylar, Astsubaylar, Uzman Erbaşlar, Sivil Memurlar ve

Oyak Genel Müdür Yardımcısının katılımıyla Kara Kuvvetleri Komutanlığı askerlerine ve mensuplarına yönelik “Bireysel Bütçe Yönetimi Eğitimi” ni gerçekleştirmiştir. Ayrıca, FODER “Bütçesini Bilen Gençler” projesiyle 21 Mayıs Perşembe günü Etiler Anadolu Lisesinde öğrenim gören yaklaşık 350 öğrenciye ve ardından Etiler Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (Etiler Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi) 200 öğrenciye finansal okuryazarlık eğitimi vermiştir.

2012 yılında başlatılan, Doğu Grubu’nun kurucu destekçisi olduğu, Milli Eğitim Bakanlığı, Para Durumu, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği’nin (FODER) katkılarıyla yürütülen “3 Kumbara Finansal Okuryazarlık Eğitimi Programı” kapsamında bugüne kadar Türkiye genelinde 22 ilde 112.000’in üzerinde öğrenciye ulaşılmıştır. 2013-2014 yıllarında gerçekleştirilen eğitimlere katılan öğrencilerin yüzde 65’inin tasarruf etmeyi öğrendiği, yüzde 71’inin de kendi bütçelerini etkin biçimde kullanmaya başladığı görüldü. 2017 yılında tamamlanması planlanan proje ile toplamda 500.000 ilkökul 4.sınıf öğrencisine ve veliye ulaşılması hedeflenmektedir.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB), Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği (TSPAKB), Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş (VİOB), Takas ve Saklama Bankası A.Ş (TAKASBANK), Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş (MKK), İstanbul Altın Borsası (İAB), Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği (TKYD) ve Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu A.Ş’nin (Eğitim Merkezi) taraf olduğu “*Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı Seferberliği İşbirliği Protokolü*”05 Mart 2012 tarihinde imzalandı. *Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı Seferberliği İşbirliği Protokolü* ile ülkemizdeki finansal okuryazarlık düzeyinin yanı sıra, sermaye piyasası farkındalığını artırmaya yönelik eğitim ve tanıtım faaliyetlerinde bulunmak, sermaye piyasasının yurtiçi ve yurtdışında tanıtımını yapmak ve bu doğrultuda İstanbul’un uluslararası finans merkezi olması hedefine katkı sağlayacak ortak bir yaklaşım amaçlanmıştır (www.spk.gov.tr).

TSPAKB, finansal okuryazarlık çalışmalarını desteklemek üzere 2012 yılı Mart ayında düzenlediği Yatırımcı Seferberliği Arama Konferansı’nda, TSPAKB bünyesinde gönüllü finans sektörü çalışanlarının yer aldığı Finansal Eğitim Aksiyon Takımı oluşturulmuştur. Ayrıca, hedef kitlelere verilmek istenilen mesajların hızlı ve etkili bir

şekilde iletilmesi için, ilk aşamada sosyal medya üzerinden bir kampanya başlatılmıştır. Bu kapsamda, tasarruf ve yatırım konularında yayın yapan www.paramveben.org adresinde bir blog ve Facebook sitesinde “Param ve Ben” isimli sayfa Aralık 2012 başında yayına açılmıştır.

SPK tarafından ilk kez 2011-2012 eğitim-öğretim yılı döneminde, sermaye piyasalarına yönelik bilgi ve farkındalığın artırılması amacı ile üniversitelerin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) öğrencilerine yönelik olarak düzenlenen ‘7 Bölge 7 Üniversite Sertifikalı Eğitim Seminerleri’ günümüzde de düzenlenmeye devam etmektedir. ‘7 Bölge 7 Üniversite Sertifikalı Eğitim Seminerleri’, belirlenen üniversitelerde üç günlük bir program olarak uygulanmakta olup, Sermaye Piyasası Kurulu'nun yanı sıra Borsa İstanbul A.Ş. Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği ve Takasbank'tan eğitimcilerin katılımı ile sermaye piyasası ve sermaye piyasası kurumları hakkında detaylı ve uygulamalı bilgiler aktarılmaktadır.

Çocukların ve gençlerin finansal erişim ve eğitim vasıtasıyla bireysel yeteneklerini güçlendirmek, onlara finansal farkındalık kazandırmak amacıyla kurulan Child & Youth Finance International (CYFI) tarafından düzenlenen II. CYFI Zirvesi ve Ödül Töreni, 7 – 9 Mayıs 2013 tarihleri arasında Hilton İstanbul'da gerçekleştirilmiştir.

2014 Mart ayı içinde SPK tarafından yürütülen finansal eğitim çalışmaları kapsamında, 6-18 yaş grubu arasındaki çocuk ve gençler ile öğretmenlerin finansal konulardaki temel bilgilerinin geliştirilmesine ve uygulanmasına imkan sağlayacak içerikler, çeşitli görsel, işitsel ve benzeri çoklu ortam unsurlarıyla desteklenen eğitim araçları ile öğrenci ve öğretmenlerin ilgisini çekmeye yönelik yarışma, oyun ve benzeri uygulamaların geliştirilmesini amaçlayan dijital eğitim içeriklerine ilişkin protokol, Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü ile SPK arasında imzalanmıştır. Anlaşma kapsamında finansal konulardaki temel bilgilerin geliştirilmesine ve uygulanmasına yönelik dijital eğitim içerikleri, FATİH projesi kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Bilişim Ağı'nda (EBA) ve EBA Market'te yayınlanması amaçlanmıştır (www.spk.gov.tr).

Önemli uluslararası paydaşlar tarafından finansal eğitim konusunda belirlenen ihtiyaç ve açıkların giderilmesi amacı ile OECD tarafından kurulan ve SPK'nın ülke koordinatörü olarak görev yaptığı Uluslararası Finansal Eğitim Ağı (International Network on Financial Education-INFE)'nin her yıl, yılda 2 kez olmak üzere, üye ülkelerin ev sahipliğinde, çeşitli ülkelerde düzenlenen toplantılarının 2014 yılı ilk toplantısı SPK ev sahipliğinde 20-24 Nisan 2014 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. INFE üyeliği vasıtasıyla tüm dünyada önemli paydaşlar tarafından yürütülen finansal eğitim konusundaki araştırma, program ya da girişimler hakkında bilgi alışverişinde bulunulması ve INFE adına diğer üyelerle birlikte ilke ve tavsiyeler geliştirilmiştir.

Türk Sermaye Piyasası'nın istenen gelişmişlik düzeyine ulaşması için yatırımcı tabanının güçlendirilmesi gerektiğine inanarak, sermaye piyasaları hakkında farkındalık yaratmak ve tasarruf sahiplerini bilgilendirme yoluyla finans piyasalarına girişin tabana yayılması amacı ile Dünya Bankası tarafından Hazine müsteşarlığı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve Borsa İstanbul (BIST) işbirliği ile 3-4 Haziran 2014 tarihinde İstanbul'da "Türkiye Finansal Tabana Yayılma" Konferansı gerçekleştirilmiştir.

Borsa İstanbul ile Anadolu Üniversitesi'nin işbirliğinde borsa ve sermaye piyasalarına yönelik farkındalık ile finansal okuryazarlığın artırılmasına yönelik programlar, eğitimler, tanıtımlar, faaliyetler ve diğer çalışmaların gerçekleştirilmesi hedefi ile protokol imzalanmıştır. Bu protokol kapsamında 2013 Bahar döneminden itibaren, Anadolu Üniversitesi e-sertifika programı kapsamında Temel Düzey Finansal Okuryazarlık ve İleri Düzey Finansal Okuryazarlık programları açılmıştır (Bayram, 2015: 112).

Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile Eğitim Programları kapsamındaki İktisat eğitiminde; sürdürülebilir bir finansal güvenliğe kavuşulmasına, refah seviyesinin artırılmasına, harcama ve tüketiminin rasyonelleşmesine, tasarruflarını artırmaya, tüketici olarak ihtiyacına uygun ve düşük maliyetli seçimler yapmasına ve çevreye duyarlı bir tüketim alışkanlığı kazanmasına katkıda bulunmak amacıyla eğitim modülleri hazırlamış ve değişik dönem ve düzeydeki ihtiyaçlarını belirlemelerine, harcamalarını denetim altına almalarına, ihtiyaçlarına yönelik finansal ürün ve araçları fark etmelerine, aşırı borçlanma ve finansal dışlanma gibi potansiyel sorunları fark etmelerine ve önlem almalarına, olası

ekonomik darboğaz ya da kriz durumlarına hazırlıksız yakalanmalarını önlemeye katkı sağlamak amacıyla Finansal Okuryazarlık Modülü düzenlemiştir (Bayram, 2015: 112).

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ve Türk Ekonomi Bankası (TEB), 5 milyon kişiye finansal okuryazarlık eğitimlerinin verileceği “Bütçemi Yönetebiliyorum Projesi” kapsamında 02.10.2015 günü bir protokol imzalanmıştır. Proje ile Halk Eğitim Merkezleri’nde verilecek ücretsiz eğitimlerle toplumun finansal okuryazarlık bilincinin yükseltilmesi amaçlanırken, 3 yılda 5 milyon kişiye ulaşılması hedeflenmektedir (www.dunya.com).

SPK tarafından üniversite öğrencilerine yönelik her yıl dönemler halinde eğitim semineri düzenlenmekte ve SPK tarafından "Yatırımcı Eğitim Seferberliği" çalışmaları kapsamında her yıl kompozisyon yarışması yapılmaktadır.

OECD nezdinde kurulmuş olan Finansal Eğitime Yönelik Uluslararası İşbirliği (International Network on Financial Education, INFE), farklı ülkelere farklı altyapılara sahip insanların finansal okuryazarlık seviyelerini ölçmek için bir anket geliştirmiştir. Anket; bütçeleme, fon yönetimi, kısa ve uzun vadeli finansal kararlar ve finansal ürün seçimiyle alakalı temel sorulardan oluşmaktadır. Araştırmaya 14 farklı ülke katılmış olup, Türkiye dahil edilmemiştir. Bunun üzerine, Türk Ekonomi Bankası ve Boğaziçi Üniversitesi işbirliği yaparak OECD’nin çalışmasından yola çıkıp Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi geliştirmişlerdir. Bu şekilde Türkiye verileri diğer 14 ülke verileri ile karşılaştırılabilir hale gelmiştir.

Türk Ekonomi Bankası’nın yapmış olduğu Finansal Okuryazarlık Endeksi çalışmalarında Türkiye geneli için finansal okuryazarlık endeksi % 59.8 olarak hesaplanmıştır. Atkinson ve Messy (2012)’nin yaptıkları çalışmada diğer ülkelerin ortalama puanı ise % 62.3’tür. Bu bağlamda Türkiye açısından finansal okuryazarlık ve finansal eğitim alanında çalışmaların genişletilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

Türkiye Ekonomi Bankası, tüm Türkiye’yi finansal okuryazarlık alanında bilinçlendirmek, eğitmek ve kişilerin finansal okuryazarlık düzeyinde ölçülebilir bir iyileşme sağlamak hedefiyle TEB Aile Akademisi’ni kurmuştur. Eğitimlere katılım

ücretsiz olup, herkese açıktır. TEB ayrıca www.teb.com.tr/aileakademisi adresi üzerinden ücretsiz online eğitim şansı da sunmaktadır.

Ülkemizde, finansal okuryazarlığın artırılması adına yapılan proje ve etkinlikler FODER, SPK, TEB gibi kuruluşların öncülüğünde devam etmekte, finans sektörü dışında bulunan kesime mümkün olduğunca geniş ve derin bir şekilde ulaşılmaya çalışılmaktadır.

1.1.3. Finansal Ürün ve Hizmetlere Erişim

1.1.3.1. Finansal Hizmetlere Erişimin Tanımı

Finansal ürün ve hizmetlere erişim, hane halkı ve firmaların kredi, mevduat, sigorta, ödeme işlemleri gibi finansal ürün ve hizmetlere yeterli düzeyde ve uygun şartlarda ulaşabilmesini ve bunların kullanımını ifade etmektedir (www.spk.gov.tr).

Erişim, hizmetlerin arzı ile ilgilidir ve birçok boyutu vardır. Bodie ve Metron (1995), erişimin üç ayrı yönünden bahsetmektedir. Birincisi, *mevcudiyet* boyutudur; finansal hizmetler sunulmakta mıdır, sunuluyorsa ne miktarda sunulmaktadır? İkincisi, *maliyet* boyutudur; finansal hizmetlere erişim ne kadar mal olmaktadır? Üçüncüsü ise, *kalite ve çeşitlilik* boyutudur; finansal hizmetler ihtiyaçları ne kadar gidermekte ve ne kadar değişik ihtiyaçlara cevap vermektedir? Morduch (1999), ise erişimin boyutlarını güvenilirlik, uygunluk, devamlılık ve esneklik olarak açıklamaktadır. *Güvenilirlik* ihtiyaç duyulduğunda ve istendiğinde finansmana erişilebilmesini, *uygunluk* finansal hizmetlere erişimin kolaylık derecesini, *devamlılık* finansal hizmetlerin tekrar veya sürekli erişilebilmesini ve *esneklik* finansal hizmetlerin müşterilerin özel ihtiyaçlarına göre uyarlanabilir olmasını ifade etmektedir. Kempson, Whyley, Caskey ve Collard (2000), finansal hizmetlere erişimi mahrumiyet yönünden tasnif etmektedir. Bu çerçevede; *erişim mahrumiyeti* müşterilerin finansal kurumların risk analizi filtresine takılması, *durum mahrumiyeti* finansal ürünlerin müşterinin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarlanmaması, *fiyat mahrumiyeti* finansal hizmetlerin çok maliyetli olması, *pazarlama mahrumiyeti* finansal kurumların belli grupları hedef alması ve diğerlerini dışarıda bırakması ve *şahsi mahrumiyet* ise kişilerin ve firmaların bankalarca dışlanacakları

kaygısıyla çaba göstermemeleri ve kendi kendilerini sistem dışı bırakmaları durumlarıdır (TCMB, 2011: 10).

Birçok gelişmiş ülkede, finansal hizmetlere erişim oranı yüzde 90'lar seviyesinde olup, bir banka hesabı olmayan kişilerin sayısı çok sınırlıdır. Bu ülkeler, bir bankada hesabı olmayan kişileri, sisteme kazandırmayı amaçlayan yeni programlar ve yeni finansal teknikler geliştirmeye çalışmaktadır. Hatta, bazı gelişmiş ülkelerde, belirli finansal hizmetlere erişim olmadan, bir insanın barınma, gıda, eğitim, iş, sağlık ve sosyal güvenlik gibi temel ihtiyaçlarını yeteri kadar karşılayıp karşılamayacağı tartışılmaktadır. Diğer yandan, birçok gelişmekte olan ülkede ise genel olarak toplumun yarısından fazlasının hatta kimi bölgelerde yüzde 95'inin finansal sistemin dışında olması dikkat çekmektedir (TCMB, 2011: 1).

Honohan (2006, 2007), finansal hizmetlerin kullanıcılarının kimlerden oluştuğunun, kullanımı belirleyen faktörlerin neler olduğunun tespiti ve değerlendirilmesi için en ideal çözüm, nüfus sayımı sırasında vatandaşlardan doğrudan bilgi toplanmasıdır. Fakat, uygulama açısından bu yöntemin dünya çapında gerçekleşmesi mümkün olamamaktadır. Diğer bir çözüm ise örnekleme yöntemiyle hane halkı ve şirketler için anket düzenleyip tüm nüfus hakkında bilgi edinmeye çalışmaktır. Ancak, halihazırda bu yöntemle dünyada bilgi toplayan, sadece 34 ülke mevcut olup, bu anketler birbirleriyle karşılaştırılmayacak kadar farklıdır (TCMB, 2011: 11).

Farklı devlet ve toplum yapıları, nüfus çokluğu, sosyo-ekonomik yapı çeşitliliği gibi etmenler bir arada değerlendirildiğinde, herkese hitap edebilecek bir anketin oluşturulmasının zorluğu, anket oluşturulsa dahi elde edilecek sonuçların ve değerlerin herkes tarafından kabul edilebilirliği neredeyse imkansızdır.

1.1.3.2. Finansal Hizmetlere Erişimin Önemi

1.1.3.2.1. Finansal Gelişim ve Ekonomik Kalkınma İlişkisi

Finansal gelişme, bir ülkedeki finans piyasalarında kullanılan araçların çeşitliliğinin artması ve bu araçların kullanımının daha yaygın hale gelmesi olarak tanımlanmaktadır.

Finansal gelişmenin de tasarrufların kullanılmasını sağlaması ve bilgiye ulaşma maliyetini düşürmesi nedeniyle ekonomik büyüme ve kalkınmaya hızlandırıcı etkisi olmaktadır.

Finansal sistem kalkınmayı birçok yönden teşvik etmekte olup, kalkınma için gerekli olan fonların/tasarrufların bulunmasını ve bir havuzda toplanmasını sağlamaktadır. Böylece finansal sistem, riskli ama değer yaratıcı daha çok projenin hayata geçmesine aracı olmaktadır. Ayrıca, bu fonların tahsisinde kritik bir rol oynayarak, fonların etkin kullanılmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla, gelişmiş bir finans sistemi, ekonomik olarak daha verimli projelerin seçilmesine yardımcı olduğu gibi, kaynakların dağıtıldıktan sonra amaçlarına uygun kullanılıp kullanılmadığını da izleyerek önemli bir toplumsal fayda sağlamaktadır. Öte yandan, finansal sistem proje hedeflerine ulaşım aşamasında karşılaşılan risklerin iyi yönetilmesine yönelik verdiği hizmetlerle de ekonomik kaynakların korunmasına yardımcı olmaktadır (TCMB, 2011: 4).

TCMB (2011), finansal gelişimin, ekonomik kalkınmanın artmasındaki rolünün yanı sıra yoksulluğun azalması ve adaletsiz gelir dağılımının düzelmesinde çok önemli bir unsurdur. Gelir ve servet sadece belirli bir grupta yoğunlaştıkça yoksulluk kalıcı olmakta, gelir dağılımında adalet olmamaktadır. Finansal gelişim arttıkça, finansal hizmetlerin yoksul insanlara ulaşma olasılığı yükselmekte ve hizmetlerden faydalanma olasılığı artmaktadır. Bunun yanında finansal gelişim ekonomik gelişimi desteklediğinden, yoksul kesimin daha fazla gelir elde edebileceği ekonomi yaratılmasına katkıda bulunmaktadır.

1.1.3.2.2. Finansal Gelişim ve Finansal Erişim

Finansal erişim ile finansal gelişme arasında birbirine bağlı bir ilişki bulunmaktadır. Finansal gelişim için finansal sistemlerin iyi çalışması gerekmekte, sistemlerin iyi çalışması için ise geniş bir finansal erişime ihtiyaç duyulmaktadır.

Her kesimin dahil edilmediği, yoksul bireyler ve küçük işletmelerin erişiminin zor olduğu finansal sistemde, bireyler ya da işletmeler kendilerini geliştirememekte, kendi öz kaynaklarıyla yetinmek zorunda kalmaktadır. Yoksul kesim yoksul kalmakta, finansal sistemin kaynak ve olanakları toplumda eşit dağılamamaktadır.

Finansal erişim, yeni şirketlerin açılmasını, küçük işletmelerin ise büyümesini ve yenilenmesini teşvik etmektedir. Finansal erişim ve kullanımın yaygınlaşması ticari kurumlar ve kişilerin finansman ihtiyacını karşılamasında ve ulaşımında kolaylıklar sağlamaktadır. Ulaşımın kolaylaşması ile yatırım oranlarının artması, finansal sisteme katılan kişi sayısının da artması beklenmektedir.

TCMB (2011)'ye göre; finansal erişimin yaygınlaşması ile kişi ya da işletmelerin kendi öz kaynaklarının dışında girişim, büyüme ya da diğer ihtiyaçları için gerekli olan sermayenin yakın çevresi ya da tefeciler gibi düzenleme ve denetime tabi olmayan alternatif araçlardan temin etmesinin ve yüksek maliyet ve risklerle karşılaşmasının önüne geçilecektir. Yasal finans kurumlarını kullanmaya başlayan özel ve tüzel kişiler, aynı anda kanun ve düzenlemelerin koruması altına da girmekte, ayrımcılığa ve suistimale karşı yasal bir sığınağa sahip olmaktadır.

Finansal araçlar ile, kişiler eğitim, sağlık, elektrik, su, mal/hizmet alımı gibi ödemelerini elektronik ortamda daha hızlı ve düşük maliyetle yapabilmektedir. Finansal kurumlar araçlarını geliştirerek, erişimin çeşitliliğinin ve rekabetin artmasını sağlayacak bunun sonucu olarak ülkedeki finansal gelişim hız kazanacaktır.

1.1.3.3. Finansal Hizmetlere Erişimin Ölçümü

Gelişmekte olan ülkelerde finansal sistemin en büyük parçasını bankalar oluşturmaktadır. Böylece gelişmekte olan ülkeler için finansal erişim ve kullanımın göstergesi bankalar üzerinden değerlendirilmektedir.

Dünya Bankasının işaret ettiği finansal hizmetlere erişim ve kullanım göstergeleri literatürde yaygın olarak kullanılmaktadır. Finansal erişim göstergeleri, hizmet noktalarının coğrafi ve demografik olarak yayılımını ortaya koymaktadır. Bölgelere göre şube ve ATM dağılımları, potansiyel müşterilerin, fiziksel olarak en yakın hizmet noktasından ortalama ne kadar uzakta olduğunu göstermektedir.

Dünya Bankası finansal erişim göstergeleri olarak şu değişkenleri kullanmaktadır;

- Şube dağılımı (coğrafi): 1.000 km² başına düşen şube sayısı,
- Şube dağılımı (demografik): 100.000 kişi başına düşen şube sayısı,
- ATM dağılımı (coğrafi): 1.000 km² başına düşen ATM sayısı,
- ATM dağılımı (demografik): 100.000 kişi başına düşen ATM sayısı.

Yüksek değerler, mesafenin kısa ve erişimin kolay olduğu anlamına gelmektedir. Kişi başına şube ve ATM dağılımları ise finansal hizmetlerin demografik yayılımını göstermekte, bir banka ve ATM'nin kaç müşteriye hizmet verdiğini ölçmektedir. Yüksek değerler, şube veya ATM başına daha az kişi düştüğü ve erişimin kolay olduğu anlamına gelmektedir. Finansal kullanım göstergeleri ise, kullanımının yaygınlığını ve karşılanabilirliğini göstermektedir.

Dünya Bankası finansal kullanım göstergeleri olarak ise şu değişkenleri kullanmaktadır;

- Kişi başına kredi sayısı (yaygınlık): 1.000 kişi başına düşen kredi sayısı,
- Kredi/gelir oranı (karşılanabilirlik): Ortalama kredi tutarının kişi başına gelire oranı,
- Kişi başına mevduat sayısı (yaygınlık): 1.000 kişi başına düşen mevduat sayısı,
- Mevduat/Gelir Oranı (karşılanabilirlik): Ortalama mevduat tutarının kişi başına gelir oranı.

Kişi başına düşen mevduat ve kredi hesabı sayısı, finansal hizmetlerin kullanımının yaygınlığına işaret etmektedir. Ortalama kredi ve mevduat tutarının kişi başına gelire oranları ise finansal hizmetlerin ortalama bir vatandaş tarafından karşılanabilme gücünü göstermektedir. Kişi başına düşen gelire göre çok yüksek kredi ve mevduat tutarları, bu hizmetlerin ancak üst gelir grupları tarafından kullanılabilmesini ve gelir seviyesi düşük kişilerin finansal erişimin çok uzağında olduğunu göstermektedir (TCMB, 2011: 13).

Dünya Bankası'nın finansal erişim ve finansal kullanım göstergeleri Türkiye açısından incelendiğinde aşağıdaki durum ortaya çıkmaktadır. Söz konusu göstergelerin hesaplanmasında Türkiye Bankalar Birliği istatistik veri tabanı kullanılmıştır.

1.1.3.3.1. Bölgelere ve Kişi Başına Göre Şube Dağılımı

İstanbul 3.138 şube ve % 28 pay ile en çok şubeye sahip olan bölgedir. İstanbul'u 1.637 şube ve % 15 pay ile Ege, 1.372 şube ve % 12 pay ile Batı Anadolu bölgeleri izlemektedir. En az şubeye sahip olan bölge 181 şube ve % 2 pay ile Kuzeydoğu Anadolu'dur. Ortadoğu Anadolu bölgesi 235 şube ile % 2 paya, Doğu Karadeniz bölgesi ise 337 şube ile % 3 paya sahiptir (Tablo 1).

Tablo 1. Bölgelere Göre Şube Sayıları*

Bölgeler**	Şube Sayısı					% Dağılım
	2010	2011	2012	2013	2014	2014
İstanbul	2.746	2.833	2.938	3.114	3.138	28,2
Ege	1.403	1.445	1.483	1.591	1.637	14,7
Batı Anadolu	1.147	1.207	1.262	1.348	1.372	12,3
Akdeniz	1.048	1.084	1.131	1.241	1.245	11,2
Doğu Marmara	814	857	898	980	999	9,0
Batı Karadeniz	471	488	500	527	538	4,8
Güneydoğu Anadolu	404	420	454	505	526	4,7
Batı Marmara	397	404	424	471	490	4,4
Orta Anadolu	360	375	392	432	444	4,0
Doğu Karadeniz	286	298	308	332	337	3,0
Ortadoğu Anadolu	175	191	206	226	235	2,1
Kuzeydoğu Anadolu	149	158	162	175	181	1,6
Türkiye	9.400	9.760	10.158	10.942	11.142	100,0

*Bu tabloda 22.9.2002 tarih ve 24884 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'ndaki İstatistikî Bölge Birimleri sınıflandırılması kullanılmıştır.

*Yurt dışı şubeler dahil edilmemiştir.

**Bölgeler 2014 yılı şube sayılarına göre sıralanmıştır.

Tablo 2. Her Yüz Bin Kişiyeye Düşen Şube Sayısı* (Kişi)

	2010	2014	Yüzde Değişim
İstanbul	21,8	21,8	7
Ankara	21,3	21,3	10
Muğla	21,2	21,2	4
Türkiye ortalaması	12,4	14,3	15
Van	3,1	4,3	37
Şanlıurfa	3,2	4,2	30
Muş	2,9	3,4	15

* 2014 yılı verilerine göre sıralanmıştır.

İstanbul'da her yüz bin kişiyeye 21,8 şube düşmektedir. Bu sayı Ankara için 21,3, Muğla için ise 21,2'dir. Her yüz bin kişiyeye en az şubenin düştüğü il 3,4 ile Muş'tur. Bu sayı Şanlıurfa'da 4,2 ve Van'da ise 4,3 olmuştur.2010 yılında her yüz bin kişiyeye Türkiye genelinde 12,4 şube düşerken, 2014 yılında söz konusu sayı 14,3 olmuştur (Tablo 2).

2010-2014 yılları arası incelendiğinde, dört yıl içerisinde illerde bulunan şube sayısının arttırılması ile şube başına düşen kişi sayısı azalmıştır. İller bazında incelendiğinde şube başına düşen kişi sayısında en çok değişiklik gösteren il % 33 ile Malatya olmakla birlikte en az değişiklik gösteren il % 1 ile Şırnak'tır (Ek 1).

1.1.3.3.2. Bölgelere ve Kişi Başına Göre ATM Dağılımı

İstanbul 10.822 ATM sayısı ve %26 pay ile en çok şubeye sahip olan bölgedir. İstanbul'u 6.521 ATM sayısı ve %16 pay ile Ege, 4.858 ATM sayısı ve %12 pay ile Akdeniz bölgeleri izlemektedir.

Tablo 3. Bölgelere Göre ATM Sayısı

Bölgeler	ATM Sayısı					Dağılım
	2010	2011	2012	2013	2014	2014
İstanbul	7.180	8.075	9.008	10.116	10.822	26,1
Ege	4.257	4.802	5.221	5.982	6.521	15,7
Batı Anadolu	3.037	3.421	3.685	4.181	4.562	11,0
Akdeniz	3.030	3.428	3.802	4.429	4.858	11,7
Doğu Marmara	2.734	3.228	3.619	4.158	4.513	10,9
Batı Karadeniz	1.254	1.419	1.560	1.817	1.982	4,8
Güneydoğu Anadolu	1.032	1.161	1.293	1.569	1.771	4,3
Batı Marmara	1.375	1.578	1.723	2.007	2.166	5,2
Orta Anadolu	965	1.083	1.183	1.389	1.572	3,8
Doğu Karadeniz	708	852	917	1.048	1.137	2,7
Ortadoğu Anadolu	553	639	690	817	919	2,2
Kuzeydoğu Anadolu	416	466	485	586	646	1,6
Kıbrıs	151	176	187	199	216	
Yabancı Ülkeler	0	0	1	5	10	
Türkiye	26.541	30.152	33.186	38.099	41.469	100,0

* 2014 yılı verilerine göre sıralanmıştır.

En az şubeye sahip olan bölge 646 ATM sayısı ve % 2 pay ile Kuzeydoğu Anadolu'dur. Ortadoğu Anadolu bölgesi 919 ATM sayısı ile % 2 paya, Doğu Karadeniz bölgesi ise 1.137 ATM sayısı ile % 3 paya sahiptir (Tablo 3).

Muğla'da her yüz bin kişiye 117 ATM düşmektedir. Bu sayı Antalya için 83, İstanbul için ise 75'tir. Her yüz bin kişiye en az ATM'nin düştüğü il 14,1 ile Muş'tur. Bu sayı Ağrı'da 14,6, Şanlıurfa'da ise 14,7 olmuştur. Türkiye genelinde 2010 yılında her yüz bin kişiye 36 ATM düşerken, söz konusu oran 2014 yılı itibariyle 54'e yükselmiştir. Her yüz bin kişiye düşen ATM sayısı, büyük illerde ve yoğun turizm faaliyetinin görüldüğü, bireysel işlem ihtiyacının yüksek olduğu bölgelerde daha yüksektir. Nitekim, bu oranın en yüksek olduğu üç il Muğla, Antalya ve İstanbul olmuştur (Tablo 4).

Tablo 4. Her Yüz Bin Kişiyeye Düşen ATM Sayısı* (Kişi)

	2010	2014	Yüzde Değ.
İstanbul	54,2	75,3	39,0
Antalya	61,6	83,0	34,7
Muğla	87,0	117,0	34,5
Türkiye ortalaması	36,0	53,4	48,2
Ağrı	9,4	14,6	54,7
Şanlıurfa	8,7	14,7	70,2
Muş	9,3	14,1	51,0

* 2014 yılı verilerine göre sıralanmıştır.

2010-2014 yılları arası incelendiğinde, dört yıl içerisinde illerde bulunan ATM sayısının artırılması ile, ATM başına düşen kişi sayısı azalmıştır. İller bazında incelendiğinde ATM başına düşen kişi sayısında en çok değişiklik gösteren il % 50 ile Osmaniye olmakla birlikte en az değişiklik gösteren il % 19 ile Tunceli'dir (Ek 2).

1.1.3.3.3. Kişi Başına Mevduat ve Kredi Sayısı

Kişi başına en yüksek mevduat ortalama 34.115 TL ile İstanbul'dadır. Bu ili 28.929 TL ile Ankara ve 13.309 TL ile İzmir izlemektedir. Kişi başına mevduatın en düşük olduğu il, ortalama 1.035 TL ile Şanlıurfa'dır. Muş ve Van'da kişi başına mevduat ise sırasıyla 1.252 TL ve 1.282 TL'dir (Tablo 5).

Tablo 5. Kişi Başına Mevduat* (TL)

	2010	2014	Yüzde değ.
İstanbul	19.252	34.115	77
Ankara	20.334	28.929	42
İzmir	8.387	13.309	59
Türkiye ortalaması	7.589	11.506	69
Van	848	1.282	51
Muş	651	1.252	92
Şanlıurfa	759	1.035	36

* 2014 yılı verilerine göre sıralanmıştır.

** 2010-2014 yılları arası TÜFE yüzde 36 olarak gerçekleşmiştir.

2010-2014 yılları arası incelendiğinde, dört yıl içerisinde bireylerdeki mevduat kullanımı yaygınlığı ile, kişi başına düşen mevduat sayısı artmıştır. İller bazında incelendiğinde kişi başına düşen mevduat sayısında en çok değişiklik gösteren il % 124 ile Siirt olmakla birlikte en az değişiklik gösteren il % 36 ile Şanlıurfa'dır (Ek 3).

Kişi başına en yüksek kredi ortalama 34.042 TL ile İstanbul'dadır. Bu ili 25.497 TL ile Ankara ve 18.645 TL ile Antalya izlemektedir. Kişi başına kredinin en düşük olduğu il, ortalama 1.899 TL ile Hakkari'dir. Muş'ta kişi başına kredi 1.947 TL, Ağrı'da ise 2.048 TL'dir (Tablo 6).

Tablo 6. Kişi Başına Kredi* (TL)

	2010	2014	Yüzde değ.**
İstanbul	14.710	34.042	131
Ankara	10.467	25.497	144
Antalya	7.627	18.645	145
Türkiye ort.	6.111	14.828	143
Ağrı	733	2.048	179
Muş	618	1.947	215
Hakkari	666	1.899	185

* 2014 yılı verilerine göre sıralanmıştır.

** 2010-2014 yılları arası TÜFE yüzde 36 olarak gerçekleşmiştir.

2010-2014 yılları arası incelendiğinde, dört yıl içerisinde bireylerdeki kredi kullanımı yaygınlığı ile kişi başına düşen kredi sayısı artmıştır. İller bazında incelendiğinde kişi başına düşen kredi sayısında en çok değişiklik gösteren il % 236 ile Denizli olmakla birlikte en az değişiklik gösteren il % 80 ile Bayburt'tur (Ek 4).

1.1.3.3.4. Kredi/Gelir ve Mevduat/Gelir Oranları

Yurtiçi şubelere ait rakamlar dikkate alındığında, 2014 sonu itibariyle mevduatın krediye dönüşme oranı yüzde 116 düzeyindedir. Güneydoğu Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu bölgeleri % 286 ve % 174 ile kredi/mevduat oranının en yüksek olduğu bölgelerdir. Bu oranın en düşük olduğu bölgeler ise, % 96 ve % 100 ile Batı Anadolu ve İstanbul bölgeleridir. Kredi/mevduat oranı 2002 yılında % 32 ve 2013 yılında %109 düzeyinde gerçekleşmiştir (Tablo 7).

Yurtdışı şubelere ait rakamlar da dahil edildiğinde, 2014 sonu itibariyle mevduatın krediye dönüşüm oranı % 114 düzeyindedir.

Tablo 7. Bölgelere Göre Kredi-Mevduat Oranı*

Bölgeler	Kredi/Mevduat (%)				
	2010	2011	2012	2013	2014
Güneydoğu Anadolu	157,7	196,8	224,8	155,0	285,8
Kuzeydoğu Anadolu	100,2	138,9	165,6	148,0	173,6
Ortadoğu Anadolu	94,1	125,2	138,1	82,9	159,2
Akdeniz	108,5	129,0	139,8	195,5	157,4
Doğu Karadeniz	103,6	127,1	140,8	133,8	148,2
Doğu Marmara	103,7	126,1	137,2	158,3	147,2
Batı Karadeniz	99,5	124,3	132,9	93,3	143,4
Orta Anadolu	92,3	114,5	126,4	166,7	134,4
Batı Marmara	87,2	113,6	122,1	140,9	128,9
Ege	84,8	100,6	106,7	144,7	125,3
İstanbul	76,4	83,8	87,2	144,9	99,8
Batı Anadolu	54,7	62,3	70,0	120,0	95,6
Türkiye	80,5	93,0	99,5	108,7	115,9

*Bu tabloda 22.9.2002 tarih ve 24884 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'ndaki İstatistikî Bölge Birimleri sınıflandırılması kullanılmıştır.

* Bölgeler 2014 yılı verilerine göre sıralanmıştır. Hesaplama da yurtiçi verileri kullanılmıştır.

1.1.3.4. Finansal Hizmetlere Erişimin Önündeki Engeller

Finansal hizmetlerin erişiminin önünde sosyal, kültürel, ekonomik nedenlere dayalı engelleyici unsurlar bulunabilmektedir. Bundan dolayı finansal hizmetlerin yeteri kadar bulunması halinde bile finansal hizmetlerden faydalanma ve kullanma oranları düşük seviyelerde gerçekleşebilmektedir.

Beck ve diğerleri (2006) bu konu üzerine 58 ülkede bulunan 193 banka üzerinde KOBİ'ler ve finansal hizmet kullanıcılarının en yoğun kullandığı finansal hizmet olan mevduat, kredi ve ödemeler türünde anket çalışması gerçekleştirerek karşılaşılan engelleri belirlemeye çalışmıştır. Anket sonucunda finansal hizmetlere erişimin engellerini fiziki erişim, maliyet ve bürokrasi olmak üzere ana başlıklara ayırmıştır. Buna göre fiziki erişimin engellerini; hizmet birimlerinin sayısı, maliyet engellerini; gerçekleştirmiş

oldukları işlem masrafları, bürokrasi engellerini ise finansal hizmetlerden faydalanmak için gerekli evrak, işlem zamanı ve diğer bürokratik şartlar olarak belirlemiştir.

Fiziki Erişim

Beck ve diğerleri (2006) fiziki engelleri değerlendirmesinde mevduat hesabı açılabilen hizmet birimlerini araştırmış ve genel merkezde açılabilen hesap için 1 puan, genel merkez ve şubede açılabiliyorsa 2 puan, hem genel merkez hem şube ve diğer yollar (internet, telefon vb.) ile açılabiliyor ise 3 puan vererek değerlendirmede bulunmuş ve Türkiye'nin puanı 2,20 olarak hesaplanmış, dünya ortalaması olan 2,14 puanın üzerinde gerçekleşmiştir. Buna göre Türkiye'de kişilerin en az 2 farklı seçenek ile hesap açabildikleri belirlenmiştir.

Finansal hizmetlere erişim krediler bakımından değerlendirildiğinde, erişimin önündeki engelleri ölçmek için kullanılan göstergelerden biri kredi başvurusu yapılabilecek hizmet noktalarının sayısı olduğu belirtilmiştir. Beck vd'nin (2006) anket çalışmasında kredi başvurusu yapılabilecek hizmet birimlerinin dünya ortalaması olan 3,23 iken Türkiye ortalaması 4,15 çıkmıştır. Bu sonuçta Türkiye, dünya ortalamasının üstünde seyretmektedir. Türkiye'de kredi başvurularının birçok seçenek ile gerçekleştirilebildiği görülmektedir.

Maliyet

Beck ve diğerleri (2006) Finansal erişim engellerinden işlem maliyeti kapsamında bir mevduat hesabı açmak için gerekli olan en az tutarın kişi başı milli gelire oranı ile kullanıcılardan istenen yıllık hesap işletim ücretlerini çerçevesinde incelemiştir. Buna göre yapılan çalışmada mevduat hesabı açmak için gerekli olan en az tutarın kişi başı milli gelire dünya ortalaması 10,9 olarak tespit etmiş olup Türkiye'de mevduat hesabı açmak için herhangi bir tutar talebi istenmemektedir. Türkiye'de yıllık hesap işletim ücreti bakımından değerlendirildiğinde ise işletim ücretlerinin kişi başı milli gelire oranı 0,3 olarak gerçekleşerek dünya ortalaması ile denk olarak gerçekleşmiştir.

Kredi hizmetleri işlem maliyetleri bakımından incelendiğinde ise tüketici kredisi hizmetinden faydalanabilmek için kullanıcıların katlanmak zorunda maliyet oranının dünya ortalaması % 3,07 iken Türkiye’de bu oran % 0,95 seviyesinde gerçekleşmiştir. KOBİ’ler bakımından değerlendirildiğinde ise dünya ortalaması % 4,67 iken Türkiye’de üstlenmiş oldukları masraf oranları ortalama % 1,41 seviyesinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bir başka finansal erişim hizmeti olan ödeme işlemleri bakımından değerlendirilmeye tabi tutulduğunda ise maliyet unsurunun bu hizmete erişiminde büyük önem taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Beck ve diğerleri (2006) 58 ülkede yapmış olduğu araştırma sonucunda uluslararası para transferi için bankaların talep ettikleri masraf transfer tutarının yüzdesi hesabı ile 58 ülkenin ortalaması % 6,33 olarak tespit edilmiş iken Türkiye’de bu oran % 6,34 olarak belirlenmiştir.

Diğer bir kullanım oranı yüksek ödeme hizmeti ise ATM’lerde yapılan işlemler olmakla birlikte ülkemizde ankete katılan bankalar hiçbir ATM kullanım masrafı bildirmemişlerdir. ATM kullanımı ile ilgili masraflar için dünya ortalaması % 0,1’dir.

Türkiye bakımından değerlendirildiğinde maliyetlerin finansal hizmetlere erişimi bakımından çok fazla önemli bir engel teşkil etmediği söylenebilir.

Bürokrasi

Beck ve diğerleri (2006) Finansal hizmetlere erişimin engellerinden kabul edilen bürokratik süreci incelendiğinde ise ülkelere göre uygulamalar farklılık göstermektedir. Bazı ülkeler mevduat hesap açılışlarında kişilerin nüfus bilgilerini isterken bazı ülkeler ek olarak maaş bordrosu, adres belgesi, referans mektubu ve buna benzer çeşitli belge ve bilgiler talep etmektedir. Türkiye’de bankalarca mevduat hesabı açmak için istenen belge ortalaması 3,2 adet ile en çok belge talep eden ülkelerde 16. sırada yer almıştır.

Bürokratik engeller kredi hizmetleri için değerlendirildiğinde ise dünyada kredinin sonuçlandırılması kişiler bakımından ortalama 4 gün iken bu oran Türkiye’de ortalama 3 gündür. KOBİ’ler bakımından değerlendirildiğinde ise dünyada kredi sonuçlandırma ortalaması 11,03 gün olarak belirlenmesine karşın Türkiye’de bu oran ortalama 4,6 gündür.

1.1.3.5. Finansal Erişimi Artırma Uygulamaları

1.1.3.5.1. Finansal Kurumların Yaygınlaştırılması

Gelişen teknoloji ve bilişim sayesinde internet, akıllı cep telefonları, tablet bilgisayarlar, akıllı televizyonlar finansal hizmetlere erişimi artırmada önemli rol oynamaktadır. İnternet yoluyla, para transferi, bakiye sorma, yatırım yapma, kredi başvurusunda bulunma gibi işlemler kolaylıkla yapılabilmektedir. Cep telefonlarına banka mobil uygulamalarının indirilmesi ile bu tip işler tek tuş ile tüketicinin elinin altında olmaktadır.

Ayrıca birçok ülkede finansal erişimi arttırmak adına marketler, büfeler, mağazalar, kafeler, petrol istasyonları ve buna benzer yerlerde belli limitlerde kredi kullanma, para transferi, döviz bozdurulması gibi işlemlerin yapılabilmesine imkan sağlanmaktadır. Uzak ve erişimin kısıtlı olduğu bölgelere düzenli aralıklarla mobil ATM götürülerek finansal hizmetlere erişim sağlanmaktadır.

Peachy ve Roe (2004), uzak ve kırsal bölgelere ulaşmak için kurulan tasarruf bankaları ve mikrofinans kurumları gibi hem kâr amacı güden hem de küçük ekonomik birimlere hizmet götürme misyonu olan bankaların önemli bir katkısı olduğunu belirtmiştir.

Bankalar bir ülke içerisinde her yerde faaliyet göstermese de en uzak mahallerde bile postaneler bulunmasından yola çıkarak ‘’posta bankaları’’ modeli geliştirilmiştir. Postanelerin birçok yerleşim alanında mevcut olması, şube sisteminin yanı sıra elektronik altyapıyı ve basit finansal hizmetleri sunabilecek durumda olabilmesi uygulama alanını genişletmiştir. Günümüzde birçok şirket çalışanlarının maaş ödemelerini elektronik olarak çalışanların hesabına aktarmaktadır. Şirket mahalinde ATM veya şube yoluyla finansal hizmetlerin verilmesi için kolaylıklar sağlayan firmalar da bulunmaktadır (TCMB, 2011: 29-30).

1.1.3.5.2. Yasal ve İdari Düzenlemeler

Devletin, özel kuruluşları da kapsayacak şekilde finansal hizmete erişimi arttırmak adına politikalar üretmesi, kullanımı teşvik edici düzenlemeler yapması gerekmektedir.

ABD’de gönüllü bankaların katılımıyla, ev sahibi olmayı teşvik edici tasarruf programları geliştirilmiştir. Bu programa katılan kişiler, düzenli olarak tasarruf yapmak mecburiyetindedir. Bu tasarruflar alınacak ilk evin peşin ödemesi ve alım masrafları için kullanılmaktadır. Ayrıca tasarruf kulübü üyeleri mecburi finansal eğitim seminerlerine katılmak zorundadır. Yine ABD’de bankalar ve kredi birlikleri tarafından tasarrufu özendirici “bireysel gelişim hesapları” adında bir hizmet geliştirilmiştir. Bu hesaplar düşük gelirlili vatandaşlara sunulmakta ve 2.000 ABD dolarına kadar her tasarruf edilen dolara karşılık teşvik verilmektedir. Birçok katılımcı için Bireysel Gelişim Hesapları (IDA) ilk işlem ve tasarruf hesabıdır. IDA’ların bir faydası da bu hesapları kullananların bedava finansal eğitim ile kredi ve yatırım danışmanlığı almasıdır (TCMB, 2011: 31).

Ülkeler, telekomünikasyon sisteminde ilerlemeler ve bilgisayarların işlem gücünün artmasıyla belirli parasal konularda bankalar ile finansal kuruluşlar üzerinden işlem yapma zorunluluğu getirilerek kayıt dışı ekonominin önüne geçmekte, finansal hizmetlerin kullanımını konusunda baskı ile kullanma alışkanlığı yaratılabilmektedir.

Ülkemizde 31 Temmuz 2007 tarihinde TCMB, Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı arasından yapılan anlaşma gereği genel bütçe kapsamında kamu idarelerinin nakit ihtiyaçlarının belirlenmesi, ödenme talimatlarının gerçekleştirilmesi Kamu Elektronik Ödeme Sistemleri aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Uygulama ile birlikte merkez ve taşra muhasebe birimlerinin ödeme ve tahsilat işlemleri tek bir yerden elektronik olarak gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

01.11.2008 tarihinden itibaren ikametgah olarak kullanılan gayrimenkuller için kiracıların aylık 500 TL ve üzeri gerçekleştirmiş oldukları kira bedellerini banka veya postane aracılığı ile ödeme zorunluluğu getirilmiştir. İşyeri için ise herhangi bir tutar sınırlaması olmaksızın banka ve postaneler aracılığı ile gerçekleştirilmesi zorunlu

tutulmuştur. Uygulama ile birçok insanın banka hesabı kullanmasının teşvik edilmesi ve banka dışı birçok fonun sisteme kazandırılması hedeflenmiştir.

Ayrıca, ülkemizde işçi, gazeteci ve gemi çalışanlarının hem maaşlarının hem de maaş dışında aldıkları tüm ücretlerin 1 Ocak 2009'dan itibaren bankalar aracılığı ile ödenmesi zorunlu hale getirilmiştir. Bu uygulama hem kayıt dışı ekonomiyi daraltma işlevi görmekte hem de birçok kişiye bir banka hesabı yoksa açma, hesabı varsa daha aktif kullanma fırsatı sunmaktadır (TCMB, 2011: 32).

1.1.3.5.3. Finansal Kurumlar Arası Rekabet ve Bilgi Paylaşımı

Finansal hizmetlere erişimi yaygınlaştırmanın en önemli yollarından biri, bankalar arasında, bankalar ve diğer finansal kurumlar arasında rekabeti artırmaktır. Artan rekabet ile hizmet kalitesi artacak ve hizmet maliyetleri düşecektir. Bununla birlikte özel kurumlar tarafından daha etkin hizmet politikaları oluşturulacak, ihtiyaçlara yönelik ürün ve hizmetler ile finansal hizmetlerin daha fazla kişiye ulaştırılması sağlanabilecektir.

Işık ve Hassan (2002)'ye göre, rekabetin finansal hizmetlere erişimi artırma potansiyeline en önemli örnek, yabancı bankaların yerel piyasaya girişidir. Yabancı bankaların varlığı finansal hizmetlere erişimi birkaç yoldan olumlu etkilemektedir. Öncelikle, yabancı bankalar, daha iyi teknolojileri, daha iyi hizmet sunumu ve daha iyi sermaye yapılarıyla erişimi artırma potansiyeline sahiptir. Öte yandan, yabancı bankaların varlığı rekabeti artırmakta, yerli bankalar da bu rekabet karşısında daha küçük ve münferit müşterilere yönelmekte, müşteri tabanını genişletmektedir. Ayrıca, yabancı bankalar, daha iyi yönetim, teknoloji ve tecrübeyle hizmetleri daha verimli sunabilmekte ve maliyetleri daha düşük olmaktadır (TCMB, 2011: 33).

Bilgi ve istihbarat eksikliği, küçük işletmelerin ve bireylerin kredi temin etmekte zorlanmasındaki en büyük nedenlerden biridir. Risk unsurunu göz önünde bulunduran banka, bilgi edinemediği kişi ve kurumları dışlamakta ve onlarla sözleşme yapmamaktadır. Kredi kayıt sistemi, kredi skoru sistemi ve kredi derecelendirilme sisteminin geliştirilmesi ile devlet, erişimin önündeki önemli bir bariyeri kaldırmaya katkıda bulunacak, bu firmalar ya da kişiler hakkında bilgi edinmeye kolaylaştırarak sektöre girişlerini hızlandıracaktır.

1.1.3.5.4. Finansal Eğitim

Bireylerin eğitim seviyeleri yükseldikçe, finansal hizmetlerden daha fazla yararlanmaları ve borç yükünü azaltıp, tasarruf eğilimlerinin artması öngörülmektedir. Ülkemizde finansal konularda bilincin oluşturulabilmesi için eğitimler verilmeli, finansal eğitim faaliyetleri (seminer, konferans, ilgili yayınlar ve danışmanlık hizmetleri) desteklenmelidir.

Finansal gelişmişliğin ve ekonomik büyümenin istenilen düzeyde olması için öncelikli olarak finansal bilgi biriminin oluşturulması gerekmektedir. Finansal erişimin nasıl olduğu ve nelerden oluştuğunun bilgilendirilmesi ancak finansal eğitim ile sağlanacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. FİNANSAL OKURYAZARLIK

2.1. Finansal Okuryazarlığın Tanımı

Son zamanlarda sıklıkla duyduğumuz ve gündelik yaşamımızda önemli bir yere sahip olan finansal okuryazarlık ile ilgili araştırmacıların, kurumların ve yazarların tanımları birçok yerde karşımıza birbirinden farklı çıkmaktadır.

Remund (2010)'a göre; Finansal okuryazarlık bir kimsenin bütçeleme, tasarruf, borç alma ve yatırım gibi anahtar finansal kavramları anlama derecesinin ve (hayatta meydana gelebilecek olayları ve değişen ekonomik koşulları da göz önünde bulundurarak) uygun kısa vadeli kararlar ve uzun vadeli finansal planlama yoluyla kişisel finansal durumunu idare etme yeteneği ve güvenini gösterdiği durumdur.

Dvorakova ve diğerleri (2009)'ne göre ise finansal okuryazarlık bireylerin kendilerini ve ailelerini çağdaş toplumda finansal açıdan güvenceye almaları için gerekli bilgi, beceri ve tutumlardan oluşan bir kümedir. Araştırmaya göre, finansal okuryazar kişiler, para ve fiyatlar konusunda bilgi sahibidir ve finansal varlık ve yükümlülükler de içeren kişisel ya da ailevi bütçelerini sorumlulukla yönetirler.

Tanımlara göre temel anlamda, bireylerin tasarruflarını yönetebilmesi için yeterli mali bilgiye sahip olması, kişisel borç ve kredilerini yönetebilmesi, kısa ve uzun vadede yatırımlarını değerlendirebilmesi olarak düşünülebilir.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün ayrıntılı finansal okuryazarlık tanımına göre, finansal okuryazarlık; finansal tüketicilerin finansal ürünler ve kavramlar hakkında bilgilendirilmesini veya finansal risk ve alternatifler arasında tercihte

bulunabilecek farkındalığa sahip olmasını temin ederek finansal refahını artırma sürecidir (Lusardi, 2006: 1).

OECD, finansal okuryazarlığı süreç dahilinde tanımlamış, bilgi artışı ve davranış tecrübesi ile zaman içerisinde bireyde oluşacak, edinilecek bir kavram olarak belirtmiştir.

Amerika’da yürütülen finansal okuryazarlık programı olan JumpStart kapsamında finansal okuryazarlık “Bireyin yaşamı boyunca finansal güvenliği için, finansal kaynaklarını etkin bir biçimde kullanabilmesi ve bunu sağlayabilecek bilgiyi elde edebilme yeteneği” şeklinde tanımlanmaktadır (President’s Advisory Council on Financial Literacy [PACFL], 2008: 35).

Finansal okuryazarlığın tanımları birbirinden farklı olmakla birlikte, her bir tanımın birçok ortak özelliği bulunmaktadır. Finansal okuryazarlıkla ilgili tanımların birçoğunda aşağıdaki beş bileşen yer almaktadır (Remund, 2010: 279);

1. Finansal kavramlarla ilgili bilgi,
2. Finansal kavramlarla ilgili iletişim kurabilme yeteneği,
3. Kişisel finans yönetim becerisi,
4. Uygun finansal kararlar verme becerisi,
5. Gelecekteki finansal ihtiyaçlar için planlama yapma davranışı.

Yukarıdaki tanımlara göre finansal okuryazar kimse finansal konularda bilgi sahibidir. Söz konusu bilgilerin ileri düzeyde olmasına gerek yoktur. Temel kavramları tanımak, bu kavramlara erişebilmek, finansal piyasalarda bu bilgiyi kullanabilme becerisini göstermek ve geleceği için ekonomik anlamda planlar yapmaktır.

Bir başka görüşe göre finansal okuryazarlık, temel finansal okuryazarlık ve gelişmiş finansal okuryazarlık olarak ikiye ayrılmaktadır. Faiz oranları hakkında yorum yapabilme, enflasyonun etkilerini algılayabilme, risk kavramını ve çeşitliliğini algılayabilme temel finansal okuryazarlık içinde değerlendirilirken, hisse senedi piyasası, fonlar, bono fiyatları ve faiz oranları ile ilgili hesaplamalar gelişmiş finansal okuryazarlık kapsamında değerlendirilmektedir (Lusardi, 2008a: 4).

Bu tanım finansal okuryazarlığı kademelendirilmiş olup terimleri anlama ve yorumlama temel finansal okuryazarlık olarak tanımlanırken, finansal piyasada işlem yapma ve aktif davranış sergilemeyi geliştirmiş finansal okuryazarlık olarak tanımlanmıştır. Kavramlara yönelik farkındalığın geliştirilmesine öncelik vermek finansal piyasaların etkinliği için gerekli bir durumdur.

Wagland (2006: 5-6)' a göre finansal okuryazar olabilmek için gereken yetenekler;

1. İlgili finansal bilgiyi arama becerileri,
2. İlgili finansal bilgiyi eleştirel olarak değerlendirme becerileri,
3. Faydalı finansal kararlar alabilmek için bu bilgiden yararlanma becerileri şeklinde 3 gruba ayrılmaktadır.

İlgili finansal bilgiyi arama becerileri: Geniş çapta bulunabilen finansal durumlara ürün ve hizmetlerle birlikte çok sayıdaki yatırım stratejisi bireylerin kendi özel durumlarına uygun bilgileri aramasını gerektirmektedir. Bu nedenle, finansal okuryazarların her şeyden önce ilgili finansal bilgiyi bulma ihtiyaçlarını kabul edebilmeleri, kendi özel durumlarına uygun olan finansal bilginin doğasını ve kapsamını tanımlayabilmeleri ve sonra da bu bilgiyi etkili ve yeterli bir biçimde bulabilmeleri gerekmektedir.

İlgili finansal bilgiyi eleştirel olarak değerlendirme becerileri: Bireylerin ilgili finansal bilgiyi eleştirel olarak değerlendirme becerilerine ihtiyaçları vardır. Bu nedenle, finansal okuryazarlar sadece emeklilik fonlarının sunduğu çeşitli yatırım seçeneklerini eleştirel olarak değerlendirmekle kalmaz aynı zamanda emeklilik fonlarının yıllık raporunun kararlarını vermek için yeterli bir bilgi kaynağı olup olmadığını sorgular. Daha sonra da birçok emeklilik fonuna dair raporları toplar ve fon seçimlerini bu araştırmaların sonucuna göre yapar.

Faydalı finansal kararlar alabilmek için bu finansal bilgiden yararlanma becerileri: Faydalı finansal kararlar alabilmek için finansal bilgiden yararlanma becerileri çok önemlidir. Aksi takdirde bireyin refahını artırırken finansal güvenliğini temin edebilecek

finansal kararları geliştirebilmesi mümkün olmamaktadır. Finansal anlayış ve finansal karar verme konusunda da durum aynıdır.

Finansal okuryazarlık geniş bir alan olup, tanımlarında yer alan kavramları tanıyan, anlamlandıran, finansal gelişmeleri ve bu gelişmelerin etkilerini yorumlayabilen, elde ettiği bilgileri sorgulayan, kendi finans yönetimini ile ilgili kararlar alıp etkin bir biçimde uygulayan ve gelecekte karşına çıkabilecek olumsuz finansal durumlar için hazırlıklı olup plan yapabilme yetkinliğidir. Bunun yanında finansal okuryazar kişinin, günümüz koşullarında bilgiye ulaşmayı sağlayan araçlara ve yeni iletişim teknolojilerine erişebilme yeteneğine sahip, gelişime ve yeniliğe açık birey olması gerekmektedir.

2.2. Finansal Okuryazarlığın Önemi

Bireyler gerek gündelik yaşamda gerekse uzun dönemli planlarda ev bütçesi, çocuklarının eğitim masraflarını, yatırımlarını ve emekliliklerini planlamaya kadar finansal kararlar almaktadır. Bu kararların alınabilmesi için belirli bir bilgi düzeyine ve erişime sahip olunması gerekmektedir. Bu bağlamda finansal okuryazarlık bireylerin, basit ekonomik hesaplamaları yapabilmesinden, finans bütçesini yönetebilmesine, sermaye piyasasına katılımından bireysel emeklilik planlarına kadar finansal kararlarını vermede etkili olmaktadır.

Geleneksel olarak bilgilenmiş tüketicinin daha iyi tüketici olacağı literatürde kabul görmektedir. Tüketim konusu, mal ve hizmetlerin karmaşıklık derecesi arttığında tüketicinin bilgilenmesi daha da önemli olmaktadır. Finansal hizmetler de bu kapsamda yer almaktadır. Bu nedenle tüketicin farklı ürünler arasında doğru seçimi yapabilmesinin ön koşulu finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesidir (Hathaway ve Khatiwada, 2008: 1).

Araştırmalara göre gelişmiş ülkelerde de tüketiciler finansal ürünler ve finansal uygulamalar hakkında çok yetersiz bilgi düzeyine sahiptir. Bu problem kendisini en çok emeklilik dönemi mali planlamalardaki başarısızlıklar şeklinde göstermektedir. ABD’de demografik açıdan bakıldığında ise düşük gelirli ve düşük eğitilmişler ile azınlıklar ve

kadınlar arasında yaygın biçimde görülmekte olan bir problemdir (Lusardi ve Mitchell, 2007a: 43).

Amerika Birleşik Devletleri'nde düşük finansal okuryazarlık toplumda yaygın bir görünüm sergilemektedir. Özellikle de belirli toplumsal gruplar arasında bu konudaki eksikliğin daha belirgin olduğu gözlenmektedir. Düşük eğitim düzeyine sahip bireyler, kadınlar, azınlıklar bu konuda ilk sıralarda yer almaktadır. Finansal işlemlerin her geçen gün artan biçimde karmaşık bir hal alması, finansal okuryazarlık konusunda ne tür adımlar atılması gerektiği sorusuna önem kazandırmaktadır. Günlük yaşamda karmaşık finansal araçlar kullanarak finansal kararlar almak gereği bulunmaktadır. Kredi kartı kullanım alternatiflerini karşılaştırmaktan, ödeme yöntemleri arasında tercih geliştirmeye, ne miktarda tasarruf yapılacağından bunun nereye yatırılacağına ve en iyi koşullarda kredinin nereden temin edileceğine kadar pek çok finansal kararı etkin biçimde alabilmek için finansal okuryazar olma ihtiyacı artan biçimde görülmektedir (Lusardi, 2008b: 14).

Varlıklı ve orta sınıfların eğitimlerinin genellikle düşük gelirli sınıflara göre daha yüksek olması nedeniyle, finansal okuryazarlık eğitiminin düşük gelir seviyesindeki bireylere ulaştırılması daha önemlidir. Bu nedenle finansal okuryazarlık adına yapılan çalışmaların, temel eğitim düzeyinde sağlanması bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

2008 ekonomik kriz sonrası Amerika Birleşik Devletleri'nde mortgage kredisi olarak ev sahibi olanların büyük çoğunluğunun, faizlerin artması durumunda ödemelerinin de artacağı konusunda bilgisiz olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç finansal okuryazarlık düzeyi düşüklüğünün yalnızca gelişmekte olan ülkelerin değil, gelişmiş ülkelerin de sorunu olduğu görüşünü desteklemektedir (Temizel ve Bayram, 2011: 76).

Düşük finansal okuryazarlık sadece ülkeler arasında yaygın olmakla kalmayıp aynı zamanda belirli demografik gruplar arasında özellikle yüksek düzeylere ulaşmaktadır. Örneğin finansal okuryazarlık yaş gruplarıyla orantılı olarak düşüş göstermektedir. Bireylerin hayatlarının son dönemlerine kadar finansal kararlar vermek zorunda oluşu ve yaşlıları hedef alan dolandırıcılık olaylarıyla ilgili artan bir endişenin söz konusu olması bakımından bu önemle üzerinde durulması gereken bir olgudur. Kadınların erkeklerden, özellikle risk çeşitlendirmesi konusunda daha az bilgili olduğu finansal okuryazarlıkta,

keskin cinsiyet ayrılıkları gözlenmektedir. Bu konu kadınların, özellikle de eşin ölümünden sonra finansal kararlar alma konusunda karşılaşılabileceği zorluklar bakımından önem taşımaktadır (Lusardi, 2008b: 8).

OECD ülkelerinde ve OECD kapsamı dışındaki bazı ekonomilerde yapılan anketler, finansal tüketicilerin sadece doğru ve bilgiye dayalı finansal kararlar vermelerini engelleyen düşük finansal okuryazarlık seviyelerine sahip olmakla kalmadıklarını aynı zamanda finansal beceri, bilgi ve farkındalıklarını da çoğunlukla abarttıklarını göstermektedir (OECD, 2009: 8).

Gerçekte olduğundan daha fazla bilgili olduklarını düşünmeleri, finansal konularda yanlış adım atmalarına yol açmakta, piyasalardan zarar görmelerine neden olmaktadır.

Serbest piyasa ekonomisinin yaygınlık kazanması finansal okuryazarlığın önemini hızla arttırmıştır. Finansal okuryazarlığın öneminin artmasında etkili faktörlerden bir tanesi de kavramın üç boyutlu yapısıdır. Tasarruf, yatırım ve finansal dolandırıcılığı kapsayan bu yapı kavramın çok yönlü ilgi görmesine yol açmaktadır. Finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi bir yandan davranışsal eğilimlerin yol açtığı hataların azaltılmasına böylece bireylerin kendi durumlarına en uygun finansal kararları almasına yardım ederken, diğer yandan iletişim ve bunun getirdiği kaldıraç etkisi ile düzenleyici otoritelerin daha güçlü bir konuma gelmesini sağlamaktadır (Özçam, 2006: 19).

Gelişen teknoloji ve dünya ile birlikte, finansal sistemde rol oynayan araçlar da gün geçtikçe gelişmekte ve yenilenmektedir. Bütün bunlarla birlikte finansal fırsatlar daha da karmaşık hale gelmekte, finansal tüketici tarafından anlaşılması zor bir hal almaktadır. Yeniliklere ayak uyduramayan tüketici, kendini güvensiz bir ortamda hissedip, risk altında görmektedir. Bunun sonucu birey ya yanlış kararlar vererek hareket etmekte ya da piyasada işlem yapmamaktadır.

Finansal okuryazar olmama yalnızca bireylerin kendi sorunu değil ulusal finansal bir sorundur. Öyle ki, birikim, tasarruf yapma alışkanlığının topluma kazandırılmamış olması, iflas ve haciz gibi finans sektörünü sekteye uğratabilecek olayların artması, bir sorundur. Bu nedenle finansal okuryazarlığın, sosyo-ekonomik statü, yaş ve cinsiyet gibi

ayrımları olmadan tüm toplumu kapsaması ve bunun geleceği de düşünerek eğitim kurumlarına yayılması gerekmektedir (Bayram, 2010: 16).

Orton (2007) finansal okuryazarlığın önemini yedi başlık altında toplamıştır;

1. Demografik özellikler değişmektedir: İnsanların ortalama yaşam süresi uzamıştır. Dolayısıyla emeklilikte geçirilen yılların sayısı artmaktadır. Yaşlı nüfusun ve emeklilerin çalışan nüfusa oranı artmakta ve sonuç olarak çalışan kişi başına düşen emekli sayısı artmaktadır. Bu durum gelecekte sosyal emeklilik sistemi üzerinde sıkıntılar yaratabilmektedir.
2. Finansal piyasalar değişmektedir: Teknoloji ve yenilikler (inovasyon) nedeniyle finansal hizmetlerin sunulması çok hızlanmış ve kolaylaşmıştır. Örneğin elektronik ve mobil bankacılık sayesinde şubeye gitmeye gerek kalmadan her an her yerde bankacılık hizmetlerini kullanmak mümkün hale gelmiştir. Ayrıca, finansal ürün sayısı ve bunların karmaşıklığı da artmaktadır.
3. İstihdam ve emeklilik sistemleri değişmektedir: Artık çok uzun dönemli veya hayat boyu iş garantisi kalmadı denilebilir. Sözleşmeli olarak çalışan birçok kimsenin işini ve dolayısıyla gelirini kaybetme riski düşük değildir. Emeklilik sistemlerinde ciddi değişikliklere gidilmektedir. En ciddi değişiklik belirlenmiş fayda esaslı emeklilik planından (defined benefit) belirlenmiş katkı esaslı emeklilik planına (defined contribution) geçilmesidir. Böylece emekliliği konusundaki sorumluluk çalışan bireye geçmektedir.
4. Tüketiciler finansal piyasalarda daha fazla yer almaktadır: Finans piyasalarındaki bireysel yatırımcı sayısı eskiye göre artmıştır. Söz konusu kişiler, genellikle tasarruflarını kullanarak piyasalarda yatırım yapıp ek bir kazanç sağlamak için uğraşmaktadır.
5. Yanlış ve hatalı finansal kararların sonuçları daha ciddi olmaktadır: Sosyal güvenliğin azalması sonucunda bireyin aldığı finansal kararlar daha önemli hale gelmiştir. Ayrıca tüketicilerin genel olarak yüksek borçluluk oranlarına sahip oldukları bilinmektedir. Finansal kurumlar ise rekabet nedeniyle daha saldırgan pazarlama politikaları izlemektedir. Dolayısıyla satıcılar ürünlerdeki potansiyel riskleri tüketiciye söyleyebilmektedir.

6. Finansal okuryazarlık seviyesi düşüktür: Araştırmalara göre birçok tüketicinin yeterli finansal bilgi altyapısı bulunmamaktadır. Eskiye oranla finansal ürünlerin sayısı ve karmaşıklığı daha fazladır. Bu durumda tüketiciler adeta çaresiz kalmaktadır.
7. Finansal okuryazarlığın yayılmasını sosyal birlikteliğe katkıda bulunabilir: Finansal okuryazarlık düzeyi arttıkça ve toplum geneline yayıldıkça bundan hem ekonomik hem de finansal sistem olumlu yönde etkilenecektir.

Finansal okuryazarlığın toplumun her kesiminden insan için temel bir gereksinim olduğu dünyada genel kabul görmektedir. Buna karşılık finansal okuryazarlık kavramı mevcut durumu ile soyut ve karmaşık bir yapıdadır. Bu nedenle sadeleştirilerek daha rahat anlaşılabilir ve günlük yaşamda kullanılabilir içeriğe sahip kılınmalıdır. Finansal okuryazarlık ile ilgili sahada yapılan araştırmalardan çıkarılan bazı sonuçlar aşağıda sıralanmaktadır (Hopley, 2003: 9).

Buna göre;

- Finansal okuryazarlık, bankalar ve diğer finans kurumları tarafından müşterilere sunulan ürünlerin bir bileşeni olmalıdır.
- Tüketici çıkarlarını korumak için karar aşamasında finansal okuryazarlığı geliştiren müdahaleler önemlidir.
- Yetişkin bireyler somut katkılarını gözlemlemeden bu tür programlara katılmamaktadır.
- Başarılı finansal okuryazarlık programları eğlenceli, erişilebilir, zamanlı ve hedef kitleye uygun yapılandırılmalıdır.
- Finansal okuryazarlık eğitimleri küçük yaşlarda alınmaya başlanmalıdır.
- Finansal okuryazarlık programlarındaki eğitim malzemeleri yazılı olmalı ve temel düzey okuryazarlara uygun olmalıdır.

Genel bir değerlendirme yapılacak ise finansal okuryazar bireylerin toplumdaki yerinin daha da çoğalması için, sosyal statü, eğitim seviyesi ya da cinsiyet ayrımı yapmaksızın bireylere verilecek olan eğitimlerin daha anlaşılabilir olmalı, gelişen sisteme uygun ve güncel olmalıdır. Bireyin edindiği bilgi ve alışkanlıklarını rahatça

sergileyebileceği bir ortamın gelişmesi (kendisini risk altında görmeden piyasada rahatça işlem yapabilmesi) gerekmekte, otoriteler tarafından yapılan müdahaleler yıkıcı sonuçlar doğurmamalıdır. Artan finansal okuryazarlık düzeyi ile birlikte bireyin kendisine, topluma ve ülke ekonomisine sağlayacağı faydalar da artacak, bireylerin karşılaştığı olumsuz sonuçların azalmasıyla birlikte ülke refahı yükselen bir ivme kazanacaktır.

2.2.1. Finansal Okuryazarlığın Birey ve Aileye Katkıları

Finansal okuryazarlığın toplumu ilgilendiren ve bireylerin gereksinim duyduğu bir alan olmasında çeşitli faktörler etkilidir. Finansal ihtiyaçlara ilişkin genel farkındalığın az olması, farklı finansal ürünlerin performansı ve varlığı konusunda bilginin az olması, finansal ürünler ve hizmetlere ilişkin bilginin nereden ve nasıl temin edileceği konusunda yetersiz bilgi sahibi olunması bu konuda öne çıkmaktadır (Mason ve Wilson, 2000: 7).

Bireyler, finansal bilgi eksikliğinden dolayı, finansal ürün ve hizmetlerin kendi hayatlarına sağlayacağı katkıyı bilmemekte, kullanmayı tercih etmemekte ve finansal piyasada işlem yapmaktan uzak durmaktadır. Bu da toplumu ve finansal piyasaların gelişimini olumsuz etkilemektedir.

Artan finansal okuryazarlık düzeyinin topluma olumlu etkileri olduğu gibi, insanların kişilik ve iş hayatı üzerinde de olumlu etkileri vardır. Taft ve diğerleri (2013: 64)'ne göre bireyin artan ekonomi bilgisi sayesinde hane halklarının ekonomik refahı artar; psikolojik baskılar, stres ve aile içi çatışmalar azalır. Bu ortamda yetişen çocukların öz güveni yükselir ve çocuklar daha az anti-sosyal davranışlar sergiler. İş hayatında ise bireyin devamsızlık oranı azalır, verimlilik ve iş memnuniyeti artar.

Finansal sistem içinde bireylerin ve ailelerin önemi yadsınamaz. Bir bütün olarak düşünüldüğünde, birey ve aileler verdikleri tüketim, tasarruf, yatırım ve harcama gibi kararlarla piyasaları ve kurumları şekillendirir. Söz konusu finansal kararların etkileri olumlu veya olumsuz olabilir. Birey ve aileler, ekonomi kötüye gidiyorsa genellikle harcamalarını azaltarak daha fazla tasarruf eder. Bu durum ekonomiyi daha da kötüleştirir. Ekonominin iyiye gidip bazı balonların oluştuğu dönemlerde ise aileler daha fazla tüketime

ve varlık alımına yönelerek balonun şişmesine yardımcı olur. Böylece varlık fiyatlarındaki balon daha fazla büyür ve patlamaya hazır hale gelebilir (Nofsinger, 2011: 1).

Bilinçsiz olan tüketici, ekonomik buhran veya refah zamanlarından nasıl davranacağını bilememekte, kendi için doğru olan çözüm yolunun ekonomi açısından sonuçlarını kestirememektedir. Finansal okuryazarlık, hem bireye hem de ailesinin finansal davranışlarında birçok fayda sağlamaktadır.

Bireylerin tutum ve davranışlarının finansal refah düzeyleri üzerinde belirgin bir etkisi vardır. Bu nedenle finansal okuryazarlık ile ilgili ölçme çalışmalarında tutum ve davranışların da belirlenmesi önemlidir. Örneğin bireylerin gelecek için tasarruf yapma konusunda olumsuz tutuma sahip olmaları durumunda, bu tür bir davranışı göstermede daha düşük eğilimlerinin olmaları ileri sürülmektedir. Benzer şekilde kısa süreli ihtiyaçlarını karşılamaya öncelik veriyorlarsa acil durumlar için tasarruf etmeleri veya uzun süreli finansal planlar yapmaları ihtimali düşük olacaktır (Atkinson ve Messy, 2012: 7-8).

Başka bir örnek verecek olursak, tüketicinin henüz sahip olmadığı geliri önceden kullanmasının yolunu açan kredi kartı, doğru kullanıldığında kişiye birçok fayda sağlamakta, ihtiyaçtan fazlasının dışına çıkıldığında ise, kontrolsüz bir borç artışını beraberinde getirebilmektedir. Kredi kartının kullanımını hakkında bilgi sahibi olmayan birey, çevresinden duymuş olduğu kötü deneyimler nedeni ile kullanmaktan kaçınmakta, olumsuz bir tutum sergilemektedir.

Finansal okuryazarlık birey ve aileyi zor günlere hazırlayabilir. Eğitimli tüketici daha fazla tasarruf edebileceği gibi, yatırımlarında daha fazla çeşitlendirme yapması gerektiğini bilecektir. Ayrıca finansal okuryazar olan kişi hem sigorta ürünlerini kullanmayı bilir hem de aşırı borçlanmaktan kaçınması gerektiğinin farkındadır (Word Bank, 2009: 2).

Bilinçli birey ve aileler ekonomide finansal faaliyetlerin kısıtlı olmadığını farkındadır. Kendi finansal sorunlarının çözümü ya da tasarruf artırımına yönelik birçok kararda, kendisine fayda sağlayacak yollara başvurur, finansal planlarını oluşturur. Aileler

için finansal planlama, gelecek kaygılarının azaltılması bakımından önemli bir adımdır. Bu nedenle, yeterli sigorta sözleşmelerine sahip olmak, uygun bir emeklilik planı oluşturmak ve düzenli bir biçimde birikim yapmak gerekmektedir.

Hane halkının, bütçe, borçların yönetimi ile tasarruflar ve yatırımların yönetimi konusunda sahip olduğu bilgi düzeyi, tutum ve davranışlar finansal okuryazarlık konusunun değerlendirilmesinde kullanılması gereken tamamlayıcı verilerdir. Finansal okuryazar bireyler kendileri için oluşacak riskleri en aza indirecek karar ve davranışı tercih etmekte, kendisini ileriki yaşamlarında refaha ulaştıracak finansal uygulamalara yönelmektedir. Finansal tutum ile birey, ekonomi piyasasındaki davranışlarına yön vermekte, etkin bir rol oynamakta ya da işlem yapmamaktadır.

Örneğin aile, yeni doğmuş çocuğu için bankada tasarruf hesabı açabilir, birey üniversite gitme çağı geldiğinde ailesine yük olmadan bu tasarrufu harcamalarında kullanabilir. Kişi, bireysel emeklilik gibi bireylerin ileriki yaşlarında koşullarını daha iyi hale getirebilecek ya da kasko, sigorta gibi maddi yıkıma sebebiyet verecek kayıpların maliyetini azaltıcı finansal araçlara başvurabilir. Ya da bunların hiçbirini yapmayarak, elde ettiği kazancı anlık harcamalarla tüketerek, ailesi veya kendisi için herhangi bir finansal güvence sağlamaktan çekinmektedir.

Araştırmalara göre, finansal okuryazar bireylerin;

- Daha fazla gelire sahip olmak,
- Daha fazla tasarruf etmek,
- Emeklilik için daha fazla birikim yapmak,
- Borçları iyi yönetmek,
- Akıllıca borç almak,
- Finansal hedefler hususunda daha gerçekçi olmak,
- Yeteneklerini abartmamak,
- Finansal piyasalarda daha aktif olmak,
- Finansal olarak kendine güven duymak,
- İhtiyacına uygun ürünleri daha doğru seçmek,
- Tüketici haklarını bilmek,

- Finansal planlama ve bütçeleme yapmak

şeklindeki davranış biçimlerini gösterme eğilimleri, diğer insanlara göre daha fazla olmaktadır (Capuano ve Ramsay, 2011: 35-36).

Finansal okuryazar bireyler, piyasalarda rahat hareket ederek, işlemlerinde maksimum fayda sağlayıp, kendi ve ailesi için yaşam koşullarını daha iyi ve kolay hale getirecek yollara başvurur.

2.2.2. Finansal Okuryazarlığın Finansal Sisteme ve Ekonomiye Katkıları

Ekonominin düzgün çalışması ve döngüsel akımın etkin işlemesi için finansal piyasalara gereksinim duyulmaktadır. Gelişen piyasalar ve artan ürün çeşitliliği karşısında tasarruf sahiplerinin de bilgi düzeylerini yükseltmesi gerekmektedir. Finansal piyasaların daha karmaşık bir hale gelmesi ve bireylerin finansal kararlar için daha fazla risk ve sorumluluk alması nedeniyle finansal okuryazarlık finansal tüketiciyi yeterli oranda korumak ve sadece finansal piyasaların değil aynı zamanda ekonominin de sorunsuz işlemesini sağlamak için gerekli görülmektedir.

Mandell (2006)'e göre; finansal okuryazarlığın toplum açısından büyük önem taşıdığı kabul edilmektedir. Artan finansal ürün karmaşıklığı bireylerin finansal güvenliğini de ilgilendirmektedir. Bir yandan finansal geleceği tehlikeye düşen bireyler diğer yandan finansal piyasalarda irrasyonel bireysel davranışları ile piyasa dengesini tehdit eder hale gelmektedir.

Tüketicilerin finansal okuryazarlığı, finansal sistem ve ekonomi açısından da büyük önem taşımaktadır. Daha önce de ifade edildiği üzere, finansal okuryazar olmayan tüketicilerin hatalı finansal kararlar verme olasılığı daha yüksektir. Ayrıca, böyle birey ve aileler finansal konularda uygun tutum ve davranışlara genellikle sahip değildir. Dolayısıyla, bazı tüketiciler yaptıkları finansal hataların sonucunda zarar gördükleri için, finansal sistemden tamamen uzak durmaya çalışabilir. Bu durumda finansal sektörün hacmi daralır ve bundan reel sektör de olumsuz şekilde etkilenir. Ekonomik büyüme azalır ve işsizlik artar. Bu senaryonun tam tersine, finansal okuryazarlığı olan tüketicilerin

finansal hizmetlere olan talepleri artar ve böylece finansal sektör hem de ekonomi daha büyüebilir (World Bank, 2009a: 3).

Finansal okuryazar tüketiciler daha fazla tasarruf edecek ve kaynakları daha etkin kullanacakları için ekonomik büyümeye destek olurlar. Bilgi sahibi olmayanlar ise hatalı finansal davranışlarının yıkıcı sonuçlarından kaçınmak için sisteme katılmaktan çekinerek, olumsuz yönde etkilemektedir.

Finansal okuryazarlık istikrarlı ve sağlıklı bir ekonomi için önemlidir. Bilgili tüketiciler, finansal ürün satın almadan önce iyi bir araştırma yapacakları için piyasanın etkinliği artar. Eğitimli ve bilinçli tüketiciler sayesinde uygun olmayan veya çok pahalı finansal ürünler piyasada barınmaz (Bernanke, 2011: 1).

Böylelikle haksız kazancın önüne geçilmekle sistemdeki adalet sağlanmış olur. Ayrıca finansal kurumların daha etkili, açık ve rekabetçi uygulamalar yapmasını, ürünler sunmasını teşvik ederek, müşteri memnuniyetinin sağlanmasına yardımcı olur.

Finansal okuryazarlık, finansal piyasanın verimliliği için gerekli bir koşuldur. Aynı zamanda, finansal konulardaki yeterli farkındalık, eğitim ve beceriler OECD'nin hanelerin uzun vadeli ve ödenebilir temel finansal hizmetlere erişebilmelerini kolaylaştırmasını sağlamasının yanı sıra sosyal ve ekonomik bütünleşme ve refahları için de çok önemlidir. Bireyler tarafından yapılan sağlam finansal yönetim düşük sosyal harcamalara, sağlam etkili ve rekabetçi piyasaların gelişmesine katkı sağlamakta ve ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Yetkililer krize yol açan senaryo ve faktörlerin analizinde giderek daha çok insan tarafından finansal istikrarın yapı taşı ve bireylerin temel hayat becerisi olarak algılanan finansal okuryazarlığın önemine dikkat etmektedirler (OECD, 2009: 9).

İnsanların, finansal ürün ve hizmetleri değerlendirebilmeleri ve karşılaştırabilmeleri için belirli bir seviyede finans bilgisine ihtiyaçları bulunmaktadır. Eğer finansal ürün satıcılarının bilgi avantajı aşırı derecede fazlaysa, finansal piyasalar bundan zarar görebilir. Daha da önemlisi ise tüketicilerin zarar görmesidir. Finansal okuryazar tüketiciler rekabetin daha düzgün yürümesini sağlar. Bu kişiler hem daha iyi müzakere eder hem de devleti standart koyma ve denetim konusunda zorlarlar (World Bank, 2009a: 3).

Finansal olarak eğitimli müşteriler gittikçe karmaşık hale gelen finansal piyasaların verimli şekilde işlemesine yardımcı olacaktır. Birçok farklı finansal aracı tarafından sunulan değişik finansal ürünlerin risk-getiri karakteristiklerini ve değişen maliyetlerini daha iyi karşılaştırma becerileri ile finansal okuryazarlığı olan tüketiciler rekabeti arttırmaktadır. Ayrıca ihtiyaçlarına daha çok cevap veren ürünler talep ederek, tedarikçileri daha yeni ürün ve hizmet sunmaya tevsik etmektedirler. Böylece finansal piyasalarda rekabet artışı, kaliteli hizmet ve yenilik gelişmelerini beraberinde getirmektedir. Finansal okuryazar tüketiciler aynı zamanda kendilerinden daha az finansal okuryazar olan kişilere göre tasarrufa daha yatkındırlar (Temizel, 2010: 25).

Finansal okuryazarlık ile birlesen tasarruf artışı, hem yatırım seviyeleri hem de ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiler gösterecektir. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek müşteriler kendilerini koruma ve finansal araçlardan kaynaklanan suistimalleri yetkili makamlara iletme konusunda daha iyi pozisyonadadır. Amerikan Merkez Bankası eski başkanı Alan Greenspan'ın ifade ettiği gibi eğitimli müşteriler açık şekilde dolandırıcılığa ve suistimallere daha korunmalıdır. Bu yüzden, finansal okuryazar müşteriler denetleyici faaliyetleri kolaylaştırmak suretiyle prensip olarak daha düşük seviyede yasal müdahalelere imkan vereceklerdir. Bunun bir sonucu olarak, firmalar üzerinde daha düşük seviyede kanuni yükümlülükler olacaktır. Hükümetler, yasaların uygulanması ve dolandırıcılığın araştırılması ve kovuşturması için daha düşük kaynak ayıracaklardır. Gelişmekte olan ekonomilerde, tüketicilere sağlamakla bu ülke piyasalarının gelişiminin büyük kısmını sağlamış olmaktadır. Finansal okuryazar tüketiciler, finansal sektörün reel ekonomik büyümeye etkin bir katkı yapmasının ve yoksulluğun azalmasının sağlanmasına yardımcı olabilir. Dahası, finansal olarak iyi eğitimli tüketiciler, dış değişkenliklere zamanından önce ya da aşırı tepki verme ihtimalleri, ülkelerdeki piyasa şartlarını daha iyi kavramalarından dolayı, daha düşük olduğu için piyasadaki sarsıntılar hafifletebilir (OECD, 2005: 35).

Bir ülkede finansal okuryazarlığın gelişmiş olması, ülkenin ekonomik politikalar ile kamu otoritelerinin uygulamalarının başarılı olmasından, üretim ve hizmet çeşitliliğinin artmasına, tasarruf düzeyinin artışından, dış ticaret ile bireysel ve toplumsal refaha kadar birçok unsuru etkilemektedir. Finansal piyasada etkinsizliğin ve finansal cehaletin önüne geçmenin tek yolu finansal okuryazarlık ile sağlanmaktadır. Finansal okuryazarlık ile

bireyler, ekonomilerde yaşanan kriz, istikrarsızlıklar ve finansal araçların artan çeşitliliği, küreselleşmenin de etkisiyle tüketicilerin mali kararlarında tam bir karmaşaya yol açma durumun önüne geçecek, doğru para yönetimi ile gelirini arttırdığı gibi, toplumun ekonomik refahına katkıda bulunacaktır (Gökmen, 2012: 48-50).

Bu nedenle finansal okuryazarlık eğitimi hem kamu hem de özel sektör kuruluşları açısından büyük önem taşımaktadır. Konu ile ilgili ülkemiz ve dünyanın birçok yerinde dernek ve kuruluşlar kurulmakta, devlet ve özel sektörün desteği ile eğitim semineri, bilgilendirme platformları vb. çalışmalar gerçekleştirilmeye devam edilmektedir.

2.3. Finansal Okuryazarlık ve Tüketicinin Korunması

Finansal okuryazar olan birey, finansal konulardaki farkındalıkları olan, finansal ürün ve hizmetler hakkında bilgi sahibi ve finansal ürünlerin etkin kullanan kimsedir. Finansal okuryazarlıkla, tüketiciler hem dolandırıcılıktan ve finansal ürünlere ilişkin yanlış yönlendirmelerden kaçınabilmekte hem de kendileri için en uygun ürünü kullanabilmektedir. Ancak günümüz toplum bilincine bakıldığında durum aksini göstermektedir.

Genellikle finansal tüketicilerin finansal okuryazarlık seviyeleri düşüktür. Bu nedenle finansal ürünler iyi anlaşılammamaktadır. Finansal beceri düzeyleri gerçekte olduğundan yüksek varsayılmaktadır. Özellikle konu krediler olduğunda, kötü ya da bilgisizce verilen kredi kararlarının sonuçları yıkıcı olmaktadır. Kredi kullanımına yönelik daha fazla tüketici farkındalığının; tüketicinin finansal hizmetlere erişimini artırabileceği öngörülmektedir. Bu durumun da kişisel refahı arttıracığı, sosyal ve ekonomik entegrasyonu teşvik edeceği ve sağlam, etkili, rekabetçi kredi piyasaları oluşumuna katkıda bulunacağı beklenmektedir. Hem tüketicinin korunması hem de finansal piyasaların düzenlenmesi ve denetlenmesi için sağlam bir yapının gerekli bir parçası olan finansal okuryazarlığın önemine vurgu yapılmaktadır (OECD, 2009: 11).

Finansal okuryazarlığın arttırılmasının temel hedefi, kişinin parasını yönetebilmesi, orta ve uzun vadede plan yapabilmesini, parasının yönetimindeki risk ve yararları algılayabilmesini, finansal ürünleri tanımasını, finansal ürün ve hizmetlere ilişkin uygun

bilgiyi nasıl ve nereden temin edeceğini, finansal ürünlerin verimli ve etkin olarak kullanılabilmesini kapsamaktadır. Böylelikle, tüketiciler finansal kurum ve uzmanlarla sorumluluk ve riskleri paylaşabilecektir. Öte yandan finansal tüketiciler bireysel birikimlerini yönetirken finansal kurumlarla olan bilgi asimetrisini azaltmış olacaklardır. Bu nedenle finansal okuryazarlığın, sosyo-ekonomik statü, yaş ve cinsiyet gibi ayrımlar olmadan tüm toplumu kapsaması ve bunun geleceği de düşünülerek eğitim kurumlarına yayılması gerekmektedir. Finansal piyasaların giderek karmaşıklaşması, bireylerin alacağı finansal kararlarda daha fazla bilgiye gereksinim duymasına yol açmaktadır. Bireylerin finansal konularda alacağı yanlış kararlar hem bireyi hem de finansal piyasaları olumsuz etkileyebilme potansiyeline sahiptir (Reyes, 2006: 82).

Finansal eğitim, tüketiciye finans ve piyasalar ile ilgili sadece bilgi sağlamayıp, bireye doğru davranışları da kazandırmaktadır. Bilinçli tüketiciler, finansal ürünü kullanırken hangi kurum ve uzmana danışacağını da farkında olup yanlış karar alma riskini azaltmaktadır.

Finansal hizmetler, doğru bir şekilde kullanıldığı takdirde tüketiciye fayda sağlar ve ona hizmet eder. Tüketici, çeşitli ihtiyaç ve isteklerini karşılamak için finansal ürün ve hizmetlerden yararlanabilir. Finansal ürün ve hizmetler, insanların hayatını kolaylaştırdığı ve hayatına bir değer kattığı sürece var olabilir. Dolayısıyla bu hizmetlerden yararlanmak tüketicilerin hayatını daha rahat hale getirebilir. İnsanlar hayattaki maddi hedeflerine finansal sistemi kullanarak daha erken varabilirler. Örneğin; iyi bir kariyere sahip olmak isteyen öğrenci eğitimini kredi kullanarak tamamlayabilir ve sonuçta sağlam bir kariyer edinebilir. Uzun süre beklemeden ev sahibi olmak isteyen bir aile, konut kredisiyle bunu yapabileme imkanına sahip olabilir. Doğal afetle karşılaştığında, maddi varlıkların değerini korumak isteyen bir aile sigorta yaptırabilir (Gökmen, 2012: 35).

Finansal tüketiciler, birçok değişik finansal ürün hakkında çok büyük ve karmaşık bilgilerin değerlendirilmesi ve karşılaştırılması konusunda belirli bir seviyede finansal okuryazarlığa her zamankinden daha çok ihtiyaç duymaktadır. Belirli bir seviyede finansal okuryazarlık olmadan, tüketiciler ihtiyaçları olan finansal ürünü satın alamayabilir veya ihtiyaç olmadan ya da uygunsuz olanı satın alabilir. Finansal okuryazarlık tüketici refahına finansal ürün ve hizmetler hakkında daha iyi bilgi sahibi olarak yardımcı olabilir. Finansal

okuryazarlık programları, tüketicilere yatırım ürün ve hizmetleri hakkında daha çok bilgi sağlayarak maliyetleri düşürebilir. Böylelikle bilginin daha kolay elde edilmesinin sağlanması ve bu bilginin kullanılmasına yardım edilmesi ile daha bilinçli kararlar verilebilir (OECD, 2005: 36).

Finansal piyasaların daha karmaşık bir hale gelmesi ve bireylerin finansal kararlar için daha fazla risk ve sorumluluk alması nedeniyle finansal okuryazarlık finansal tüketiciyi yeterli oranda korumak ve sadece finansal piyasaların değil aynı zamanda ekonominin de sorunsuz işlemlerini sağlamak için gerekli görülmektedir (Temizel, 2010: 15).

Finansal okuryazar olan tüketici, genel itibariyle daha yerinde finansal kararlar verebilecek ve daha doğru finansal davranışa sahip olabilecektir. Finansal okuryazarlığa sahip tüketici, kendisine faydası olmayan ürünleri almaz ve aynı zamanda, dolandırıcıların tuzağına düşme olasılığı da azalır. Finans bilgisine sahip tüketiciler, daha fazla tasarruf eder ve finansal ürünleri karşılaştırarak satın alır (Petraskova, 2010: 370-373).

Finansal tüketici, finansal eğitimin kendisine kazandırdıkları ile birlikte piyasada etkin bir rol kazanır. Bireysel veya toplumsal olarak, finansal karar ve para yönetiminin bilgi odaklı olması hem bireyler hem de finansal kurumların gelişimi için önem taşımaktadır. Finansal tüketiciyi koruma adına düzenlenen hakların, tüketiciyi korumasının yanı sıra tüketicinin de kendisini koruması ya da nasıl yardım alacağını bilmesi gerekmektedir. Finansal tüketicinin korunması finansal okuryazarlıkla birleştiğinde etkinliğini kazanabilir. Çünkü bilinçli bireyler karşılaşacağı olumsuz durumlarda, devletin ve sistemin kendisine sağladığı hakların bilincinde olur ve kendisini korumasını ya da nasıl yardım alacağını farkındadır. Bilinçli bireylerin artmasıyla birlikte ekonomi piyasasında var olan olumsuzluklar azalacak, haksız kazancın önüne geçilecektir.

2.4. Finansal Okuryazarlık ve Finansal Erişim

Günümüzde hemen her tüketicinin finansal hizmetleri kullanma, yani finansal sistemde yer alma ihtiyacı ve zorunluluğu bulunmaktadır. Bununla beraber, bütün tüketicilerin finansal hizmetlerden yararlandığını söylemek mümkün değildir. Dünyada

finansal sistemde halen yer almayan birçok insan bulunmaktadır. Dünya çapında, her yıl finansal sisteme yaklaşık 150 milyon kişinin katıldığı tahmin edilmektedir. Bu artışın çoğu gelişmekte olan ülkelerde gerçekleşmektedir (World Bank, 2009b: 8).

Katılımın gelişmiş ülkelerde daha çok gerçekleşmesinin nedeni, eğitim seviyesinin yüksek olması ve toplumsal kültürle paralel olarak sosyal hayatlarının getirileri ve gereklilikleri olarak değerlendirilebilir. Sosyal hayatlarının getirileri ve gereklilikleri olarak değerlendirildiğinde, gelişmiş teknoloji, gelişmiş teknoloji ile birlikte satın alınan mal ve hizmetlerin ödeme çeşitliliğinin çokluğu, kendi bireysel yatırımları için değerlendirme yapabilecek fırsatların fazlalığı vb. olarak sıralanabilir.

Finansal sistemin birçok yararı olduğuna göre, acaba neden hala birçok insan bu hizmetlerden mahrumdur? Bu sorun, sadece az gelişmiş ülkelere özgü değildir. Gelişmiş ülkelerde bile finansal sistemin dışında kalan tüketiciler bulunmaktadır. Bununla beraber, finansal hizmetlere erişim sorunu en fazla yoksul kesimleri ilgilendirmektedir. Dünya nüfusunun ciddi bir bölümü yoksulluk içinde yaşamaktadır. En düşük gelir seviyesinde yaşayan üç milyar insan için finansal hizmetlerden iyi ve doğru bir şekilde yararlanabilmek büyük önem taşımaktadır (World Bank, 2009a: 6).

Gökmen (2012)'e göre az gelişmiş ülkelerde var olan yoksulluk ve eğitimsizlik, kişileri finansal sistemden uzak tutmakta, erişimini güçleştirmektedir. Finansal araçların neler olduğunu, kendisine sağlayacağı faydaların neler olduğunu ya da finansal araçlara nasıl ulaşması gerektiğini bilmeyen bireyler, maddi ya da fiziki imkansızlıklar nedeni ile ekonomi piyasasının dışında kalmakta, finansal davranışlarda bulunamamaktadır. Bunun yanı sıra gelişmiş ülkelerde de yaşayan insanların bir kısmı olanakları olmasına rağmen, finansal sistemden yararlanamamaktadır. Bunun nedeni iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. İlki finansal cehalet olup, finansal bilgi sahibi olmayan tüketiciler kendilerine fayda sağlayacak ürün ve hizmetlerin farkında bile değildir. İkinci olarak, finansal farkındalığı sahip tüketiciler ise finansal sistemin karmaşıklığından dolayı katılmayabilir ya da kendisine fayda sağlamayan yanlış ürünleri seçerek finansal sistemden uzak kalmayı tercih etmektedir. Bütün bunlar finansal bilgi eksikliğinden dolayı sonuçlanmakta, önüne geçilmesinin tek çözüm yolu finansal okuryazarlık ile sağlanmalıdır.

OECD (2005) araştırmalarına göre, sistem dışında kalan kişi ve kurumların sistem içine çekilmesiyle, bir ülkede tasarruf miktarı önemli ölçüde artmaktadır. Artan tasarruflar da sermaye birikimini desteklemekte, ekonomik büyümeye ve istihdama hizmet etmektedir. Ayrıca, birçok birey için artan tasarruflar ile gayrimenkul edinmek mümkün olmaktadır. Vatandaşların ev sahibi olmak gibi uzun dönemli yatırımlara yönelmesi, ülkeye bağlılığın artmasına ve suç işleme eğilimin azalmasına katkıda bulunmaktadır. Diğer yandan, yasal finans kurumlarını kullanmaya başlayan birçok kişi ve kurum, tefeciler gibi alternatif aracılardan kurtularak finansman maliyetlerini düşürebilmektedir. Yasal finans kurumlarını kullanmaya başlayan özel ve tüzel kişiler, aynı anda kanun ve düzenlemelerin koruması altına da girmekte, ayrımcılığa ve suistimale karşı yasal bir sığınanėa sahip olmaktadır. Sisteme dahil olan kişiler, ödemelerini elektronik ortamda daha düşük maliyetle yapabilmektedir. Ayrıca, daha çok kişinin sisteme katılması, bankaların ve diğer finans kurumlarının daha çok müşteri sahibi olması demektir. Bunun da, banka krliliğini artırması, müşteri ve bölge çeşitlendirme yoluyla kredi riskini azaltması halinde, finansal istikrara olumlu katkısı olmaktadır. Diğer yandan, daha çok kişinin ve kurumun yasal finansal sistemin içine çekilmesiyle, para ve maliye politikalarının daha etkin olarak uygulanması mümkün olabilmektedir (TCMB, 2011: 1-2).

Finansal okuryazar olan bireyler, finansal araçların neler olduğu ve nasıl ulaşılması gerektiği konusunda bilgi sahibidir. Günümüz teknolojsi ile birlikte paralel olarak gelişen finansal araçlara da ulaşmak geçmiş yıllara nazaran daha hızlı ve kolay olmaktadır. Bunun bilincinde olan birey zaman ve katlanması gereken bir takım maliyetlerden kurtulmakta, kendisine sağlanan faydaların bilincinde olmaktadır. Finansal tabana yayılımın arz kısmını oluşturan finansal erişim ile talep kısmını oluşturan finansal okuryazarlığın bir bütün olmakla birlikte, birbirileri arasında doğru orantı vardır. Toplum içerisinde finansal okuryazar birey oranı arttığa, finansal araçlar çeşitlenip erişim araçları gelişecek, finansal erişim arttığa da bireylerin finansal okuryazarlık düzeyi artacaktır.

2.5. Finansal Okuryazarlık ve Finansal Eğitim

Bireylerin gelecekleri için finansal güvenliklerinin sağlanması ve kendileri için en iyi olan finansal tercihlerde bulunabilmesi, bireylerin finansal bilgi ve donanımına bağlıdır. Finansal eğitim, bireylerin asgari finans kültürünün oluşması ve finansal okuryazarlık

düzeyinin yükseltilmesi açısından çok önemli bir yere sahiptir. Finansal eğitim ile birey, tasarruf, yatırım, borç ve kredi yönetiminin yanı sıra finansal dolandırıcılıktan nasıl korunması gerektiğini, karşılaşacağı hukuksal problemlerde ne tür bir yol izleyebileceğini, kendisine tanınan hakları ve hakların kullanım yollarını öğrenmektedir.

“Eğitim” kavramının içeriği gereği, yatırımcı eğitimi bireylere sadece mali piyasalar, mali kurumlar ve yatırım araçları ile ilgili bilgilerin verilmesini değil, bu bilgileri kavrama, değerlendirme ve kullanma yeteneğinin geliştirilmesini de kapsamaktadır. Bu eğitimi almayan bireyler bilgiler sunulsa dahi söz konusu bilgilerin gerektirdiği davranış kalıplarını sergileyemeyecek, buna karşın eğitim alan bireyler bilgilerin önem düzeyini ve etkilerini değerlendirebilecek ve alınacak karar ve önlemleri belirleyebilecektir. Ayrıca, bireylerin refahlarında belirli bir eğitim döneminin ardından girilen işten sağlanan gelirin yanı sıra, bu gelirin değerlendirilme biçimi de önemli rol oynamaktadır. Yıllar boyunca çalışılıp tasarruf edilen paraların veya borçlanılarak sağlanan kaynakların, yanlış yatırım kararları ile bir anda yok olabileceği dikkate alındığında, yatırımcı eğitiminin bireylerin hayatları boyunca sürdürecekleri refah düzeylerinin belirlenmesinde, ne kadar hassas bir rolü olduğu daha açık olarak ortaya çıkmaktadır (Özçam, 2006: 2).

Hogarth ve Hilgert (2002: 1-7)’ a göre, finansal eğitim almış, okuryazar kişiler;

- Bilgilidir, eğitilidir, para ve varlık yönetimi konularında, bankacılık, yatırım, kredi, sigorta ve vergi konularında bilgi sahibidir.
- Para ve varlık yönetiminin temel kavramlarını anlar.
- Bilgisini ve kavrayışını kullanarak plan yapar ve finansal kararlarını uygular.

Finansal eğitim ve okuryazarlık aslında iç içe geçmiş kavramlardır Finansal eğitim ile birey finansal terimleri ve finansal araçları tanımakta, finansal araçlara ulaşmanın yollarını öğrenmektedir. Finansal eğitim, finansal araçlara ulaşmanın kendisine ve topluma kazandıracığı faydaları öğrenmekte, finansal erişim dışı kalmanın birey üzerinde oluşacak olumsuz etkilerin azalmasına yardımcı olmaktadır. Bireylerin finansal konularda daha iyi karar vermelerine katkıda bulunmakta dolayısı ile finansal okuryazar birey olmalarını sağlamaktadır. Finansal eğitim bir süreç olup, finansal okuryazarlık ile sonuçlanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Finansal okuryazarlık kavramı, birçok araştırmacı tarafından üzerinde çalışılan bir konu olmuştur. Çalışmanın bu bölümünde dünyada ve Türkiye’de konu ile ilgili bazı çalışmalara ve bulgularına yer verilecektir. Literatür araştırmasında öncelikle Dünya’da ve Türkiye’de finansal okuryazarlık ile ilgili, bilgi, tutum ve davranış araştırmaları, sonrasında finansal okuryazarlık düzeyi üzerinde aile ve demografik faktörlerin etkisini ele alan çalışmalara ve son olarak da meslek lisesi öğrencileri üzerine yapılmış çok sınırlı sayıdaki finansal okuryazarlık araştırmalarına yer verilecektir.

3.1. Finansal Bilgi Konusundaki Araştırma Örnekleri

Bernheim 1995 ve 1998 yıllarındaki araştırmalarında katılımcıların büyük kısmının çok basit finansal hesaplamaları yapamadıklarını, temel düzeyde finansal okuryazarlığa sahip olmadıklarını ve tasarrufa yönelik göz kararı davranışlar sergilediklerini belirlemiştir. Bernheim ve diğerleri 2001 yılında ise liselerdeki finansal okuryazarlık eğitiminin öğrencilerin yetişkinlik dönemlerindeki tasarruf davranışlarına etkilerini incelemişler ve eğitim programları ile bireysel tasarruflar arasında pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Sarıgül, 2015: 202).

OECD’nin finansal okuryazarlığı geliştirmek için 2005 yılında yaptığı araştırma sonucuna göre tüm katılımcılar arasında finansal anlayış düşük seviyesidir ve katılımcılar genellikle kendilerini finansal konular hakkında gerçekte olduğundan daha fazla bilgili hissetmektedir. Çoğu katılımcı finansal bilgiye ulaşmanın ve finansal bilgiyi anlamının zor olduğuna inanmaktadır. Bu duruma ek olarak araştırmada birçok tüketicinin genel finansal ürünler hakkında çok az bilgisinin olduğu ve risk ile getiri arasında ki ilişki gibi temel finansal konularda bilgi eksikliklerinin var olduğu belirtilmiştir (OECD, 2005: 45-46-91).

Japon tüketicileri nezdinde yapılan bir araştırmada, deneklerin %71'inin hisse senedi ve tahvil yatırımları konusunda bilgi sahibi olmadıkları, Avustralyalı deneklerin %32'sinin ise emekliliğe dönük yatırımlar için bir bankada açılacak vadeli mevduat hesabını yeterli gördükleri ileri sürülmüştür. Aynı çalışmada ABD'li bireysel yatırımcıların ise, finans eğitimini müteakip yatırım stratejilerini farklılaştırdığını ve finansal refah düzeylerini %18 oranında artırdığı ifade edilmiştir (Stewart, 2006: 9).

İrlanda'da 2007-2008 yıllarında Finansal Düzenleyici (Financial Regulator) tarafından ulusal çapta bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonucu, İrlandalıların genel olarak paralarını iyi idare ettikleri ancak gelecek planlaması, finansal ürün seçimi ve bilgilendirilme konularında ilerlemeye ihtiyaçları olduğu ortaya çıkmıştır.

Rutledge (2009), 2008 yılında Dünya Bankası tarafından Rusya'nın 40 ayrı bölgesinde finansal okuryazarlık araştırması gerçekleştirilmiştir. Sonuçlara göre Rusların finansal okuryazarlık düzeyleri azdır ve finansal tüketici haklarının farkındalığı eksiktir. Katılımcıların yarısı finansal okuryazarlığını eksik olarak nitelendirilmiştir. % 15'i finansal karar verdiğinde, devletin kurtarması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcıların dörtte üçü kendilerini finansal olarak korumak ve gelecek planlaması yapabilmek için finansal eğitim almaya isteklidir. Rus tüketiciler, banka ve sigorta şirketi gibi özel sektör finansal kurumlarına güvensizlik duymaktadır.

Zambiya ve diğer altı Afrika ülkesinde yetişkinlerin % 50'si hiçbir finansal ürün kullanmamaktadır. Zambiya'da insanların üçte ikisi ATM veya banka kartı gibi finansal araçları tanımamaktadır. Güney Afrika'da insanların yaklaşık % 60'ı faizin ne olduğunu anlamamaktadır (World Bank, 2009a: 4).

Jappelli tarafından yapılan bir çalışmada 1995 ile 2008 yıllarında 55 ülkede gerçekleştirilen araştırmaların verileri kullanarak uluslararası karşılaştırma yapılmıştır. Araştırma finansal okuryazarlığın ülkeler arasında oldukça büyük farklılıklar gösterdiği ve finansal okuryazarlık seviyesinin eğitimsel başarıya, sosyal etkileşimler ile sosyal güvenlik primleri şeklindeki zorunlu tasarruflara bağlı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Jappelli, 2010: 18).

Türkiye’deki rasgele seçilmiş 8 İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) işletme bölümünde okuyan ve finansal yönetim dersini almış öğrenciler üzerinde yapılan anket çalışmasında ilginç sonuçlara ulaşılmıştır. Alınan finansal yönetim dersinin sadece teorik bilgi içermeyip pratik hayatta işlerine yarayacağını düşünenler yaklaşık %47’lik bir paya sahip, öğrencilerin %68’i aldıkları eğitimin gelişen teknolojiye ayak uyduracak düzeyde olduğu görüşünü dile getirmiştir. Katılımcıların %56,5’lik bir kısmı staj (uygulamayı) tercih ederken, %25,7’si vaka metodu uygulamasına ağırlık verilmesinin gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Bu durum teori ve uygulamanın öğrencilere birlikte verilmesi halinde dersten alınan verimi artıracaklarını ortaya koymaktadır. Araştırmanın diğer bir sonucu öğrencilerin %80’i işletme bölümünde zorunlu olan finansal yönetim dersinin seçmeli olsaydı dahi dersi tercih edeceklerini ifade etmişlerdir (Civan ve Cenger, 2010: 98).

Temizel (2010), Eskişehir’de mavi yakalı çalışanların finansal okuryazarlık düzeyini belirlemeye yönelik bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bulgularına göre, mavi yakalılar, günlük yaşamlarını kolaylaştıracak, yaşam kalitelerini yükseltecek bilgi ve uygulamalara duyarlıdır. Ancak diğer taraftan bu konuda yardımcı olacak kurumsal düzenlemelere erişim konusunda yetersiz kalmaktadır. Erişimin ticari organizasyonlara bırakılması, bilgilerin tek yönlü olma riskini gündeme getirmektedir. Yazar bu konuda, kamunun liderliğinde ve gözetiminde ancak özel sektör kuruluşları, tercihen finans endüstrisi kurumları eliyle yürütülecek finansal okuryazarlık programlarına katılanların elde edeceği başarılar, bu tür programların en önemli teşvikçisi olacağını öngörülmektedir.

Temizel ve Bayram (2011), Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde 433 öğrenciye temel düzeyde finansal okuryazarlık düzeyini belirlemeye yönelik anket uygulamıştır. Çalışmada, öğrencilerin finansal bilgilerini ailelerinden aldığı, finansal durumlarını yönetmede kendilerini olduğundan daha başarılı olarak algıladıkları görülmüş, ekonomik ve finansal gelişmeleri takip ettikleri kaynakların başında televizyon ve internetin geldiği görülmüştür.

Sermaye Piyasası Kurulu ve Dünya Bankası işbirliği ile 2012 yılında hazırlanan “Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması”nda Türk halkının finansal yeterliliği, belirli konular altında incelenmiştir. SPK sorulara doğru cevap verme oranının gelir düzeyi

yükseldikçe arttığı, düzenli tasarruf yapma oranının düşük olduğu, uzun vadeli gelecek planı yapanların oranının genel olarak düşük olduğu, finansal ürün kullanmayanların çoğunun neden olarak, ihtiyaçlarının olmadığını belirtmeleri ve bu nedenlerin yükselen gelirle birlikte düşüş gösterdiği sonuçlarına ulaşmıştır.

Güney Afrika'da eğitilmiş bireylerin ve öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeye çalışan Shambare ve Rugimbana (2012), basit finansal terimler konusunda bireylerin iyi bir bilgi düzeyine sahip olduğunu ancak genel anlamda Güney Afrika'daki bireylerin finansal okuryazarlık konusunda eğitim almaları gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

OECD nezdinde kurulmuş olan Finansal Eğitime Yönelik Uluslararası İşbirliği (International Network on Financial Education, INFE), farklı ülkelerden farklı altyapılara sahip insanların finansal okuryazarlık seviyelerini ölçmek için bir anket geliştirmiştir. Anket; bütçeleme, fon yönetimi, kısa ve uzun vadeli finansal kararlar ve finansal ürün seçimiyle alakalı temel sorulardan oluşmaktadır. Ayrıca anket okuryazarlığı finansal bilgi, davranış ve tutum başlıkları altında üç kategoride incelemektedir. Hazırlanan anket, 4 farklı kıtada 14 farklı ülkeye uygulanmış ve tüm ülkeler için bir finansal bilgi skoru geliştirilmiştir. Çalışmada yer alan ülkelerin ortalama puanı ise 62.3'tür (Atkinson ve Messy, 2012: 6-12). OECD tarafından yapılan bu çalışmaya Türkiye dahil edilmemiştir. Ancak Türk Ekonomi Bankası ve Boğaziçi Üniversitesi işbirliği yaparak OECD'nin çalışmasından yola çıkıp Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi geliştirmişlerdir. Bu şekilde Türkiye verileri diğer 14 ülke verileri ile karşılaştırılabilir hale gelmiş olmakla beraber finansal okuryazarlık endeksi Türkiye geneli için 59.8 olarak hesaplanmıştır.

Yine Güney Afrika'da üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada 424 üçüncü sınıf öğrencisine anket uygulanmıştır. Araştırmacılar bu çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlık ihtiyacını ölçmeyi hedeflemiştir. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun finansal olarak ailesinden destek aldığı ve bu nedenle finansal konularla ilgili sorumluluklarını ailelerinin üstlendiği gözlemlenmiştir. Buna rağmen temel finans kavramları konusunda bilgi düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Finansal planlama, yatırım, bankacılık, vergi mevzuatı ve hukuki konularda ise bilgi düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları öğrencilerin mevcut finans bilgilerinin

gelecekteki yaşamları için yeterli olmadığını göstermiştir (Louw ve diğerleri, 2013: 447-448).

Başka bir çalışmada dört farklı ülke (Kanada, İtalya, İngiltere ve ABD) arasındaki finansal okuryazarlık düzeyi analiz edilmiştir. Çalışmanın amacı, bir ülkeyi etkileyen finansal okuryazarlık ile ilgili faktörlerin diğer ülkelere de genellenip genellenemeyeceği ya da her ülkeye özgü ulusal karakteristiklerin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğidir. Dört adet çoktan seçmeli doğru soruya verilen cevaplar çerçevesinde finansal okuryazarlık endeksinin ülkeye bağlı olarak uygunluğu ölçülmüştür. Sonuçlar, ülkeler arasında ulusal ve kültürel önemli farklılıkların, hane halkının bildikleri ve bilmesi gerekenleri kişisel finans açısından önemli olduğunu göstermiştir. Politika yapıcıların bu farklılıkları göz önünde bulundurmaları tavsiye edilmiştir (Nicolini ve diğerleri, 2013: 689).

Ibrahim ve Alqaydi'nin Birleşik Arap Emirlikleri'nde gerçekleştirdiği araştırmaya göre halkın finansal okuryazarlığı literatürdeki çalışmaların ortalamalarıyla karşılaştırılmış ve düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir (Ibrahim ve Alqaydi, 2013: 126).

Sarıgül (2014), Konya ilindeki üç üniversitenin öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyelerini ve öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyeleri ile öğrenci karakteristikleri arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışmıştır. Çalışma öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin yetersiz olduğunu, öğrencilerin finansal bilgi düzeylerini geliştirmeleri gerektiğini göstermiştir.

Şahin (2014), 127 meslek yüksekokul öğrencisi üzerine yaptığı çalışmada öğrencilerin sadece %28,3'nün finansal okuryazar olduğunu tespit etmiştir. Çalışmaya katılanlar arasında en çok bilinen kavramların sırasıyla faiz, hisse senedi ve tahvil olduğu saptanırken, öğrencilerinin yatırım tercihlerinin sırasıyla altın, döviz, hisse senedi ve mevduat gibi yatırım araçları olduğu belirlenmiştir.

3.2. Finansal Tutum ve Davranış Konusundaki Araştırma Örnekleri

Bireyin finansal bilgisi, ekonomi piyasasındaki tutum ve davranışlarını etkilemektedir. Birey bilgisi doğrultusunda işlem yapmakta ya da davranışta bulunmaktan kaçınılmaktadır. Aşağıda konu ile ilgili çalışmalardan örneklere yer verilmiştir.

Hilgert ve diğerleri (2003), ABD’de bir üniversitede gerçekleştirdikleri çalışmada öğrencilerin kişisel nakit yönetimi, borçlanma, tasarruf ve yatırım konularındaki bilgi düzeyleri ve davranışları arasındaki anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuşlardır. Araştırma sonuçları katılımcıların borçlanma, tasarruf ve yatırım konularındaki bilgi seviyeleri arttıkça finansal davranış skorlarının da arttığını göstermiştir.

Courchane ve Zorn (2005), bireylerin finansal bilgi düzeyleri, tüketime yönelik davranışları ve kredi skorlarının arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik bir anket uygulaması gerçekleştirmiştir. İlgili çalışmada katılımcıların başta deneyim, tutum, davranış ve kredi algıları olmak üzere finansal bilgi kaynakları, bilgi düzeyleri, finans olaylara aşinalıkları, demografik ve psikolojik özelliklerini belirlenmeye çalışılmış, değişkenlerin birbirleriyle ilişkileri analiz edilmiştir. Araştırma sonuçları finansal bilgi düzeyinden finansal davranışa ve buradan kredi skoruna pozitif ve anlamlı bir bağ olduğunu göstermiştir.

Capuano ve Ramsay (2011) tarafından Singapur’da yapılan araştırmada 18 ile 60 yaş arasındaki kişilere anket uygulanmıştır. Finansal okuryazarlık insanların finansal konulardaki eylemleri ve finansal ürün ve hizmetlere ilişkin bilgileri değerlendirilerek ölçülmüştür. Araştırmanın bulgularına göre Singapurluların çoğunluğu tasarruf etmekte, bütçe yapmakta, harcamalarını izlemekte ve krediyi sorumlu bir şekilde kullanmaktadır. Ancak, birçoğunun emeklilik ve acil durumlar için yeterli birikimi bulunmamaktadır. Çoğunluğu, hayat sigortası gibi temel finansal ürünlerin özelliklerinin farkında değildir (Capuano ve Ramsay, 2011: 220).

Kimball ve Shumway (2006) yaptıkları çalışmada bireylerin portföy seçimleri ile finansal çok yönlülükleri arasında olumlu bir ilişkinin var olduğunu belirtmişlerdir.

Gönen ve Özmete (2007), bireylerin finansal inançlarına, finansal kaygılarına, satın alma davranışlarına, ekonomik durumlarına ilişkin algılarını ortaya koyabilmek, finansal yönetim sürecinde yardıma ya da eğitime ihtiyaç duydukları konuları belirlemek amacı ile gerçekleştirdikleri araştırmada katılımcıların ekonomik durumlarının gelecekte şu andakinden daha iyi olacağını düşünmediklerini, ihtiyaç duymadıkları ve kullanmadıkları ürünler ile bütçelerine uygun olmayan ürünleri satın almadıklarını, ekonomik amaçlara ulaşabilmek için yardıma ihtiyaç duyduklarını, kadınların erkeklere kıyasla gelir düzeylerini daha iyi bulduklarını belirtmişlerdir.

Borden ve diğerleri (2008), üniversite öğrencilerinin krediler dersini almadan önceki ve sonrasındaki bilgi seviyeleri ile bu konudaki davranışlarını sosyo-demografik özelliklerini de dikkate alarak analiz etmiştir. Sonuçlar bilgi seviyesindeki artışın kredi kartı kullanımı ve finansal risk ile ilgili davranışlarda pozitif değişikliklere neden olduğunu ortaya koymaktadır.

İtalya’da yapılan başka bir araştırmada portföy çeşitlendirmesindeki eksikliğin en önemli belirleyicisinin finansal okuryazarlık olduğu tespit edilmiştir. Riskten kaçınanların, yaşlıların, düşük gelirli ve düşük eğitilmiş kimselerin finansal okuryazar olma eğilimlerinin daha az olduğu bulunmuştur. Ayrıca, finansal okuryazarlık derecesi ile insanların finansla ilgili kendilerini algılamaları arasında düşük bir ilişki bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, birçok yatırımcı gerçekte bildiğinden çok daha fazlasını bildiğini iddia edilmektedir (Gusio ve Japelli, 2008: 17).

Altıntaş (2009), belirlenmiş katkı esaslı emeklilik planlarında finansal eğitimin önemini anlamak için bir araştırma yapmıştır. Bulgulara göre, bireysel emeklilik fonlarını seçen yatırımcıların bilgi sahibi olmadan bunu yaptıkları ve finansal okuryazar olmadıkları ortaya çıkmıştır. Bununla beraber yatırım eğitimi aldıklarında finansal bilgileri büyük ölçüde artmaktadır.

Lusardi ve Mitchell (2009), finansal okuryazarlık ve emeklilik ilgili yaptıkları çalışmada katılımcıların temel finansal hesaplamaları yapmada zorlandıklarını, borsanın nasıl işlediğini ve risk çeşitlendirme gibi temel finansal kavramlar ile ilgili bilgi

eksikliklerinin olduğunu finansal bilgi eksikliğinin emeklilik planı yapmada eksikliğe sebep olduğunu belirlemiştir.

Robb ve Sharpe (2009), üniversite öğrencilerine uyguladıkları anket çalışmasının analizinde kredi kartı borçlanma davranışları ile finansal bilgi düzeyi arasında beledikleri yönde anlamlı ilişki olduğunu belirtmiştir. Buna göre anketten yüksek okuryazarlık düzeyi elde eden öğrencilerin kredi kartı borçlanma davranışları daha dengelidir.

Wagland ve Taylor (2009), Avustralya’da bulunan işletme öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin cinsiyete göre herhangi bir farklılık olup olmadığını incelemiştir. Çalışmada lineer regresyon yöntemi kullanılmış olup öğrenciler arasında cinsiyet farklılıklarının etkileyici bir faktör olmadığı belirtilmiştir.

Sabri ve diğerleri (2010), Malezya’daki üniversite öğrencilerinin yaşadıkları finansal sorunlar ve tasarruf davranışları ile finansal okuryazarlıkları üzerine yaptıkları araştırmada yüksek finansal okuryazarlık skoru elde eden öğrencilerin daha az finansal sorunlar yaşadıklarını ve tasarruf konusunda olumlu davranışlar gösterdiklerini belirlemiştir.

Pahnke ve Honekamp (2010), yaptıkları çalışmada Almanya’da yaşayan insanların, finansal okuryazarlığının özel emeklilik hükümleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışma sonucunda ortalamanın üstünde geliri olan hanelerin emeklilik planlaması yaptığı ve finansal okuryazarlığın emeklilik planlaması üzerinde etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Rooij ve diğerleri (2011), finansal okuryazarlık ve hisse senedi piyasasında işlem yapma arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında kullandıkları anketi cevaplayanların çoğunluğunun bileşik faiz, enflasyon, paranın zaman değeri gibi temel kavramları bildiklerini ama daha ileri seviye sayılabilecek tahvil ve hisse senedi arasındaki farklar, faiz oranlarındaki değişimlerin tahvil fiyatlarına etkisi, temel risk dağıtımını gibi konularda çok azının bilgi sahibi olduğunu belirtmiştir. Yazarlara göre daha da önemlisi finansal okuryazarlık finansal kararlar vermede etkilidir, düşük finansal okuryazarlık düzeylerindeki bireyler hisse senedi piyasalarında daha az sayıda ve miktarda yatırım yapmaktadır. Aynı araştırmada Hollanda’daki bireylerin, finansal okuryazarlığı daha düşük

olan bireylerin hisse senetlerine daha az yatırım yaptıkları ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılanların birçoğu hisse senedi ve tahvil arasındaki farkı bilmemektedir.

Hastings ve Mitchell (2011), Şili’de gerçekleştirdikleri araştırmalarında finansal okuryazarlık ve sabırsızlığın, emeklilik ve yatırım üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırmanın bulgularına göre, sabırsızlık ve emeklilik için tasarruf etmek arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Finansal okuryazarlık arttıkça emeklilik için yapılan tasarruflar da artmaktadır.

Robb ve Woodyard (2011), bireylerin finansal bilgi düzeyleri ile finansal iyilik hali ve demografik değişkenler arasındaki ilişkiyi çoklu regresyon analizi yöntemi ile araştırmışlardır. Sonuçlar finansal bilginin davranışlar üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bireylerin gelir ve eğitim durumu, yaşı ve etnik kökeninin de finansal tatmin ve finansal davranış üzerinde etkisi vardır.

Almenberg ve Soderbergh (2011), finansal okuryazarlık ve İsveçli yetişkinlerin emeklilik planlaması arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, finansal okuryazarlık düzeyinin yaşlılar, kadınlar, düşük eğitilmişler ve düşük gelirli olanlarda düşük çıkmıştır.

Sevim ve diğerleri (2012), Eskişehir’de anket yöntemi ile elde ettikleri çalışmada, bireylerin finansal okuryazarlıklarının, onların borçlanma davranışları üzerinde büyük bir etkisi olduğunu ortaya koymuşlardır. Farklı finansal okuryazarlık düzeylerine sahip tüketicilerin, borçlanma kararları hakkında farklı davrandıkları sonucu elde edilmiştir. Elde edilen bulgularda, yüksek finansal okuryazarlığa sahip finansal tüketicilerin aşırı borçlanma davranışı göstermemeleri ve bilinçli kredi kullanımını göstermeleri beklendiği ifade edilmektedir.

Sohn ve diğerleri (2012), ergenlik çağındaki Güney Korelilerin finansal sosyalleşme araçları (bilgi kaynakları), finansal tecrübeleri, parasal konulardaki tutumları, demografik özellikleri ve finansal okuryazarlıkları arasındaki ilişkileri test etmek için yaptıkları çalışmalarında; finansal sosyalleşme aracı olarak öncelikli olarak medyayı seçen ve banka hesapları olan deneklerin daha yüksek finansal okuryazarlık seviyelerinde olduklarını belirtmiştir. Bunun yanında parayı bir çeşit ödül olarak gören, orta düzeyde

harçlık alan ergenlerde de diğerlerine oranla daha yüksek finansal okuryazarlık seviyeleri gözlenmiştir.

Gatherhood (2012), İngiliz tüketicilerde özdenetim, finansal okuryazarlık ve aşırı borçlanma arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bulgulara göre özdenetimin ve finansal okuryazarlığın eksikliği ile tüketici kredisinin ödenmemesi ve aşırı borçluluk arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmamaktadır. Özdenetim hususunda sorunlu olan tüketiciler, hızla alınabilen ancak maliyeti yüksek olan kredileri daha fazla kullanmaktadır. Ayrıca özdenetimi az olan kişilerin çeşitli risklere daha açık bir durumda oldukları ortaya çıkmıştır. Söz konusu bulgularda özdenetimin rolü finansal okuryazarlığa göre daha fazla çıkmıştır.

Klapper ve diğerleri (2013), Rusya'da, finansal kriz döneminde düşük düzeydeki finansal okuryazarlığın etkilerini ortaya koymak için yaptıkları çalışmalarında; borçlanma oranlarının hızlı bir şekilde yükseldiği bir ortamda bile katılımcıların sadece %41'inin bileşik faiz kavramını bildikleri, %46'sının enflasyonla ilgili basit bir soruyu cevaplayabildikleri görülmüştür.

Steen ve MacKenzie (2013), Avustralya'da yaptıkları çalışmalarında finansal okuryazarlığın kişilerin evsiz kalma olasılıklarını azalttığı yönünde bulgular ileri sürmüştür.

Disney ve Gathergood (2013), Birleşik Krallık'ta finansal okuryazarlık ve tüketici kredileri arasındaki ilişkiyi incelemek üzere yaptıkları çalışmalarında tüketici kredisi kullananların düşük finansal okuryazarlık seviyesinde olduklarını ve düşük finansal okuryazarlığın bireylerin finansal konularda kendine güven sorunlarını da beraberinde getirdiğini belirtmiştir.

Duca ve Kumar (2014), ABD'de hane halkları üzerinde yaptıkları çalışmalarında konut kredi kullanımı ve finansal okuryazarlık arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre finansal okuryazarlık düzeyi düşük hanelerin konut kredisinden vazgeçtiklerini tespit etmiştir.

3.3. Demografik Değişkenler ve Finansal Okuryazarlık Düzeyi

Finansal okuryazarlık düzeyini ölçmeye yönelik yapılan çalışmalarda bireylerin finans alanındaki genel bilgi düzeylerinin ölçülmesinin yanı sıra belirli demografik özelliklere göre (cinsiyet, eğitim durumu, yaş vb.) okuryazarlık düzeylerinde farklılık olup olmadığı da araştırılmaktadır. Örnek çalışmalar aşağıda yer almaktadır;

Danes ve Hira (1987), Iowa State Üniversitesinde 323 öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyini belirlemek için kredi kartı, sigorta, bireysel krediler gibi temel bilgileri test etmiştir. Araştırma sonucunda erkeklerin bayanlara oranla daha fazla bilgiye sahip oldukları ve finansal okuryazarlığın üst sınıflarda daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Markovich ve DeVaney (1997), 236 lisans öğrencisi üzerinde yaptıkları çalışmada öğrencilerin finansal bilgilerinin finansal davranışları üzerindeki etkisini tespit edememiştir. Ancak çalışmada erkek öğrencilerin bayan öğrencilere göre daha fazla finansal bilgiye sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

Üniversite öğrencilerinin finansal bilgi düzeyleri arasındaki farklılıkları ve öğrencilerin finansal bilgi düzeyinin kişisel finansman kararlarını nasıl etkilediğini araştıran Chen ve Volpe (1998), 924 üniversite öğrencisine uygulamış oldukları anket sonuçlarına göre; öğrencilerin eğitim düzeyleri, cinsiyeti, yaşı, iş deneyimi ve etnik kökenleri ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar tespit etmiştir. Öğrencilerin okuryazarlık düzeylerinin düşük olmasının finansal kararlarda zorlanmalarına neden olduğu ve bu durumun almış oldukları finans eğitiminin yetersizliğinden kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Chen ve Volpe (2002), çalışma sonucunda finansal okuryazarlık konusunda kadınların erkeklere oranla genellikle daha az bilgiye sahip olduğunu saptamıştır. Kadınların aynı araştırmaya göre erkelerden daha az öğrenme isteği ve kendilerine güvenlerinin yetersiz olduğu belirlenmiştir. Ayrıca finansal okuryazarlık üzerinde eğitim ve tecrübenin önemi bulunmaktadır.

Volpe ve diğeri (2002), çalışmalarında online yatırımcıların, yatırım okuryazarlık derecesini incelemiştir. Çalışmada, yatırımcıların yaş, eğitim, deneyim ve cinsiyetlerine göre farklı yatırım okuryazarlık derecelerine sahip olduklarını tespit etmiştir. Bunun yanında bayan yatırımcıların, erkek yatırımcılara göre daha az bilgiye sahip olduklarını belirlemiştir.

Hogarth (2002), ABD'deki yetişkinlerin finansal okuryazarlık durumunu 28 soruluk doğru/yanlış testi ile belirlemeye çalışmıştır. Çalışma sonucunda daha düşük eğitilmiş ve daha düşük gelirli yetişkinlerin daha az finansal bilgiye sahip olduklarını tespit etmiştir.

2003 yılında Avustralya'da yetişkinlerde finansal okuryazarlık ile ilgili ANZ Bankacılık Grubu tarafından yürütülmüş bir araştırmada halkın finansal okuryazarlığının makul bir düzeyde olduğu ifade edilmektedir. Araştırmada finansal okuryazarlık ile sosyoekonomik durum arasında güçlü bir korelasyonun varlığı tespit edilirken finansal okuryazarlık seviyesi düşük olanlar; eğitim düzeyi düşük bireyler, vasıfsız çalışanlar ile farklı nedenlerden dolayı çalışmayanlar, düşük gelir grubunda olanlar, tasarruf düzeyleri düşük olanlar ve tek yaşayan insanlar olarak belirlenmiştir (Roy Morgan Research, 2003: 3-4).

Ancak daha sonra yapılan, Avustralya'da yapılmış en kapsamlı finansal okuryazarlık araştırması ANZ Yetişkin Finansal Okuryazarlığı araştırmasıdır (ANZ Survey of Adult Financial Literacy). 2008'de yapılan araştırmada, finansal okuryazarlığı en düşük olan gruplar, 18-24 yaş arası ve 70 yaş üzerindeki, kadınlar özellikle 70 yaş üzerindeki, az eğitilmiş insanlar, çalışmayanlar veya kalifiye olmayanlar, düşük gelirli, evde İngilizce'den başka dil konuşanlar, Avusturyalı yerli olanlardır (ASIC-2011). Worthington'un araştırmasına göre de, finansal okuryazar olma ihtimali daha yüksek olan gruplar şöyle sıralanmaktadır; erkekler, yaşlılar, profesyonel bir mesleği olanlar, iş sahipleri ve yöneticiler, küçük işletme sahipleri, çiftçiler, üniversite mezunları, yüksek gelirli ve konut kredisi fazla olanlar (Worthington, 2006: 59-79).

Avustralya'da Southern Queensland Üniversitesi birinci sınıf öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmeye çalışan Beal ve Delpachitra (2003), öğrencilere

temel kavramlar, finansal piyasalar ve ürünler, finansal planlama, karar verme ve sigortacılık başlıklarını içeren bir anket uygulamışlardır. Çalışmadan elde edilen bulgular, öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğunu ve bu durumun liselerdeki finansal okuryazarlık eğitiminin yetersizliğinden kaynaklandığını göstermektedir. Bunun yanında gelir düzeyi yüksek ve iş deneyimi sahibi olan öğrencilerin diğer öğrencilere oranla finansal okuryazarlık skorlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Worthington (2006), yetişkinlerin finansal okuryazarlıklarını belirlemek için logit regresyon modelini kullanmıştır. Çalışma sonunda finansal okuryazarlık çiftlik sahipleri, çalışanlar ve 50-60 yaş grubunda yüksek; çalışmayanlar, bayanlar ve İngilizce bilmeyenlerde düşük çıkmıştır.

Lusardi ve Mitchell (2007b), ABD’de bireylerin gelecek ile ilgili emeklilik planlamaları ve finansal okuryazarlık arasındaki ilişkiyi araştırmak için çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda, az eğitilmiş, düşük gelirli, Afro-Amerikan ve Latin Amerikalı bireylerin emekliliğe en az hazırlanan gruplar olduklarını gözlemlemiştir. Finansal okuryazarlığı az olan birey ve aileler, daha az emeklilik planı yaptığını ve sonuçta çok daha az varlık sahibi olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında, emeklilik, borsaya katılım eksikliği ve uygun olmayan koşullarda borçlanma davranışı, planlamada başarısızlık gibi tüm temel finansal kavramların eksik olmasında düşük eğitim seviyesinin etkili olabileceği ileri sürmüştür. Lusardi ve Mitchell (2008), finansal okuryazarlığın kadınlar arasında da oldukça düşük olduğunu ve finansal okuryazarlığı düşük olan kadınların emeklilik planlamasında başarı oranlarının da düşük olduğunu belirtmiştir. Finansal okuryazarlığı daha yüksek olan kadınların ise emeklilik planı yaptığı görülmektedir.

Birinci sınıf işletme öğrencileri üzerinde bir deney yapan Rosacker ve diğerleri (2009), bir dönem boyunca üst düzey muhasebe uzmanları tarafından öğrencilere verilecek olan seminerin öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerine etkisini ölçmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda birinci dönem 41, ikinci dönem ise 60 öğrenci analizlere dahil edilmiştir. Bağımsız örneklemlili t testi kullanılarak seminer öncesi ve seminer sonrası öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ölçülmüştür. Analiz sonuçlarına göre üst düzey muhasebe uzmanları tarafından verilen seminerlerin her iki öğrenci grubunun

finansal okuryazarlık düzeylerini yükselttiği ve bu yükselişin istatistiki olarak anlamlı olduğu gözlemlenmiştir.

Garcia ve diğerleri (2011), Portekiz’de gerçekleştirdikleri çalışmada bireylerin tasarruf davranışlarını etkileyen ana faktörlerin bu konudaki tutumları ve gelir seviyeleri olduğunu belirlemiştir. Bununla birlikte tecrübe, yaş, duygusal durumun dolaylı etkileri bulunmakta, aile büyüklüğü doğrudan veya dolaylı bir etki yapmamaktadır.

Tamimi ve Kalli (2009), Birleşik Arap Emirlikleri’nde 600 bireysel yatırımcı üzerinde yapılan anket çalışmasında sonuçlar Birleşik Arap Emirlikleri yatırımcılarının finansal okuryazarlığının beklenenden uzak olduğunu ortaya koymuştur. Finansal okuryazarlık seviyesinin gelir düzeyi, eğitim seviyesi, iş ortamı aktivitelerinden etkilendiği görülmüştür. Yüksek gelir düzeyi ve eğitim seviyesi sahip, bankacılık-finance veya yatırım alanlarında çalışan bireylerin diğer insanlara oranla daha yüksek finansal okuryazarlık noktasında olduğu saptanmıştır. Diğer yandan, finansal okuryazarlığın yaş ile açık ilişkisi yoktur. Finansal okuryazarlık seviyesindeki önemli bir farklılık cinsiyet farkından kaynaklanmaktadır. Özellikle, kadınların erkeklerden daha düşük seviyede finansal okuryazarlık seviyesinde olduğu ortaya çıkmıştır. Son olarak, finansal okuryazarlık ve yatırım kararları arasında önemli bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. En az söylentiler kadar dini sebeplerinde yatırım kararlarını etkileyen çok önemli bir faktör olduğuna ulaşılmıştır.

Lusardi, Mitchell ve Curto (2010), gençler arasında yaptıkları finansal okuryazarlık araştırmasında, finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğunu; genç yetişkinlerin üçte birinden daha azının faiz, enflasyon, risk dağıtımını gibi temel kavramları bildiğini saptamıştır. Ayrıca, finansal okuryazarlığın sosyo-demografik özellikler ve aile finansal bilgi düzeyi ile ilgili olduğu görülmüştür. Çalışma ile anne babaları hisse senedi ve emeklilik birikimine sahip üniversite eğitimi almış erkeklerin risk dağıtımını hakkında anne-babaları varlıklı olmayan lise ya da daha düşük seviye eğitim almış bayanlara göre daha bilgili oldukları tespit edilmiştir.

Kanada’da yaşayan düşük gelirli birçok kimsenin finansal okuryazarlık gösterdiği bulunmuştur. Bu kişiler düşük bir bütçeyle yaşamakla beraber, gelirlerini artırmaya

uğraşmakla, kısıtlı borç kullanmakta ve bankacılık ile hükümet programları hakkında bilgileri bulunmaktadır. Eksik noktaları ise, kurumsal politikalar hakkında detaylı bilgiye sahip olmamaları ve finansal hedeflerine ilişkin tutumlarıdır (Buckland, 2010: 357).

Farklı demografik özelliklere göre üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini inceleyen Ansong ve Gyensare (2012), Gana'da eğitim gören ve hem okuyup hem de çalışan 250 lisans ve lisansüstü öğrenciye anket uygulamıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre yaş, iş deneyimi ve annenin eğitim durumu ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı pozitif ilişkiler bulunmuştur. Ancak babanın eğitim durumu, çalışma yeri ve eğitim seviyesi ile okuryazarlık düzeyi arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Mahdzan ve Tabiani finansal okuryazarlığın bireylerin tasarruf yapımları üzerindeki etkisini incelemiştir. Elde edilen bulgular finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olanların, seviyesi düşük olanlara oranla ve erkeklerin kadınlara oranla, tasarruf yapımlarının daha muhtemel olduğunu, çocuk sayısı ile tasarruf arasında olumlu bir ilişkinin olduğunu ifade etmektedir (Mahdzan ve Tabiani, 2013: 51-52).

Yine Slovakya'da 695 üniversite öğrencisi üzerinde finansal okuryazarlık ve öğrencilerin kişisel finans bilgisi hakkında yapılan anket çalışmasında ankete katılan öğrencilerin doğru cevap verme oranı %54 olarak tespit edilmiştir. Erkeklerin finansal okuryazarlık indeksinin kadınlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca ekonomi bölümünde okuyan öğrencilerin, bu bölümün dışında okuyan öğrencilere oranla bireysel finans konusunda daha fazla bilgiye sahip oldukları görülmüştür (Bacova ve diğerleri, 2013: 58).

Üniversite öğrencilerinin cinsiyetinin finansal okuryazarlık düzeyi üzerindeki etkisini araştıran Adeleke (2013), ABD'de 100 üniversite öğrencisine anket uygulamıştır. Anket sonuçlarına göre; öğrencilerin cinsiyeti ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamış ancak okulda geçirilen yıl ve öğrencinin yaşı ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Ergün ve diğerleri (2014), çalışmalarında öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ve finansal okuryazarlığın demografik özellikler ile ilişkili olup olmadığını anket yöntemi ile tespit etmeye çalıştıkları çalışmada; öğrencilerin yalnızca temel düzeyde finansal okuryazar olduklarını belirlemiştir. Bunun yanında öğrencilerin temel enflasyon bilgilerinin cinsiyetlerine, öğretim şekillerine ve ortalama aylık hane gelirlerine göre; borsanın temel işlevi bilgilerinin cinsiyetlerine göre değiştiği tespit etmiştir.

3.4. Aile ve Finansal Okuryazarlık İlişkili Araştırma Örnekleri

Bireylerin ilk eğitim aldıkları kimselerin ailesi olduğu göz önünde bulundurulur ise finansal eğitimi ve davranışlarının şekillenmesinde aile faktörünün önemi göz ardı edilemeyecektir. Konu ile ilgili çalışmalardan örneklere aşağıda yer almaktadır.

Cude ve diğerleri (2006), üniversite öğrencileri arasında yaptıkları çalışmada öğrencilerin finansal bilgilerinin yetersiz olduğunu ve finansal sosyalleşmede anne-babanın önemli rol oynadığını ileri sürmüştür.

Bir başka çalışmada Cole ve diğerleri (2008), Hindistan ve Endonezya'daki finansal okuryazarlık derecesini ölçtükleri çalışmada, finansal okuryazarlık ile finansal davranışlar arasında önemli bir ilişki olduğunu ve finansal okuryazarlığın hane halkının finansal davranışları açısından önemli olduğunu tespit etmiştir.

Fiji'de yapılan bir araştırmaya göre, ailelerin finansal okuryazarlığı ile aile refahı arasında pozitif ilişki bulunmaktadır. Aile içinde finansal karar verenlerin finansal açıdan becerikli olduğu aileler tasarruf etmekte ve bunları çiftliklerine ya da işletmelerine yatırım olarak aktarmaktadır. Bu ailelerin banka hesapları da bulunmaktadır. Aile içinde finansal karar vericinin becerikli olmadığı ailelerde ise nakit sıkıntısı vardır ve tasarruf yapamamaktadır (UNDP, 2009'dan aktaran: Gökmen, 2012: 73).

Commonwealth Bankası Vakfı Avustralya'da 3.000 kişinin katılımıyla yaptığı çalışmada katılımcılarının büyük bir bölümünün paralarını yönetmede deneme yanılma yaklaşımını kullandığını ve nitelikli bilgidен daha fazla tecrübelerine güvendikleri sonucuna ulaşmıştır. Araştırmaya göre kendileri büyürken ailelerinin finansal konulardan

nadiren bahsettiklerini belirtenlerin, ailelerinin finansal konulardan biraz ya da çok bahsettiklerini söyleyenlere göre finansal okuryazarlık seviyesi daha yüksektir (Commonwealth Bank, 2010: 12).

Jorgensen ve Savla (2010), genç yetişkinlerin finansal okuryazarlığını ölçmeye yönelik yapılan çalışmada, genç yetişkinlerin finansal okuryazarlığında ebeveynlerin etkisini araştırmıştır. Üniversite öğrencisi 420 kişi üzerinde yapılan anket sonucunda finansal okuryazarlıkta ebeveyn etkisi, finansal tutum üzerinde orta önemli bir etkisi olduğu ancak finansal bilgi üzerinde bir etkisi olmadığı görülmüştür.

3.5. Lise Öğrencileri Üzerine Yapılmış Araştırma Örnekleri

Lise öğrencileri ile ilgili yapılan araştırmalar literatürde az olmakla beraber, aşağıda konu ile ilgili örnekler yer almaktadır.

Danes ve diğerleri (1999)'nin, lisede alınan finansal eğitimin faydasına ve finansla okuryazarlıkla ilişkisine dair olumlu ve olumsuz görüşleri bulunmaktadır. Olumlu görüşe göre, lisede kişisel finans eğitiminin sonucunda gençlerin bilgisi, davranışı ve kendisine yeterliliği olumlu olarak etkilenmektedir.

Bernheim ve diğerlerine (2001) göre ise, lisede alınan finansal eğitim sonucunda, öğrenciler yaşamın ilerleyen yıllarında tasarruf oranlarını ve edinilen servet miktarını önemli düzeyde arttırmaktadır.

Amerikalıların Para Becerileri Karnesi araştırması, Tüketici Eğitimi ve Rekabeti için Amerikalılar (Americans for Consumer Education and Competition) tarafından gerçekleştirilmiştir. Amacı Amerikalı gençlerin finansal okuryazarlığını geliştirmek olan bu kuruluşun lise son sınıf öğrencilerine yaptığı anket sonuçlarına göre, öğrencilerin üçte ikisi finansal konuların hayatları üzerine bir etkisi olduğuna inanmamaktadır (ACEC, 2001: 64).

Bowen (2002), lise öğrencileri ve ailelerine, öğrenci ve aileleri arasındaki finansal bilgi ilişkisinin finansal okuryazarlık üzerine etkisini incelemiştir. Parasal terimler ve finansal kavramlar hakkında öğrenci ve aileleri arasındaki finansal bilgi ilişkisini

parametrik olmayan kavramlar ile açıklamıştır. Çalışma sonucunda öğrenciler, net gelir ve sahte çekler hakkında bilgi sahibidir. Aileler ise araştırmada bulunan finansal alanlar hakkında, özellikle kredi kartı kullanımı ve yükümlülükleri hakkında bilgi sahibidir.

NCEE 2005 yılında Amerika’da ki yetişkinler ve lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada yetişkinlerin tamamına yakının ekonomiyi anlamının önemli olduğu düşüncesine sahip olduğunu tespit etmiştir. Bu duruma rağmen finansal bilgi konusunda hem yetişkinlerin hem de lise öğrencilerinin yetersiz olduğu ve iki grup arasında fark olduğu sonucuna ulaşmıştır (NCEE, 2005: 9).

Valentine ve Khayum (2005) demografik ve sosyo-ekonomik faktörlerin kişisel finansal okuryazarlık üzerine etkilerini belirlemek adına, Hindistan’da kırsal ve kentsel bölgelerde yaşayan lise öğrencileri üzerine bir çalışma yapmıştır. Çalışmada, öğrencilerin ailelerinin finansal bilgi ve davranışlarının gelişme çağında olan bireylerin finansal okuryazarlıkları üzerinde etkisi olduğu gözlenmiştir.

Mandell (2008), Jumpstart Koalisyonu 1997’den beri her iki yılda bir ülke çapında liseli gençlerin finansal okuryazarlığını ölçmektedir. Şimdiye kadarki sonuçlar iç açıcı olmamıştır. Lise öğrencilerinde finansal okuryazarlık çok düşüktür ve ciddi bir ilerleme kaydedilememektedir. 2008’de yapılan anket sonuçlarına liseli öğrencilerin ortalama finansal okuryazarlık puanları %48 ile şimdiye kadarki en düşük seviyesine inmiştir.

Lise öğrencileri üzerinde yapılan bir diğer çalışmada, finansal okuryazarlık eğitimin finansal davranış üzerine etkisini incelenmiştir. Kişisel finans dersi alan öğrenciler ile almayan öğrenciler karşılaştırıldığında, finans dersi alan öğrencilerin dersi almayan öğrencilere göre kıyasla daha iyi finansal davranışlar sergilemedikleri gözlemlenmiştir. Dolayısıyla yazarlar, lisede alınan kişisel finans veya para yönetimi derslerinin öğrencilerin finansal okuryazarlığını geliştirmediği sonucuna varmaktadır. Bu durumun başlıca nedenlerinden birisi öğrencilerin aldırış etmemesi ve motivasyonlarının düşüklüğüdür (Mandell ve Klein, 2009: 15).

Amerika Tasarruf Eğitim Konseyi’nin (American Savings Education Council) yaptığı ‘Gençlik ve Para’ projesine göre, öğrenciler finansal bilgilerinin iyi olduğunu

düşünmekte, tutum ve davranışları ise bunu doğrulamamaktadır. Söz konusu araştırmada öğrencilerin büyük bir çoğunluğu finansal eğitimini ailesinden ya da arkadaşlarından aldığı ortaya çıkmaktadır (ASEC, 1999: 64).

Robb ve Sharpe (2009)'a göre, lisede alınan kişisel finans eğitiminin faydalı olmadığı ve finansal okuryazarlığı arttırmadığı yönündedir. Buna göre, okulda alınan finans dersi kişisel finansal kararlarda yardımcı olmayabilir. Dersin zamanlamasının ve öğrencinin öğrenmeye hazır olmasının da etkisi olabilmektedir. Öncelikli olarak öğrencinin bu bilgiye ihtiyacı olduğunu anlaması gerekmektedir. Finansal bilgi ile davranış arasında ilişki vardır, ancak bu ilişkinin doğasının daha fazla incelenmesi gerekmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. LİSE ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

4.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Kısıtları

4.1.1. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı, Trabzon da bulunan lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini ortaya koymaktır. Erişilmek istenilen sonuç, öğrencilerin konu hakkında seviyelerini öğrenip, düşük bir düzey olması durumunda çözüm yolları geliştirerek, öğrencileri finansal terimler ve konular hakkında bilinçlendirmek ve eğilimlerini arttırmaya yönelik öneriler geliştirmektir. Bu amaca bağlı olarak lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık konusunda ne kadar bilgiye sahip olduğu, finansal erişime yönelik hangi yolları kullandığı, finansal tutum ve davranışları belirlenmeye çalışılacaktır.

4.1.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma, lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeye yönelik bir araştırma olup, Trabzon merkez Ortahisar ilçesinde bulunan tüm lise türlerinde öğrenim gören 1., 2., 3. ve 4. sınıf öğrencileri araştırmanın genel kapsamını oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı dönemde Trabzon merkez Ortahisar ilçesinde bulunan liseler şu şekildedir;

- 88.Yıl Cumhuriyet Anadolu Lisesi
- Affan Anadolu Lisesi
- Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
- Çağlayan Adnan Menderes Anadolu Lisesi
- Trabzon Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi

- Kanuni Anadolu Lisesi
- Pelitli Ahmet Can Bali Anadolu Lisesi
- Trabzon Anadolu İmam Hatip Lisesi
- Trabzon Merkez Fen Lisesi
- Trabzon Spor Lisesi
- Trabzon Sosyal Bilimler Lisesi
- Zübeyde Hanım Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
- Fatih Sultan Mehmet Anadolu Lisesi
- Trabzon Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
- Erdoğan Anadolu Lisesi
- İMKB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
- Gazi Anadolu Lisesi
- 80. Yıl Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
- Ortahisar Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
- Tefik Serdar Anadolu Lisesi
- Yavuz Sultan Selim Anadolu Lisesi
- Trabzon Çamlık Özel Eğitim Meslek Lisesi
- Soğuksu Anadolu İmam Hatip Lisesi

4.1.3. Araştırmanın Kısıtları

Araştırma zaman kısıtı nedeniyle sadece merkez Ortahisar ilçesinde yürütülmüştür. Diğer ilçedeki liseler örneklere dahil edilmemiştir.

4.2. Araştırmanın Yargılanması

Yapılan araştırma ile Trabzon'da bulunan lise öğrencilerinin yaşı, cinsiyeti, sınıf seviyesi ve okudukları lise türlerinin farklılıkları gözetilerek, finansal erişim yolları, tutum ve davranışları ile finansal terimler hakkında bilgi düzeylerini öğrenerek, aralarındaki farklılıkların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Doğru ve bireye maksimum faydayı sağlayacak eğitim yollarının saptanması adına, öğrenciler arasındaki bu farklılıklar büyük önem taşımaktadır.

4.3. Araştırmanın Metodolojisi

4.3.1. Araştırma Veri ve Bilgilerinin Toplama Yöntem ve Aracı

Araştırma verilerinin toplanması sürecinde, belirlenen amaçlar doğrultusunda ve literatürden yararlanarak oluşturulan niceliksel araştırma araçlarından birisi olan anket kullanılmıştır. Toplam 29 sorudan oluşan ankette, açık uçlu sorulara yer verilmemiştir. Anket çalışması Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve anket uygulanacak Lise Müdür ve yetkililerinden izin alınarak 2-6 Kasım 2014 tarihleri arasında yürütülmüştür.

4.3.2. Araştırma Veri ve Bilgilerinin Analize Hazırlanması

Araştırma kapsamında toplam 840 anket yapılmıştır. Bu anketlerden eksik cevap, kontrol sorulara yönlü cevap verme gibi çeşitli nedenlerle 28 anket çalışma kapsamı dışında bırakılmış, sonuçta toplam 812 anket ile çalışmaya devam edilmiştir. Gerekli ayıklama işlemlerinin ardından anketleri SPSS 22.0 paket program ile analiz edilmiştir. Analizde frekans dağılımları ve demografik faktörler açısından farklılık analizleri yapılmıştır.

Trabzon ili merkez Ortahisar ilçesinde yer alan liseler içerisinde, tüm lise türlerinin temsiline de dikkat ederek tesadüfi olarak seçim yapılmış ve çalışmanın yürütüleceği liseler belirlenmiştir. Anket çalışmasının yürütüldüğü liseler şu şekildedir;

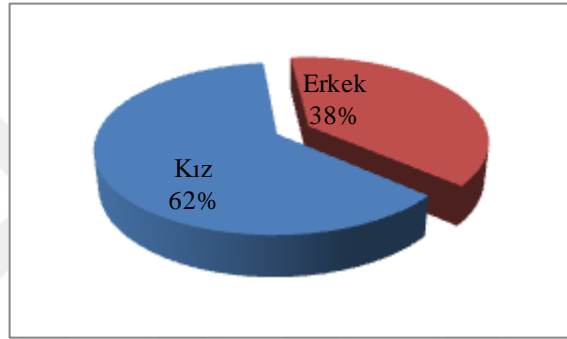
- Erdoğan Anadolu Lisesi
- İMKB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
- Kanuni Anadolu Lisesi
- Trabzon Anadolu İmam Hatip Lisesi
- Trabzon Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi
- Trabzon Merkez Fen Lisesi
- Trabzon Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
- Trabzon Sosyal Bilimler Lisesi
- Ortahisar Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

4.4. Araştırmanın Bulguları

4.4.1. Katılımcıların Kişisel Özelliklerine İlişkin Bulgular

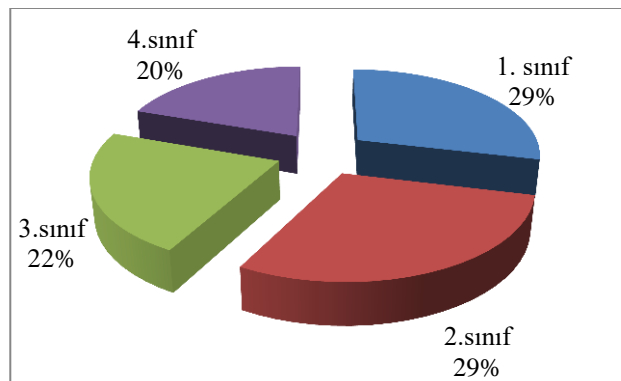
Anketi cevaplayan öğrencilerin cinsiyet dağılımları incelendiğinde, söz konusu katılımcıların %62'sinin kız, %38'inin ise erkek öğrenci olduğu görülmüştür. Katılımcıların cinsiyetlerine ilişkin dağılımları Grafik 1'de gösterilmiştir.

Grafik 1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

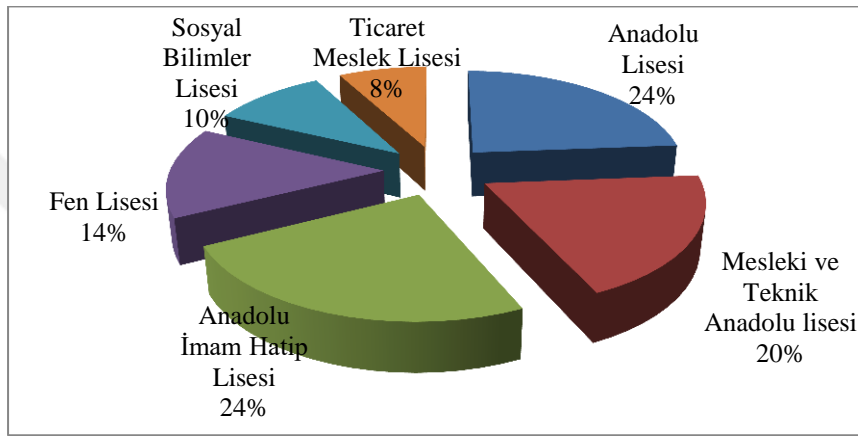
Ankete, 1. sınıflardan %29, 2. sınıflardan %29, 3. sınıflardan %22 ve 4. sınıflardan %20 öğrencinin katıldığı gözlenmiştir. Katılımcıların sınıflara göre dağılımı Grafik 2'de gösterilmiştir.

Grafik 2. Katılımcıların Öğrenim Gördükleri Sınıflara Göre Dağılımı

Ankette yer alan sorulara cevap çeşitliliği ve alan farklılıklarının finansal okuryazarlık düzeylerinin üzerindeki etkiyi görmeyi amaçlı 6 türde lisenin çalışmaya katılması sağlanmıştır. Katılımcıların % 24' ünün Anadolu İmam Hatip Lisesi-% 24' ünün Anadolu Lisesi,% 20'sinin Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi,% 14' ünün Fen Lisesi,% 10' inin Sosyal Bilimler Lisesi ve %8 inin Ticaret Meslek Lisesi öğrencilerinin olduğu görülmüştür. Katılımcıların okudukları lise itibari ile dağılımları Grafik 3'de gösterilmiştir.

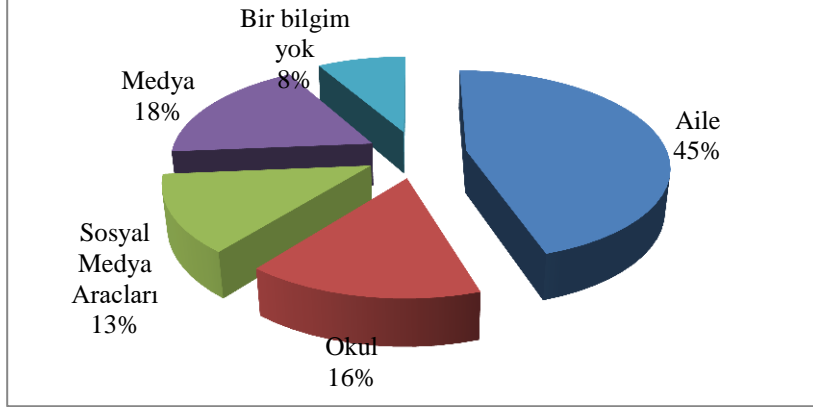
Grafik 3. Katılımcıların Okudukları Liselere Göre Dağılımı

4.4.2. Katılımcıların Finansal Erişim Durumuna İlişkin Bulgular

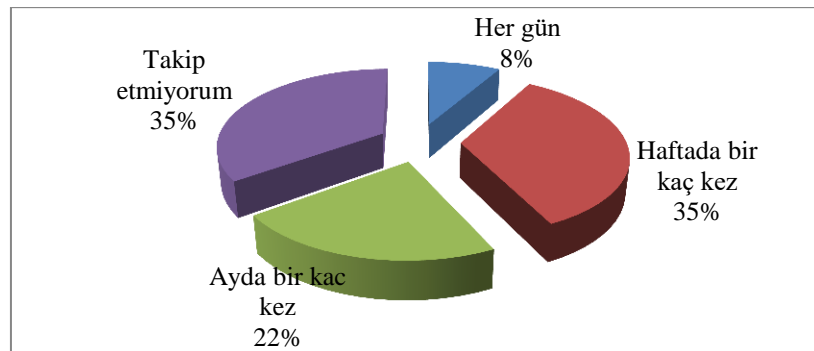
Katılımcıların ekonomi ve finans ile ilgili ilk terimlerle nerede tanıştıkları ile ilgili bilgi edinmek için katılımcılara “Ekonomi ve finans ile ilgili ilk terimleri nerede öğrendiniz?” şeklinde bir soru sorulmuştur. Elde edilen cevaplara bakıldığında önemli bir bölümü olan %45' inin aile, geri kalanın sırayla %18 medya (tv, gazete, dergi), % 16 okul, %13 sosyal medya araçları (facebook, twitter vb) ve %9 unun konu ile ilgili bilgisinin olmadığı cevabı alınmıştır. Sorunun yöneltildiği amaç, bireyin finansal konular ile ilgili ilk bilgilere sahibi olmasında hangi etkenlerin rol oynadığının saptanmasına yöneliktir. %45'lik bölümle bilinçli ailelerin çoğunlukta olduğu, çocuğuna finansal bilincin aşılama temellerinin ailesi tarafından atıldığı görülmektedir. Katılımcıların konu ile ilgili dağılımı Grafik 4'de görülmüştür.

Grafik 4. Katılımcıların Ekonomi ve Finans İle İlgili İlk Terimleri Öğrendikleri Kaynaklar

Ülkemizde ve Dünyada gelişen finansal olayları takip aralığının sorulmasıyla, öğrencilerin finansal olayların gelişimine yönelik ilgi ve merakları değerlendirilmiştir. %35' inin haftada bir kaç kez, %22' sinin ayda birkaç kez, %8 inin her gün takip ettiği, %35' lik kısmın ise takip etmediği görülmüştür. Büyük çoğunluğa bakıldığında takip oranının olmaması veya düşük olması, gençler arasında finansal olayların merak uyandırmadığı görüşü ortaya çıkabilir. Katılımcıların ülkemizde ve dünyada gelişen olayları takip durumu Grafik 5'te gösterilmiştir.

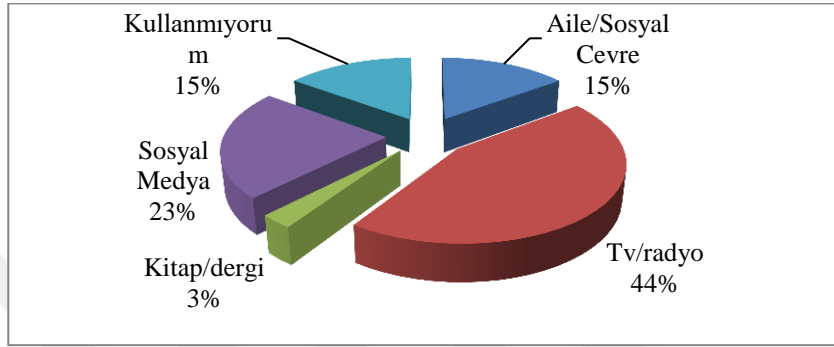
Grafik 5. Katılımcıların Ülkemizde ve Dünyada Gelişen Finansal Olayları Takip Durumu

Katılımcıların ekonomi ile ilgili haberleri hangi araçları kullanarak takip ettiklerini belirlemek için öğrencilere "Ekonomi ve finans ile ilgili haberleri öğrenmek için aşağıdaki araçlardan hangilerini kullanıyorsunuz?" şeklinde bir soru yöneltilmiştir. İlgili soruya

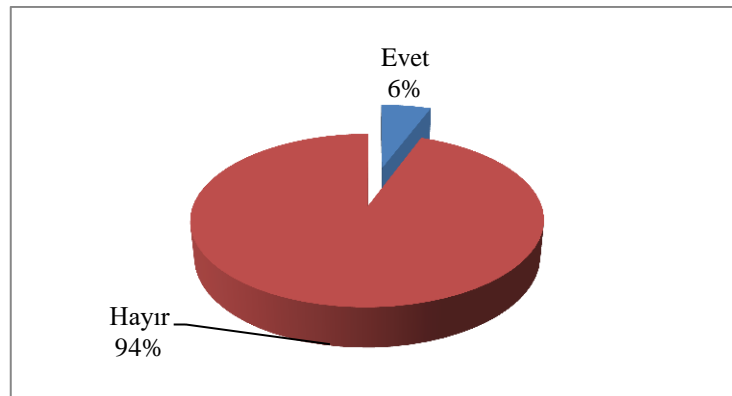
verilen cevaplara ilişkin sonuçlar Grafik 6'da gösterilmiştir. Buna göre öğrencilerin ,%15'inin herhangi bir haber kaynağına başvurmadıklarını, % 45'i TV/Radyo, %23' ü sosyal medyayı, %15'i aile ve sosyal çevreyi ve % 3'ü ise kitap ve dergileri kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Grafik 6. Katılımcıların Ekonomi ve Finans ile İlgili Haberleri Öğrenme Aracı

Öğrencilerin finansal erişimlerinde, ekonomik olayları takip amaçlı ‘‘Ekonominin gündem maddeleri hakkında bilgi sağlayan dergi veya kitap aboneliğiniz var mı?’’ sorusu yöneltilmiş ve % 94’ ünden hayır, %6’sından evet cevabı alınmıştır. Günümüz çağında teknolojinin her geçen gün gelişmesi ve sosyal araçların kullanım alanının genişlemesi ile birlikte, kitap dergi okuma alışkanlığının azalması, abonelik gibi devamlılık arz eden faaliyetlerin azalmasında etkin rol oynamaktadır. Katılımcıların konu ile ilgili dağılımı Grafik 7’de gösterilmiştir.

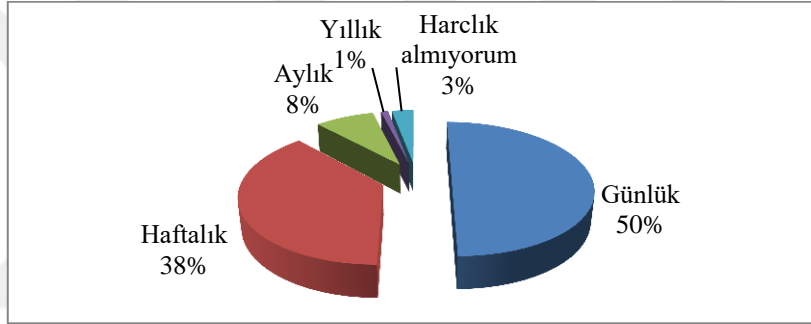
Grafik 7. Katılımcıların Ekonomi ile İlgili Dergi veya Kitap Aboneliği

4.4.3. Katılımcıların Finansal Tutum ve Davranışlarına Yönelik Bulgular

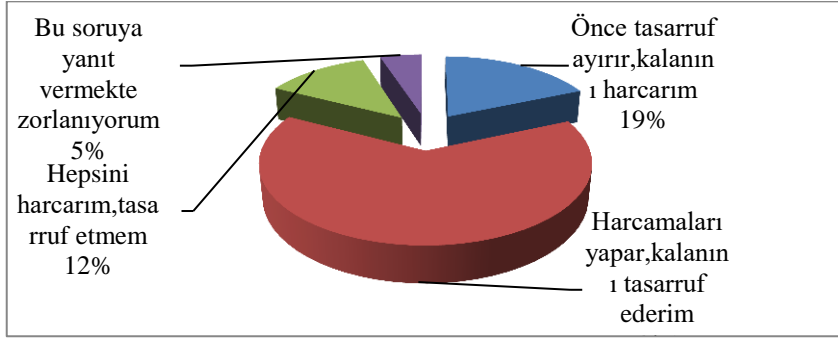
Katılımcılara yöneltilen ‘‘Harçlığınızı ne sıklıkta alıyorsunuz?’’ sorusuna cevabı %50’si tarafından günlük,%38’ i tarafından haftalık olarak cevap alınmış olup, büyük bir çoğunluğun kısa vadeli para yönetimine yönlendirildiği anlaşılmaktadır. Ailelerin para yönetimi konusundaki bu tutumu, çocuklarının ileriki yaşlarında özgüven eksikliği yaşamalarına sebep olabilmekte, lise ya da üniversite çağında ailesinden uzakta yaşamaya başlayacak olan bireyin parasını ne kadar sürede değerlendireceği sorununa zemin hazırlamaktadır. Katılımcıların harçlık edinme durumu Grafik 8’de gösterilmiştir.

Grafik 8. Katılımcıların Harçlık Edinme Durumu

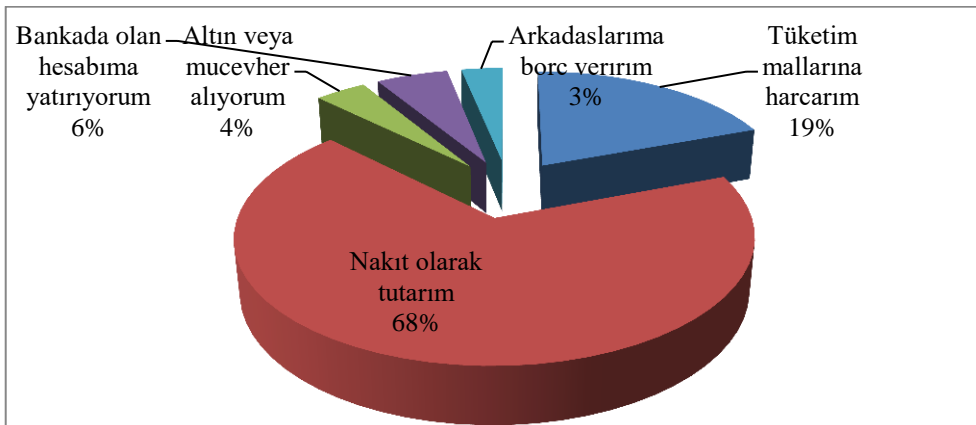
Katılımcılara tutum ve davranışlarını ölçme amaçlı yöneltilen ‘‘Harçlığınızı ne şekilde değerlendiriyorsunuz?’’ sorusuna % 64’ünün harcamalara öncelik verdiği, % 19’unun ise tasarruf eğiliminin daha ağır bastığı görülmektedir. Verilen cevaplarda, tasarrufa olan eğilimin bu derece düşük olmasının ya da olmamasının nedeni gelecek neslin finansal birikim ile ilgili yeterince bilgilendirilmemesinin eksikliği olarak değerlendirilmektedir. Katılımcıların harçlıklarını değerlendirme ile ilgili dağılım Grafik 9’da gösterilmiştir.

Grafik 9. Katılımcıların Harçlıklarını Değerlendirme Durumları

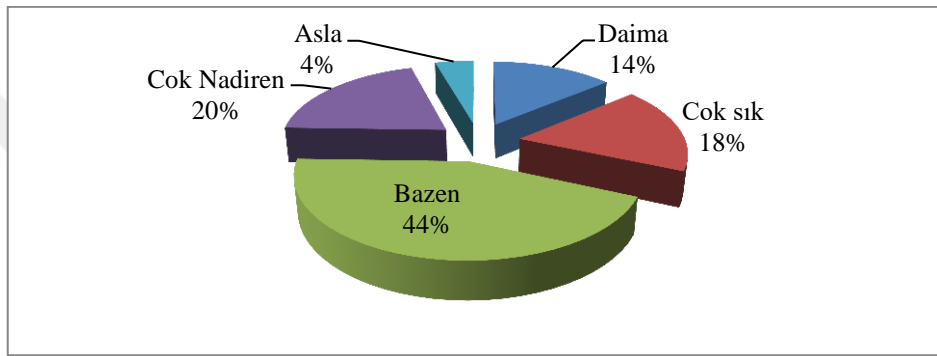
Katılımcılara yöneltilen “Bir sonraki harçlığınızı almadan önce arda kalan paranız varsa bununla ne yaparsınız?” sorusuna katılımcıların %68’i harçlıklarından kalan parayı nakit olarak tuttuğunu, %19’unun tüketim mallarına harcadığı, %3’ünün ise arkadaşlarına borç verdiği görülmektedir. Yastık altı olarak tabir edilen, ekonomik etkinliğe girmeyen finansal davranış şekillerinin bireylere küçük yaşta aşılandığı görülmekte, % 6’ sının parasını bankada muhafaza eden küçük bir kesimin aile veya çevresi tarafından bilinçli olarak yönlendirildiğinin göstergesidir. Katılımcıların harcamalarından kalan paralarını değerlendirme durumu ile ilgili dağılım Grafik 10’ da gösterilmiştir.

Grafik 10. Katılımcıların Harcamalarından Kalan Paralarını Değerlendirme Durumu

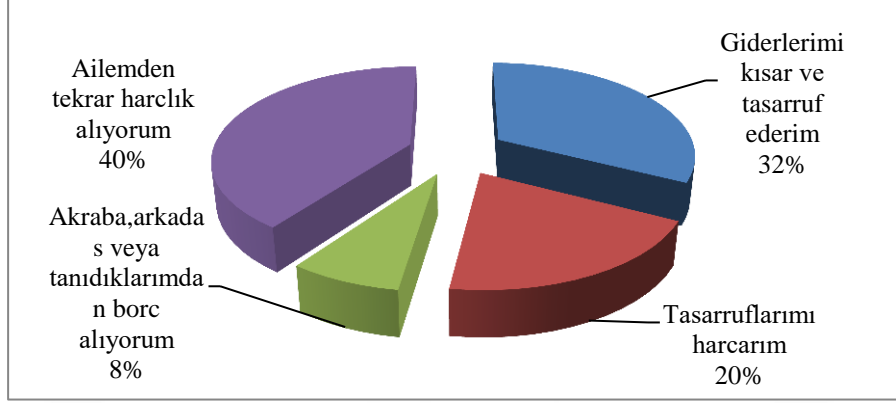
Katılımcıların harçlık yönetimi ile ilgili davranışları hakkında bilgi edinmek amaçlı yöneltilen ‘‘Yeni harçlığınızı almadan önce elinizdeki para ne kadar sıklıkla tükenir?’’ soruya büyük bir çoğunluğun ellerindeki parayı uzun süre muhafaza etmeleri (%44, %20 ve %4), beklenmedik harcamalarına karşı tedbirli oldukları görülmektedir. Geri kalan %18 ve %14’lük kesimin ise, elindeki parayı kısa sürede tükettiği anlaşılmaktadır. Katılımcıların para idaresi ile ilgili dağılımları Grafik 11’de gösterilmiştir.

Grafik 11. Katılımcıların Harçlık Yönetimi İle İlgili Davranışları

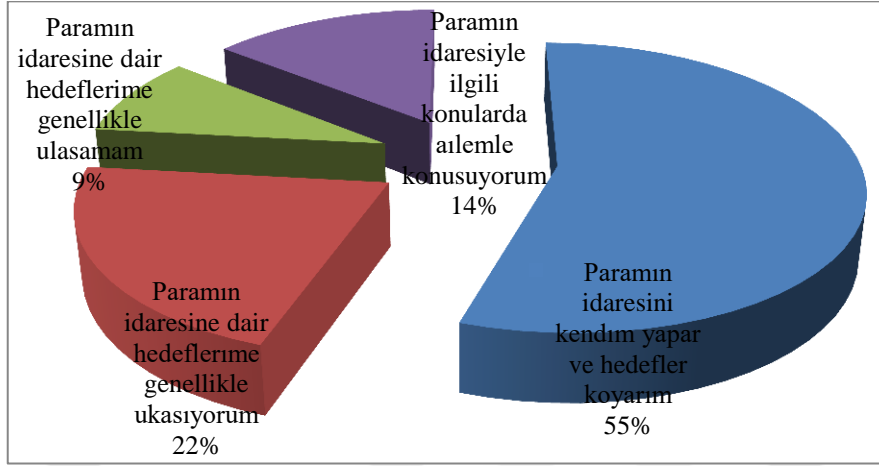
Katılımcıların harçlıkları tükendiğinde gösterdikleri eğilimleri ölçme amaçlı yöneltilen ‘‘Bir sonraki harçlığınızı almadan paranız tükenirse genellikle ne yaparsınız?’’ sorusuna karşılık öğrencilerin % 40’ının bir sonraki harçlık dönemine gelmeden ailesinden tekrar para talebinde bulunurken, % 33’ünün giderlerini kısması ve sahip olduğu parayı biriktirmesi sonucu elde edilmiştir. Bu sonuçla, aynı yaş grubunda olan bireylerin ekonomik davranış ve tutumlarının farklı olduğunu gözler önüne sermektedir. Yetiştirilme tarzıyla yakından alakalı olan bu durumda, aileye birçok görev düşmektedir. Parasal yönden rahatlık veren aileler, çocuklarının tutumlarını yanlış yönlendirmekte, ileriki dönemlerinden yaşanması muhtemel finansal sıkıntılarına zemin hazırlamaktadırlar. Konu ile ilgili katılımcılar arasındaki dağılım Grafik 12’de gösterilmektedir.

Grafik 12. Katılımcıların Harçlıklarının Tükenmesi Durumunda Gösterdikleri Eğilimler

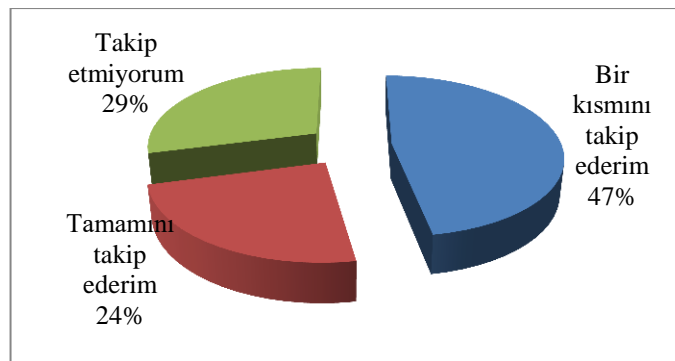
Katılımcıların sahip oldukları paranın idaresi üzerine davranışlarını öğrenmek üzere yöneltilen “Para idaresi ile ilgili davranışınız aşağıdakilerden hangisidir?” sorusuna yöneltilen cevaplardan % 55’lik kısım paralarını kendi yönettiği ve hedefler koyduğunu belirtmiştir. Katılımcıların % 22’lik kısmı hedef koyduğunu ve ulaştığını belirtmiş olup, öğrencilerin çoğunun para idaresine hakim olduğu, % 14’ lük kısmın ailesine danışarak kararlar aldığı görülmektedir. Bireylerin, erken yaşta para idaresi üzerine verdiği kararlar ileriki dönemlerinde kendi bütçe yönetimi bakımından büyük önem taşımaktadır. Bireyin kararları ve davranışları, finansal harcama ve tasarruflarının kontrolünü elinde tutan, ekonomik yaşamında kendine güvenen, ne istediğini bilen ve ekonomik farkındalığa erken yaşta ulaşabilen nesillerin yetişmesi bakımından önem taşımaktadır. Katılımcıların para idaresi ile ilgili dağılımı Grafik 13’de gösterilmiştir.

Grafik 13. Katılımcıların Para İdaresi Üzerine Davranışları

Harcamalarının takibi, bireylerin yaptıkları giderlerin bilincinde olup olmadığı, sabit ve değişken giderlerinin farkındalığı ve bu giderlerinin, gelirlerine oranla ne şekilde karşılandığının anlaşılması bakımından önem taşımaktadır. Yöneltilen ‘‘Günlük, aylık ya da yıllık harcamalarınızı takip eder misiniz?’’ sorusuna katılımcıların dağılımı Grafik 14 ‘te gösterilmiş olup bireylerin %48’i yapılan harcamaların bir kısmını takip ettiği,% 24’ünün tamamını takip ettiği ve %29’unun takip etmediği belirlenmiştir.

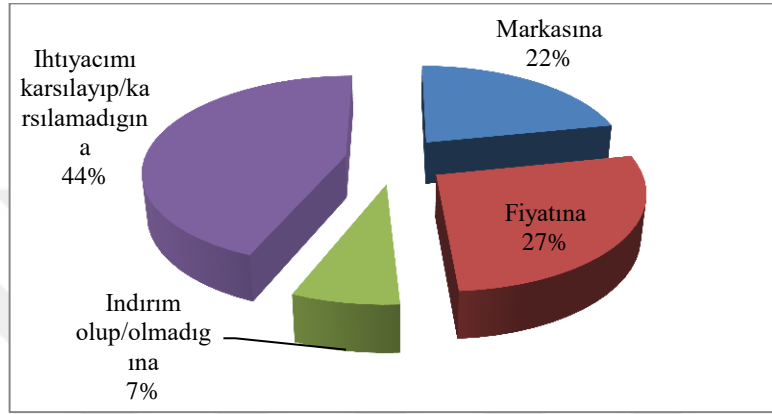
Grafik 14. Katılımcıların Harcamalarını Takip Durumu

Katılımcıların ürün satın alırken dikkat ettiği etmenleri belirlemek amaçlı ‘‘Herhangi bir ürünü alırken nelere dikkat edersiniz?’’ sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen sonuca göre bireylerin %44’lük kısmı ihtiyaçları doğrultusunda,%28’i fiyatına bakarak alışveriş yaptığı görülmektedir. Bireyin, aldığı ürünün ihtiyacı karşılaması ve piyasada

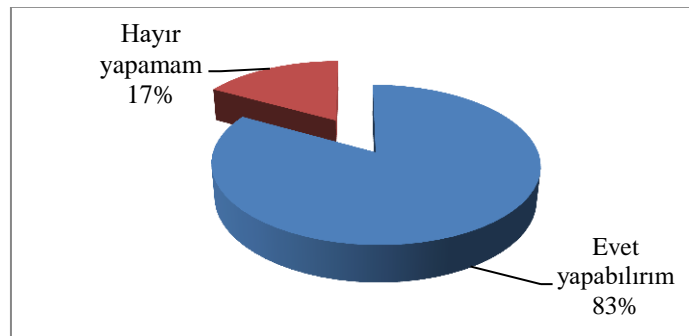
bulunan ürünler arasında fiyat karşılaştırması yapabilmesi bilinçli bir tüketici olduğunun göstergesidir. İndirim ya da markasına bakılarak yapılan alışverişler, tüketicinin ihtiyaçlarına cevap vermiyor ise bilinçsizce yapılan, fuzuli harcamalardır. Katılımcıların ürün satın alırken dikkat ettiği etmenler ile ilgili dağılım Grafik 15’te gösterilmiştir.

Grafik 15. Katılımcıların Ürün Satın Alırken Dikkat Ettiği Etmenler

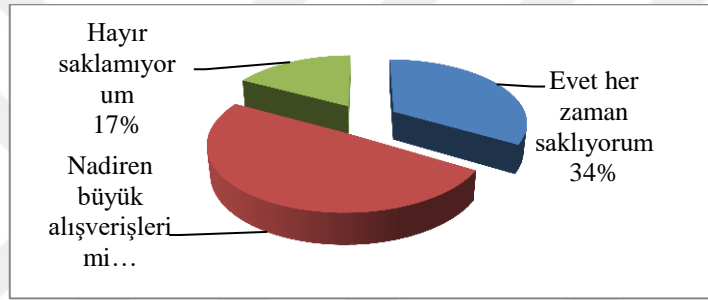
Ödeme yaptığı ürünün farkındalığında olan ve değerini ölçebilen bireyler, tüketim malları piyasasına yön vermektedirler. Satın alma durumunda ürünlerin değerini ölçme durumlarını sorgulamak adına yöneltilen ‘‘Bir markette fiyatlarına bakarak herhangi bir markada veya ambalaj büyüklüğünde fiyat karşılaştırmasını kolaylıkla yapabilir misiniz?’’ sorusuna, öğrencilerin % 83’ü ilgilendiği ürünün piyasadaki değerinin farkında,% 17’sinin farkında olmadığı görülmüştür. Katılımcıların fiyat karşılaştırma durumu ile ilgili dağılım Grafik 16’da gösterilmiştir.

Grafik 16. Katılımcıların Ürün Değerine Göre Fiyat Karşılaştırma Durumu

Yapılan ürünlerin tutarlarını gösteren fiş ve faturanın muhafaza edilmesi, kişinin yaptığı harcamaların takibinde olması, kullandığı ürünün günlük, aylık ya da yıllık fiyat değişiminin farkına varması ve satın alma alışkanlığındaki değişimleri fark etmesi bakımından önemlidir. Katılımcıların harcama takip seviyelerini öğrenmek adına “Alışveriş yaptıktan sonra ödediğiniz tutarı gösteren fiş veya faturayı saklıyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplara göre katılımcıların yaptıkları harcamalar ile ilgili dağılımı Grafik 17’de gösterilmiş olup, öğrencilerin % 49’ u büyük alışverişleri,% 33’ü hepsini saklamakta,% 17’si ise dikkate almamaktadır.

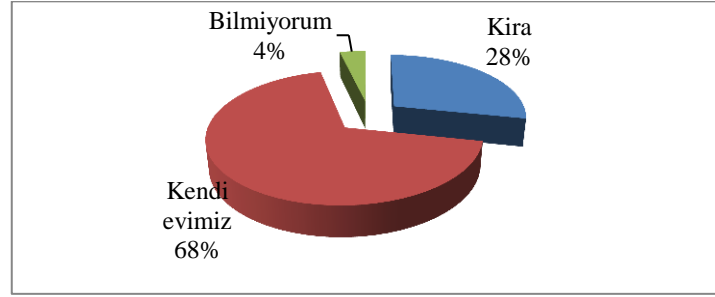
Grafik 17. Katılımcıların Yaptığı Harcamaları Takip Etmesi Durumu

4.4.4. Katılımcıların Finansal Bilgi Düzeyine Yönelik Bulgular

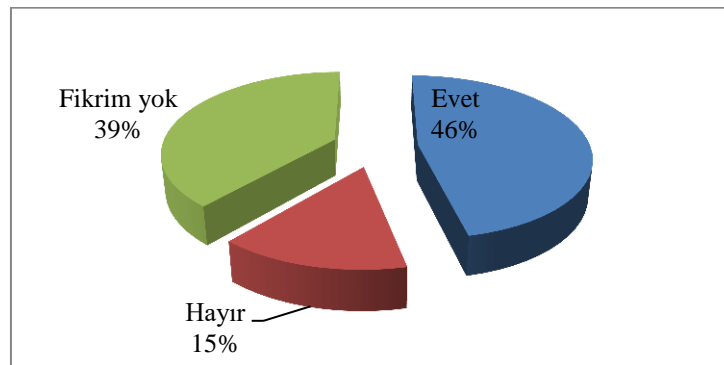
Katılımcıların ailevi menkul varlıkları ile ilgili bilgi düzeyini ölçmek amaçlı “Oturduğunuz ev kira mı yoksa kendi eviniz mi?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin %4 ‘ünden ‘Bilmiyorum’ cevabını alınmıştır. Elde edilen cevap üzerine, iki ihtimal üzerine düşünülebilmektedir. Ailelerin, bireyleri finansal durum ya da gücünün hakkında bilgilendirilmemesi ya da bireyin aile menkul varlık durumu hakkında ilgisinin olmadığına göstergesidir. Katılımcıların konu ile ilgili dağılımı Grafik 18’de gösterilmiştir.

Grafik 18. Katılımcıların Ailevi Menkul Varlıklar İle İlgili Bilgi Düzeyi

Genel olarak ailelerin tutum ve davranışları, yetiştirdikleri bireylere de örnek olmaktadır. Buna finansal bilgi tutum ve davranış alışkanlıkları da dahil edilebilir. Katılımcılara yöneltilen ‘‘Ailenizin acil durumlara karşı tasarrufu veya emeklilik için özel birikimi var mıdır?’’ sorusuna, ailelerinin % 47’lik kısmı acil durumlar için tasarruf veya emeklilik için özel birikime sahipken,% 15’lik kısmı sahip değildir. Bireylerin % 39’u ise konu hakkında bilgi sahibi değildir. Ailelerin karşılıklarına çıkabilecek beklenmedik giderler için finansal koruma yöntemleri hakkında çocuklarını bilgilendirmeli, gerekli davranışları aşılamları gerekmektedir. Katılımcıların ailelerinin finansal önlem durumları ile ilgili dağılım Grafik 19’da gösterilmiştir.

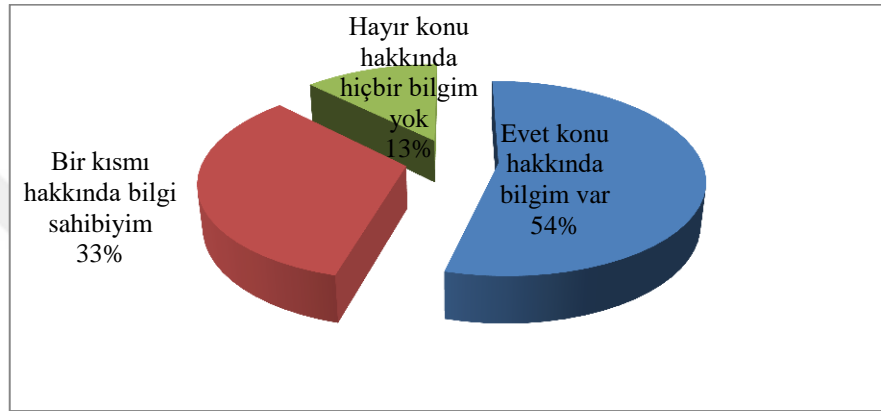
Grafik 19. Katılımcıların Ailelerinin Finansal Önlem Durumları Hakkında Bilgileri

Katılımcılara, aile bütçe gideri hakkında ilgi ve bilgi düzeylerini öğrenmek amacı ile ‘‘Ailenizin bütçe giderlerinin neler olduğunu biliyor musunuz? (kira, elektrik, su vb.)’’ sorusu yöneltilmiş, bireylerin % 54’ünün ailelerinin bütçe giderlerini bildiği,%33’ünün bir kısmı hakkında bilgi sahibi olduğu,%13’lük kısmın konu hakkında bilgi sahibi olmadığı

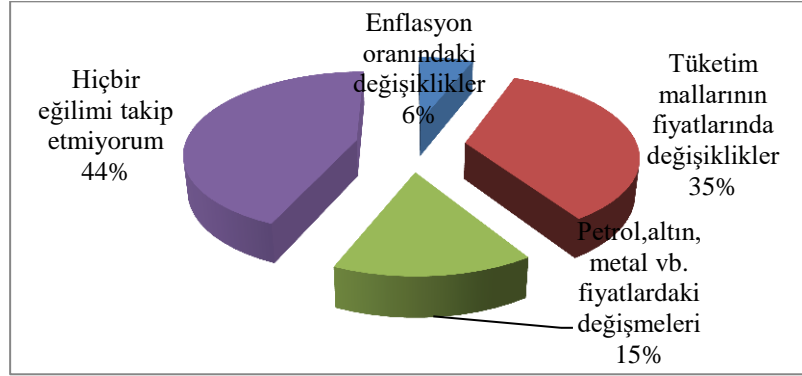
görülmüştür. Bireyin, aile bütçesi hakkında bilgi sahibi olmaması, ilgisizliği veya ailenin durumu kendisiyle paylaşmamasından kaynaklanabilir. Ailesel gider ve gelirleri hakkında çocuklarını bilinçlendirmeyen aileler, parasal harcamalar konusunda bilinçsiz ve sorumsuz bireylerin yetişmelerine yol açabilmektedir. Katılımcıların konu ile ilgili dağıtımını Grafik 20’de gösterilmiştir.

Grafik 20. Katılımcıların Aile Bütçe Giderleri Hakkında Bilgi Düzeyleri

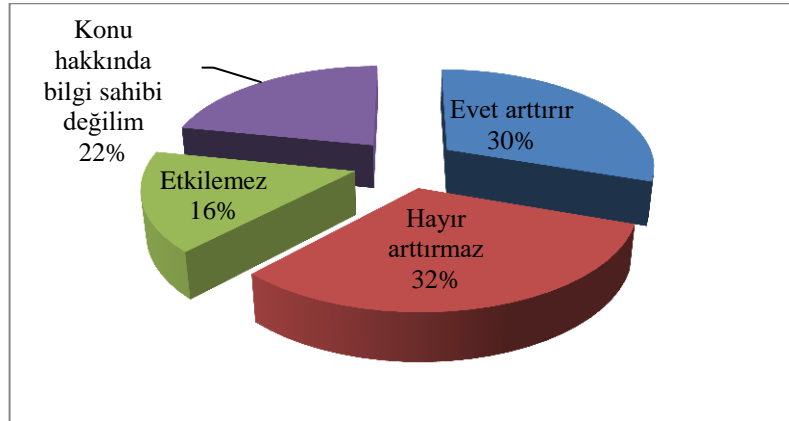
Tüketim mallarındaki değişiklikler, altın, petrol ve metal vb. fiyat değişimleri ya da enflasyon oranı kişilerin ekonomik durumunu yakından ilgilendirmekte, satın alma gücünde farklılıklar yaratmaktadır. Bireylerin, ekonomilerini kontrol altına almak için finansal eğilimleri yakından takip etmeleri gerekir. Katılımcıların ilgi duyduğu eğilimleri belirlemek amaçlı sorulan “Aşağıdaki eğilimlerden hangilerini takip ediyorsunuz?” sorusuna, bireylerin % 44’ü hiçbir eğilimi takip etmediğini belirterek, finansal olaylara olan ilgi eksikliğini belirtmiş durumdadır. %35’i tüketim mallarının fiyatlarındaki değişiklikleri, % 15’i petrol, altın, metal vb. fiyatlardaki değişimleri, % 6’sı ise enflasyon oranındaki değişiklikleri takip ettiğini belirtmiştir. Katılımcıların takip ettiği eğilimler ile ilgili dağılımı Grafik 21 ‘de gösterilmiştir.

Grafik 21. Katılımcıların Takip Ettiği Eğilimler

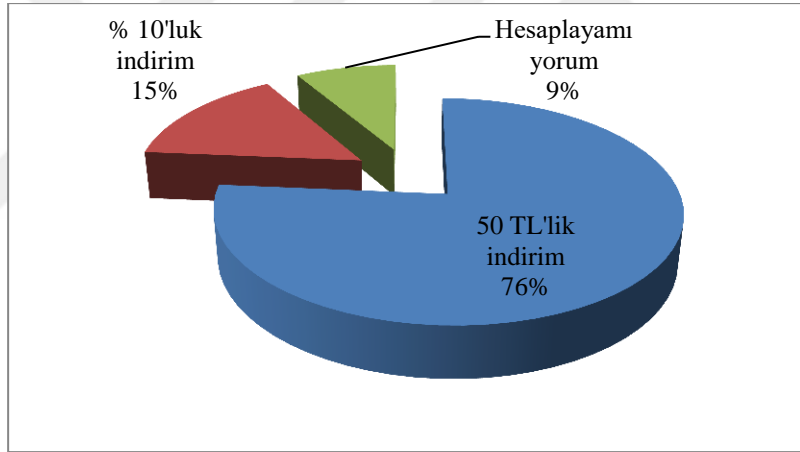
Kredi kartı, kişilerin nakit ihtiyacı doğduğunda ya da mal ve hizmet satın aldıklarında ödeme erteleme, taksitlendirme gibi durumlarda kullandığı, işyerlerinden (bankalar vb.) temin ettiği ödeme aracıdır. Kişilere kullanım anında alım gücünü artırma özelliği sağlamaktadır. Katılımcıların kredi kartının alım gücü üzerine görüşlerini tespit etmek amaçlı ‘‘Kredi kartı sahibi olmak kişinin alım gücünü artırabilir mi?’’ sorusu yöneltilmiştir. Grafik 22’de görüldüğü üzere, katılımcıların % 22’si kredi kartı hakkında bilgi sahibi değilken,% 16’sına göre alım gücünü etkilemediği cevabı alınmıştır. Kredi kartının bir ödeme aracı olduğunu, doğru kullanıldığında hayatı kolaylaştırabileceği hakkında bireylerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Grafik 22. Katılımcıların Alım Gücünde Kredi Kartı Üzerine Görüşleri

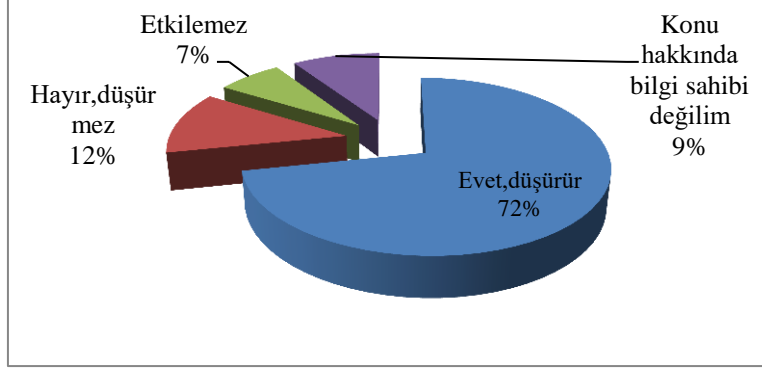
Katılımcıların ürün fiyat indirimlerini hesaplayabilme becerilerini ölçmeye yönelik “Diyelim ki iki farklı mağazada satılan aynı TV modelini gördünüz. Başlangıç fiyatı 400 TL idi. Mağazalardan birisi 50 TL indirim yapmış diğeri de %10 indirim yapmıştır. Hangi fiyat sizin için daha iyidir?” sorusu yöneltmiş olup, indirim miktarı sonrası ürün fiyatının belirlenmesi talep edilmiştir. Grafik 23’de görüldüğü üzere, bireylerin %77’si doğru cevabı verirken,% 15’i yanılığa düşmüştür.%9’luk kısmın ise nakit ya da % lik indirim hesabını yapamamış, soruyu yanıtlayamamıştır. Fiyat karşılaştırması yapabilmesi için, bireyin ekonomik faaliyetlere (alım-satım) katılması teşvik edilmesi gerekmekte, fiyat karşılaştırılması yapabilmesi açısından çevre veya ailesi tarafından bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Grafik 23. Katılımcıların Satın Almada Fiyat Tespit Durumları

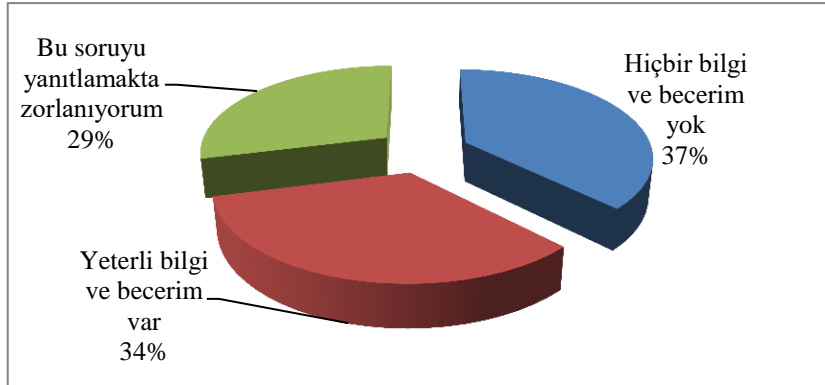
Gelirimiz sabitken, satın aldığımız ürün ya da hizmetlerin fiyat artışı, alım gücümüzü etkilediği gibi, satın alma üzerine caydırma etkisi de oluşturabilir. Katılımcıların enflasyon artışının, ürün ve hizmet satın almada üzerine etki farkındalığını ölçme amaçlı” Sizce geliriniz sabitken, ürünlerin fiyatlarının artması alım gücünüzü düşürür mü?” sorusu yöneltmiştir. Alınan cevapların dağılımı Grafik 24’te görüldüğü gibi bireylerin ise %72’ lik kısmı bu fikre katılırken ,% 19’luk kısmının farklı görüşü savunmakta olup,% 9’luk kısmın ise konu hakkında bilgi sahibi olmadığıdır.

Grafik 24. Katılımcıların, Enflasyon Artışının Satın Alma Düzeyi Üzerine Etkisi Konusundaki Farkındalığı

Katılımcılara kendilerini, finansal okuryazar kişi olarak değerlendirilmeleri üzerine sorulan “Kendinizi finansal okuryazar bir kişi olarak değerlendiriyor musunuz?” sorusuna, bireylerin %37,4 ü hiçbir bilgi ve becerilerin olmadığını, %33,6’sı kendisini yeterli seviyede gördüğünü, %28,9’unun soruyu yanıtlamakta zorlandığı görülmektedir. Konu ile ilgilim dağılım Grafik 25’de gösterilmiştir.

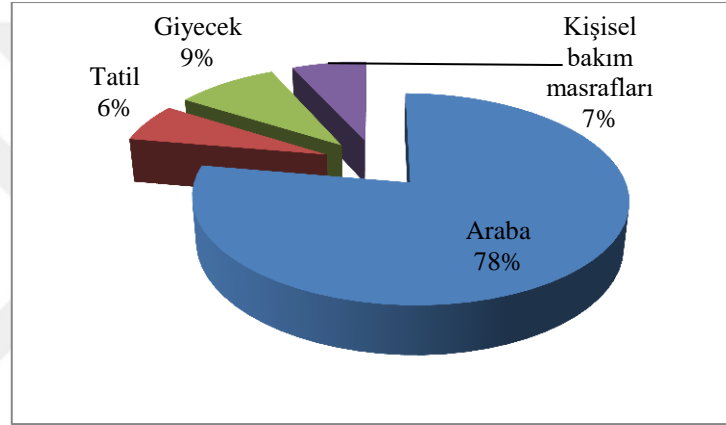
Grafik 25. Katılımcıların Kendilerini Finansal Okuryazar Olarak Değerlendirme Durumu

Katılımcılara, ürün ve hizmet satın almak için kredi çekme tercihlerini belirlemek amaçlı “Aşağıdaki seçeneklerden hangisini satın almak için kredi çekmek daha faydalıdır?” Bireylerin, %78’lik kısmı kendilerine uzun vadede fayda sağlayacak olan arabayı tercih etmiş, geri kalan %32’lik kesimin ise kısa vadede tükenebilecek olan giyim,

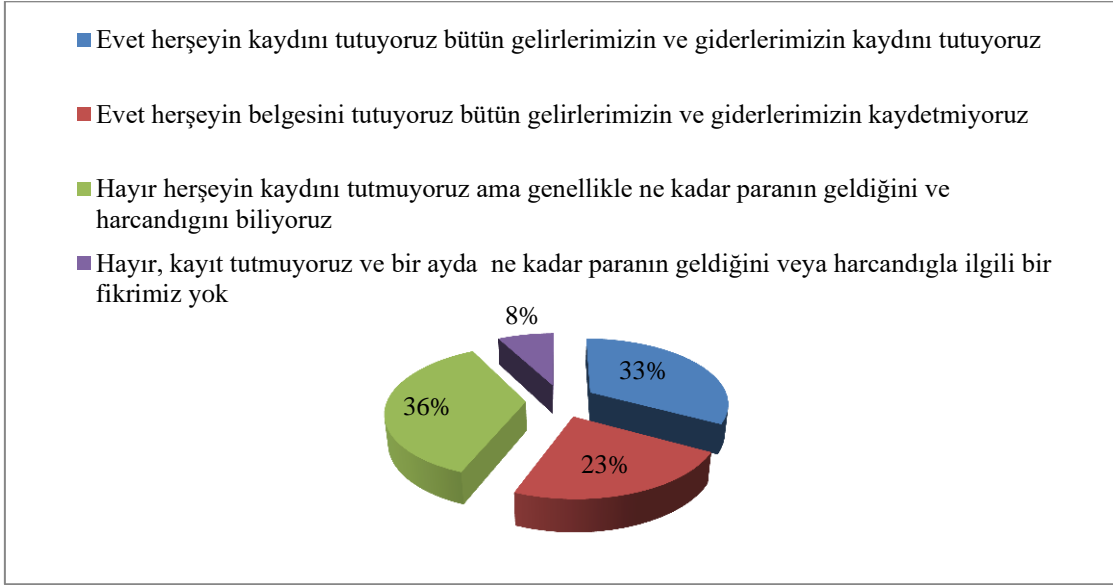
tatil ve kişisel bakım masraflarını karşılamak üzere kredi çekme eğilimini göstermektedirler. Uzun vade yatırımı olan arabanın önemli ölçüde tercih edilmesi, yatırımlarını bilinçli bir şekilde değerlendirme özelliğine sahip kesimin fazla olduğunu göstermektedir. Bireylere, yaptıkları harcamaların uzun vadede kendilerine geri dönüşlerinin ne ölçüde olacağı konusunda bilgi aşılmalı, doğru tercihlere yönelmesi için yol gösterilmelidir. Öğrencilerin kredi çekmede satın alma tercihlerinin dağılımı ve Grafik 26’da görülmektedir.

Grafik 26. Katılımcıların Kredi Çekmede Satın Alma Tercihleri

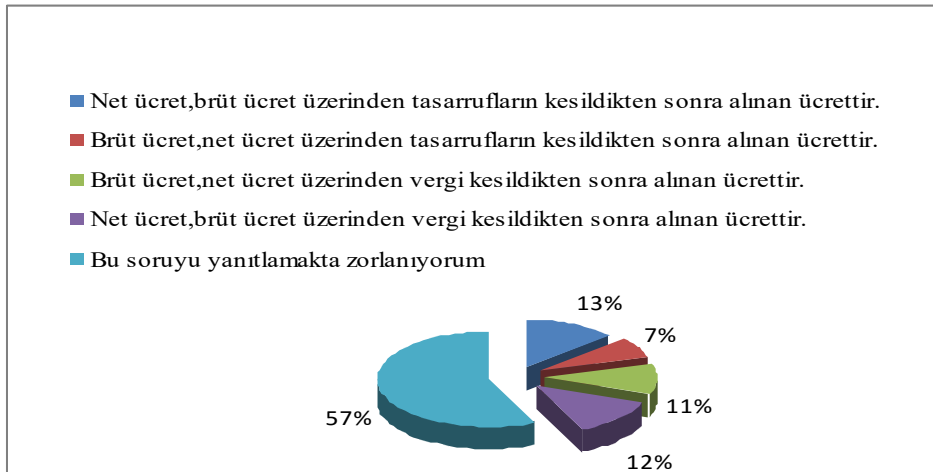
Katılımcıların ailelerinin, gelir ve giderlerinin belgelerini saklama ve bunları kayıt yapma alışkanlıklarını sorgulamak amaçlı” Aileniz gelir ve giderlerin kaydını tutmaya alışkın mı? Aşağıdakilerden hangisi ailenizdeki uygulamaya en yakın düşüyor?” sorusu yöneltildiğinde, %36’lık kısmın kayıt tutma özelliği olmadığı ancak gelir ve giderlerini bildikleri, %33’lük kısmın her iki alışkanlığa sahip olduğu ve belgelerini sakladıkları, %23’ lük kısmın belge sakladıkları ancak kaydetmedikleri, %8’lik kısmın kayıt ya da belge saklama gibi bütçe takibi alışkanlıklarının olmadığı gözlenmektedir. Gelir ve giderlerinin belge saklaması ve kayıt tutması gibi alışkanlıklar kendi ekonomik planları ve eğilimlerinin takibi açısından önem taşımakta, küçük yaşta edinilmesi gereken, aileleri tarafından teşvik edilmesi gereken bir alışkanlıktır. Öğrencilerin ailelerinin konu ile ilgili dağılımı Grafik 27’de gösterilmiştir.

Grafik 27. Katılımcıların Ailelerinin Gelir Ve Giderlerini Kayıt Etme Özellikleri

Çalışanın net maaşı üzerine, sosyal güvenlik primleri işçi payı, gelir vergisi gibi kesintilerin eklenmiş haline brüt ücret denir. Brüt ücretin üzerindeki kesintiler SSK primi, işsizlik sigorta fonu, gelir vergisi ve damga vergisidir. Katılımcıların brüt ve net ücret arasındaki farkı sorgulamak amaçlı yöneltilen ‘‘Brüt ve net ücret arasındaki fark nedir?’’ sorusuna bireylerin %12’si konu hakkında bilgi sahibi olup, doğru cevabı vermiş.% 57’si ise fikir sahibi olmadıkları için soruyu yanıtlamaktan çekinmiştir.Konu ile ilgili dağılım Grafik 28’de gösterilmiştir.

Grafik 28. Katılımcıların Brüt ve Net Ücret Hakkında Bilgi Düzeyi

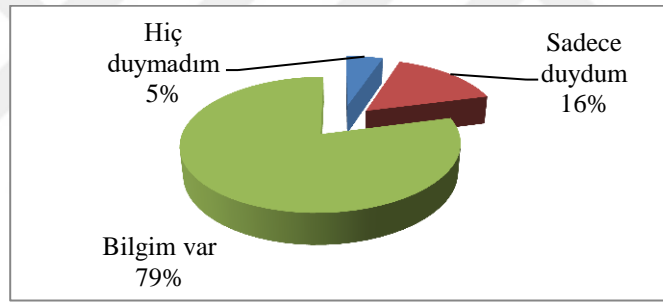
4.4.5. Katılımcıların Finansal Kavramlar Hakkındaki Bilgi Düzeyi

Katılımcıların finansal bilgi düzeyini ölçme amaçlı, günlük hayatımızda sıkça karşımıza çıkan finansal terimler hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları sorulmuştur. Katılımcılara ilişkin bulgular, her bir finansal terime ilişkin olarak raporlanmıştır.

Faiz

Faiz, kredi ve mevduat işlemlerinde kullanımı yaygın bir kavramdır. Katılımcıların faiz ile ilgili bilgi düzeyleri Grafik 29’da gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %79’unun faiz ile ilgili bilgisi olduğu,% 5’inin ise hiç duymadığı görülmektedir.

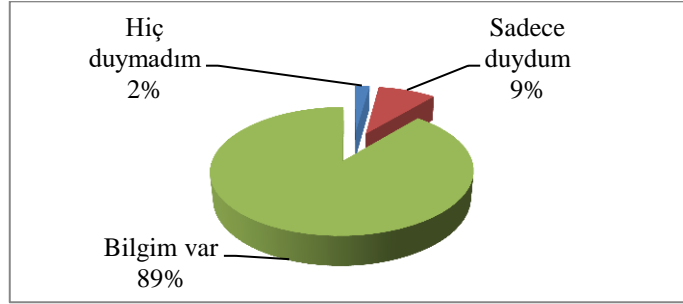
Grafik 29. Katılımcıların Faiz Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Kredi kartı

Kredi kartı, kullanımının rahat ve tüketiciye birçok avantaj sağlaması açısından günümüzde hemen hemen her bireyin sahip olduğu bir finansal araçtır. Katılımcıların kredi kartı ile ilgili bilgi düzeyleri Grafik 30’da gösterilmiştir. Katılımcıların %89’ u çevresindeki kişilerin de yaygın kullanımından dolayı, bilgisi olduğunu savunmaktadır. %2’lik kısmın hiç duymadığını, %9’luk kısmın ise sadece duyduğunu görülmektedir.

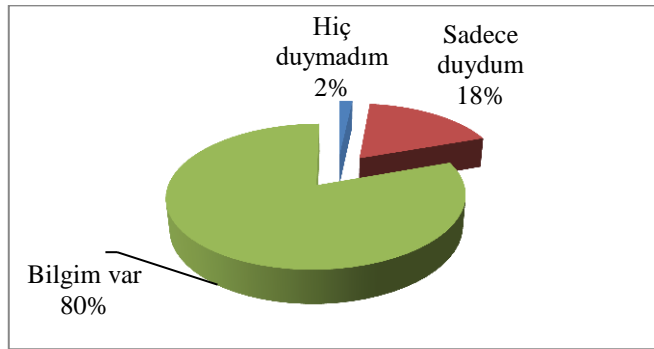
Grafik 30. Katılımcıların Kredi Kartı Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Sigorta

Sigorta, kişilerin bazı şartlar altında karşılaşacakları, zarara ve gelir kaybına yol açan olayların ekonomik sonuçlarından kendilerini korumak için belli bir prim karşılığında risklerini devrettiği anlaşmadır. Katılımcıların sigorta ile ilgili bilgi düzeyleri Grafik 31’de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların % 80’i sigortayı bildikleri,% 1’inin hiç duymadığı ve % 18’sinin sadece duyduğu görülmektedir.

Grafik 31. Katılımcıların Sigorta Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

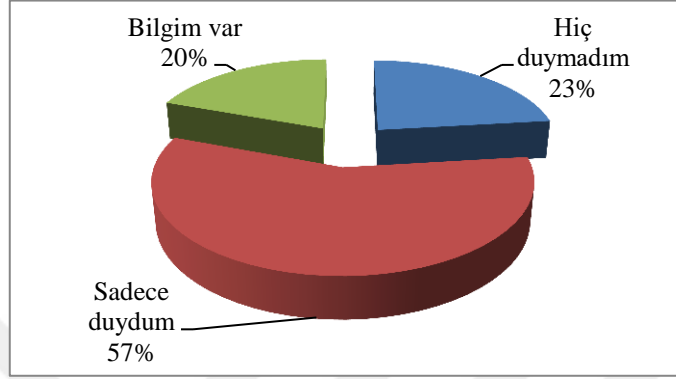

Mevduat

Mevduat, bankalara ve benzeri kredi kurumlarına istenildiğinde ya da belli bir vade ya da ihbar süresi sonunda çekilmek üzere yatırılan paralardır. Finansal okuryazarlık için önemli bir kavram olup katılımcıların ileriki yaşlarında sıklıkla kullanacağı, oluşturacağı finansal araç olacağı için bilgi sahibi olmaları önemlidir. Katılımcıların mevduat ile ilgili

bilgi düzeyleri Grafik 32’de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %20’si konu hakkında bilgi sahibi, % 23’ü hiç duymadığını, % 57’si ise sadece duyduğu görülmektedir.

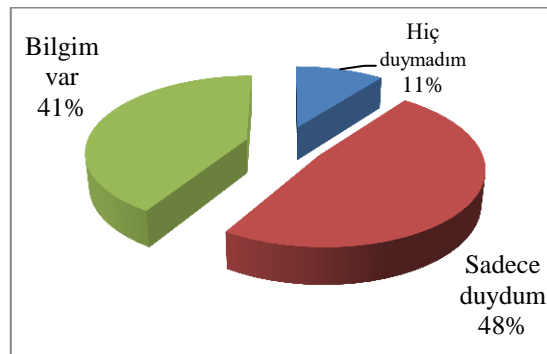
Grafik 32. Katılımcıların Mevduat Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Hisse Senedi

Sermaye şirketlerinin ortaklarına sermaye paylarını belgelendirmek amacı ile verdikleri kıymetli evraklara hisse senedi denir. Yatırım ya da finansal işlem yapma amaçlı kullanılan hisse senedinin, katılımcılar arasında bilgi düzeyi Grafik 33’te gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların % 41’lik kısmı hisse senedi ile ilgili bilgi sahibi, %48’lik kısmın sadece duyduğunu ve % 11’lik kısmının ise hiç duymadığı görülmektedir.

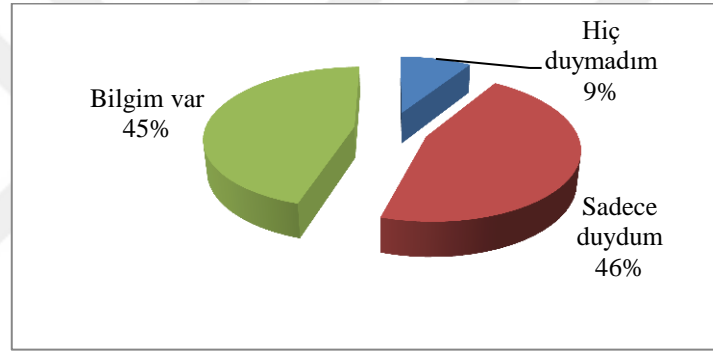
Grafik 33. Katılımcıların Hisse Senedi Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Bireysel Emeklilik

Bireysel emeklilik kavramı, kısa geçmişine göre son derece tanınan bir kavram olarak görülmektedir. Çalışma hayatı süresince yapılan düzenli tasarrufların yatırıma yönlendirilmesini sağlayarak, oluşacak birikimle, çalışma döneminizde sahip olduğunuz yaşam standartlarını emeklilik döneminizde de devam ettirmeyi amaçlayan gönüllülüğe dayalı bir sistemdir. Katılımcıların bireysel emeklilik ile ilgili düzeyi Grafik 34’te gösterilmektedir. Buna göre katılımcıların %46’sının bireysel emekliliği sadece duyduğu, % 45’inin bilgisi olduğu, %9 ‘unun ise hiç duymadığı görülmektedir.

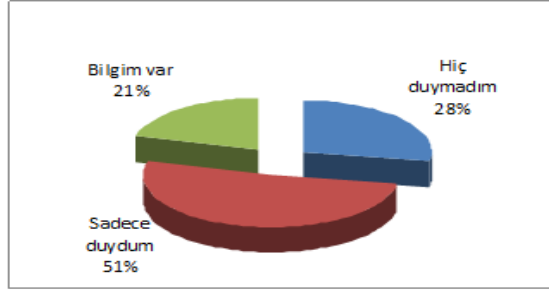
Grafik 34. Katılımcıların Hisse Senedi Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Yatırım Fonu

Yatırım fonları, halktan topladıkları paralar karşılığı, ortaklık payı, tahvil gibi sermaye piyasası araçlarından ve kıymetli madenlerden oluşan portföyleri yönetirler. Katılımcıların yatırım fonu hakkında bilgi düzeyleri Grafik 35’te gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %21’inin bildiği,% 28’inin hiç duymadığı ve %52’sinin sadece duyduğu görülmektedir.

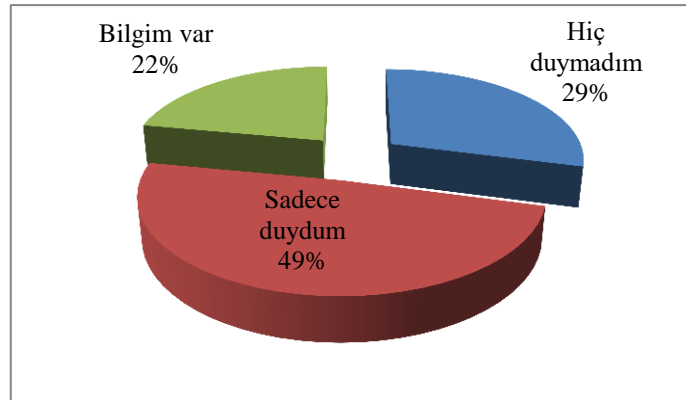
Grafik 35. Katılımcıların Yatırım Fonu Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Döviz Kuru

Döviz kuru, bir birim ülke parasının diğer bir ülke parası cinsinden fiyatına, değerine denir. Döviz kuru, finansal işlemlerin temelinde yer alan ve ekonominin en önemli kavramlarından biridir. Katılımcıların döviz kuru ile ilgili bilgi düzeyleri Grafik 36'da gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %29'unun döviz kurunu hiç duymadığı, %49'unun sadece duyduğu ve %22'sinin ise bilgisi olduğu görülmektedir.

Grafik 36. Katılımcıların Döviz Kuru Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

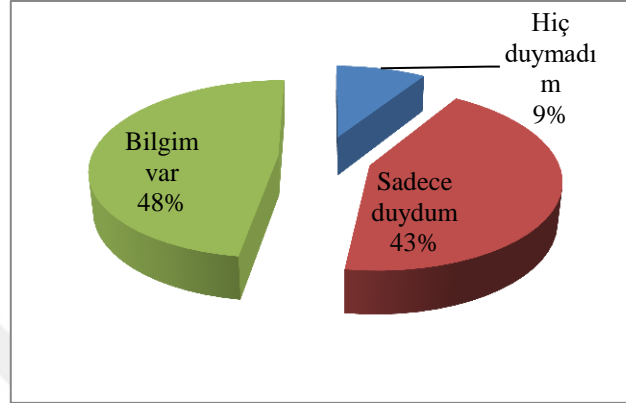

Borsa

Borsa, değerli evrakların (menkul kıymetlerin) ticaretinin yapıldığı kurumsal piyasalardır. Genelde bu değerli evraklar hisse senetleri olmaktadır. Bir piyasadır çünkü menkul kıymetlerin ticaretinin yapıldığı yerlerdir. Katılımcıların borsa kavramı ile ilgili

bilgi düzeyi Grafik 37’de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların konu ile ilgili % 48’ inin bilgi sahibi, %9’ unun hiç duymadığı ve %43’ünün sadece duyduğu görülmektedir.

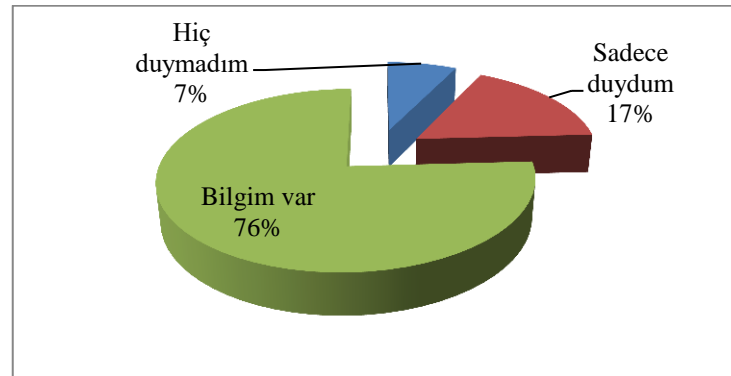
Grafik 37. Katılımcıların Borsa Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Tasarruf

Gelirin, tüketime harcanmayıp biriktirilen kısmına tasarruf denilmektedir. Tasarruf yapmak, küçük yasta edinilmesi gereken, kendisi ve çevresine fayda sağlayacak olan bir davranış biçimidir. Katılımcıların tasarruf kavramı ile ilgili bilgi düzeyi Grafik 38’de gösterilmiştir.

Grafik 38. Katılımcıların Tasarruf Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

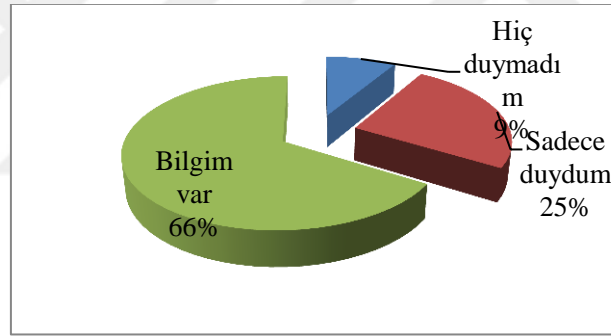

Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğunun %76’sının bildiği, %17’sinin sadece duyduğu, %7’sinin ise hiç duymadığı görülmektedir.

Merkez Bankası

Merkez bankası, bir ülkenin ya da ülkeler grubunun para politikasından sorumlu kurumdur. Merkez bankasının temel amacı para biriminin ve para arzının istikrarının sürdürülmesidir. Fakat merkez bankalarının bunun dışında bankacılık sektörünün son kredi mercii olmak, faiz haddinin kontrolü gibi görevleri de vardır. Bunun yanında merkez bankasının, bankalar ve diğer finansal kurumları, tedbirsizlik ve dolandırıcılığa karşı, denetlemek gibi yetkileri de olabilmektedir. Ekonomik olayları, gelişmeleri takip edenlerin bu kavramı duyması kaçınılmazdır. Katılımcıların merkez bankası kavramı ile ilgili bilgi düzeyi Grafik 39'da gösterilmiştir. Buna göre öğrencilerin % 66 sının bilgisi olduğu,% 9 unun ise hiç duymadığı görülmektedir.

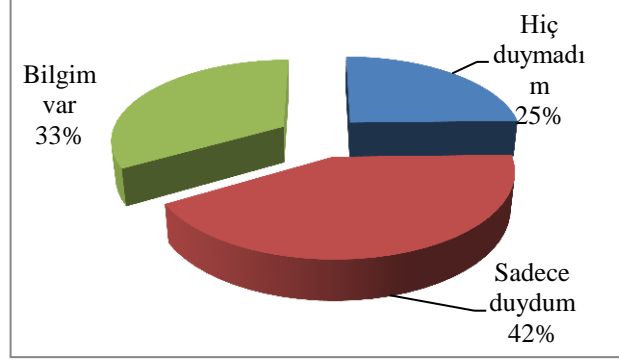
Grafik 39. Katılımcıların Merkez Bankası Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Enflasyon

Enflasyon, fiyatlar genel düzeyinin sürekli ve hissedilir artışını ifade eden bir durumdur. Bireyin satın alma gücünü ve güncel ekonomiyi doğrudan etkileyen bir kavramdır. Katılımcıların enflasyon ile ilgili bilgi düzeyi Grafik 40'ta gösterilmiştir. Önemli olmasına karşın öğrenciler arasında sadece %33'lük kısmı bilgi sahibi olmakla birlikte %25'lik kısmı hiç duymadığını ve % 42'lik kısmı sadece duyduğunu belirtmiştir.

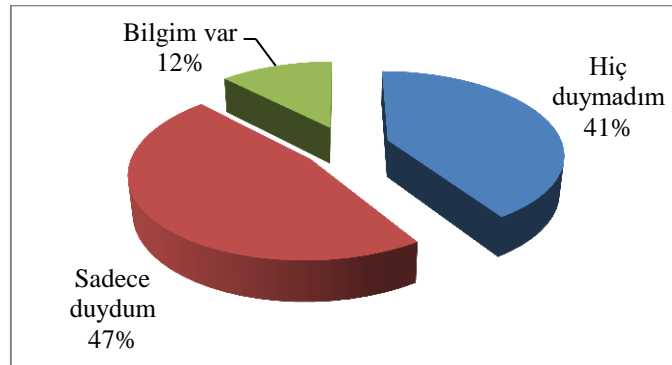
Grafik 40. Katılımcıların Enflasyon Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Katılım Bankası

Katılım bankacılığı, faizsizlik prensiplerine göre çalışan, bu prensiplere uygun her türlü bankacılık faaliyetlerini gerçekleştiren, kar ve zarara katılma esasına göre fon toplayıp, ticaret, ortaklık ve finansal kiralama yöntemleriyle fon kullandıran bir bankacılık modelidir. İslam dininin yaygın olduğu toplumlarda tercih edilen banka türü, Türkiye’de de faaliyet göstermektedir. Katılımcıların katılım bankası kavramı ile ilgili bilgi düzeyi Grafik 41’de gösterilmiştir. Buna göre, katılımcıların % 41’i kavramı hiç duymadığı, % 47’si sadece duyduğu ve %12’sinin bilgisi olduğu görülmektedir.

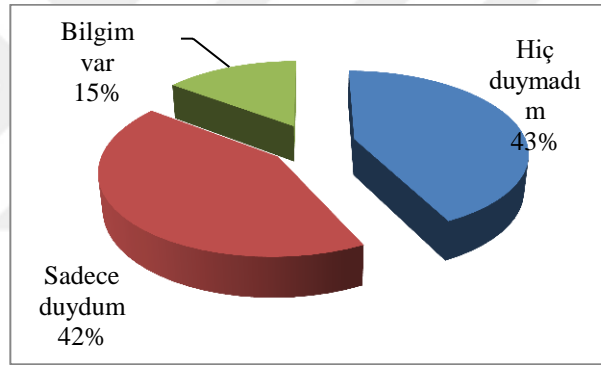
Grafik 41. Katılımcıların Katılım Bankası Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

EFT

EFT'nin açılımı elektronik fon transferi olup, iki farklı banka arasındaki TL cinsinden ödemelerin gerçekleştirilmesi işi olarak tanımlanabilir. Bugün, EFT Sistemi sayesinde kuruluşlar ve bireyler, bankalarının kendilerine sunduğu telefon bankacılığı ve internet bankacılığı hizmetlerini kullanarak, diğer şahıslara yönelik ödemelerini, kredi kartı borçlarını, telefon, doğalgaz, elektrik, su, yakıt, okul taksiti gibi birçok türdeki ödemelerini günü geldiğinde, anında gerçekleştirebilmektedir. Katılımcıların kavram ile ilgili bilgi düzeyi Grafik 42'de gösterilmiştir. Günümüzde yaygın kullanıma sahip olan işlem, öğrencilerin % 14,8'i tarafından bilinmektedir.

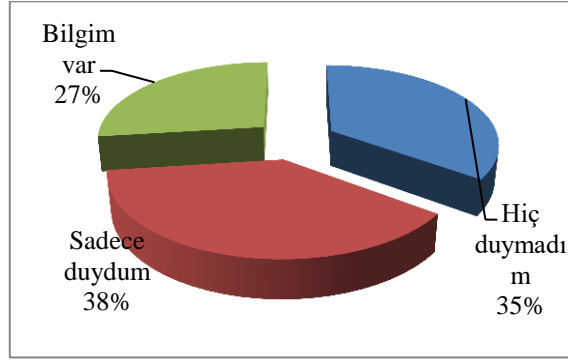
Grafik 42. Katılımcıların EFT Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

ÖTV

Özel Tüketim Vergisi (ÖTV), belirli mal veya ürünler üzerinden maktu veya oransal olarak alınan bir harcama vergisidir. ÖTV, lüks (mücevher, kürk vb.), sağlığa zararlı (alkol, sigara vb.), çevreye zararlı (benzin vb.) mallara uygulanır. Ancak Türkiye'de tıraş köpüğü gibi temel tüketim mallarından da alınmaktadır. ÖTV, Çevreye ve insan sağlığına zarar veren mal ve ürünleri kullanmasını azaltmak amacıyla konulmuştur. Katılımcıların kavram ile bilgi düzeyi Grafik 43'te gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %27'si tarafından bilinen ÖTV kavramı, % 38'i tarafından sadece duyulmuş olmakla birlikte % 35'i tarafından hiç duyulmamıştır.

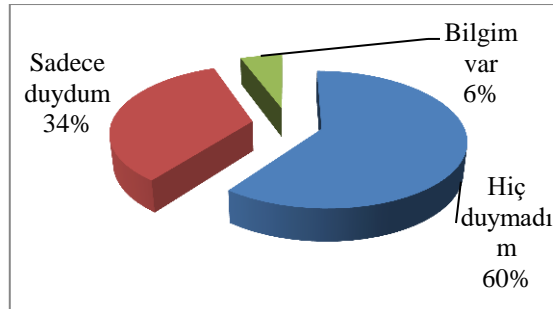
Grafik 43. Katılımcıların ÖTV Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

TÜFE

TÜFE (tüketici fiyatları endeksi) tipik bir tüketicinin satın aldığı belirli bir ürün ve hizmet grubunun fiyatlarındaki ortalama değişimleri gösteren bir ölçüttür. Yıllık enflasyon değerindeki değişimi ölçmek için kullanılır. Katılımcıların % 33'ü enflasyonun anlamını bilirken, enflasyonun yıllık hareketini gösteren ölçütü olan TÜFE'yi %6'sı bilmektedir.

Grafik 44. Katılımcıların TÜFE Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

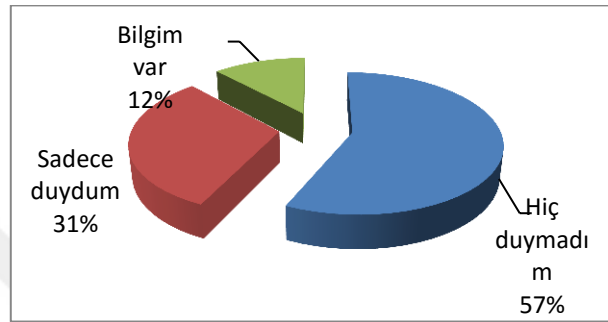

Cari Açık

Cari açık bir ülkenin ürettiğinden fazla harcaması anlamına gelir. Cari açık üç kalemden oluşur. Birincisi uluslararası mal ticareti yani ithalat ve ihracattır. İkinci hesabı, hizmetler hesabıdır. Turizm, sigortacılık, taşımacılık gibi hizmet ticaretinden oluşur. Üçüncüsü ise transferler hesabı denilebilir yurt dışında çalışan bizim işçilerimiz ve ülkemizde çalışan yabancı işçilerin yol açtığı döviz transferleridir. Bu kalemler ülkede

ticaret, hizmetler ve transferler sonucu döviz giriş çıkışlarını gösterir. Sonuç olarak ülkeden çıkan döviz ülkeye gelen dövizden fazlaysa cari açık oluşur. Finansal okuryazarlık eğitiminde öğretilenlerin başında gelen cari açık kavramı, öğrencilerin %12'si tarafından bilinmektedir.

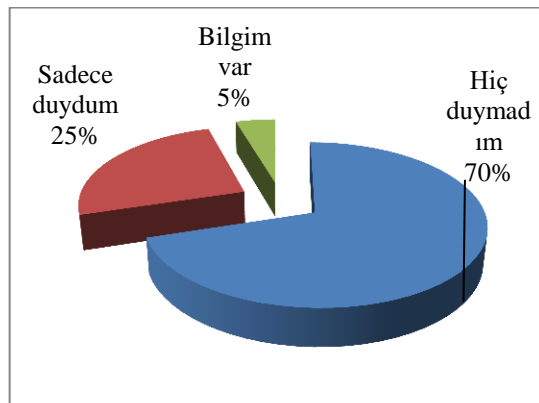
Grafik 45. Katılımcıların Cari Açık Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Resesyon

Resesyon, kısaca ekonomide durgunluk olarak adlandırılmaktadır. Ekonomik hayatın canlılığını kaybetmesi, üretim faaliyetlerinin daralması, duraklama, ekonomik etkinliklerde görülen hafif düşmedir. Katılımcıların kavram ile ilgili bilgi düzeyi Grafik 46'da gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların konu ile ilgili % 25'i sadece duyduğu, % 5'inin ise bilgisi olduğu görülmektedir. Kavram, öğrencilerin % 70'i tarafından hiç duyulmamakla beraber ekonomiyle yeni tanışanlar tarafından bilinmemesi doğaldır.

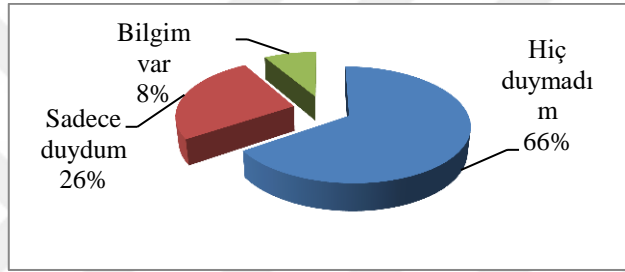
Grafik 46. Katılımcıların Resesyon Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Bono

Borçlusu tarafından imzalanarak alacaklıya verilen ve belli bir paranın, belli bir süre sonra ödeneceğini bildiren ticari belgeye bono denir. Borçlu ödeme için ayıracak nakit parası olmaması dolayısıyla nakit ödeme yapmak yerine alacaklısına bono vermekle ileride vade geldiğinde ödemek üzere borç altına girmiş olmaktadır. Katılımcıların kavram ile ilgili bilgi düzeyi Grafik 47’de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların % 66’sı kavramı hiç duymadığını, % 26’sının sadece duyduğu ve % 8’inin bilgisi olduğu görülmektedir.

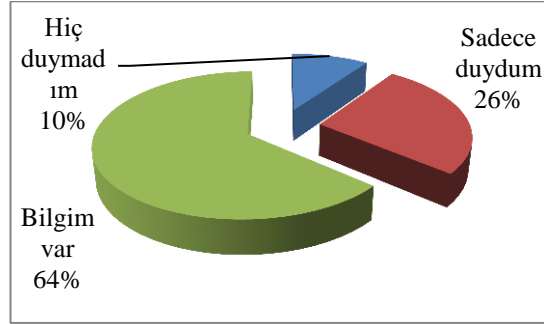
Grafik 47. Katılımcıların Bono Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

İthalat

İthalat, yurtdışında üretilmiş bir malın, ülkedeki alıcılar tarafından satın alınmasına denir. İthalatın diğer bir adı da dışalımdır ve ihracatın karşıtı olarak da tanımlanabilir. Bireylerin tercih ettiği giyim markaları, kullanılan aksesuar, yiyecekler olsun ithal ürünler ülkemizde geniş kullanıma sahiptir. Katılımcıların kavram ile ilgili bilgi düzeyi Grafik 48’de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %64’ünün kavram hakkında bilgi sahibi olduğu,%26’sının sadece duyduğu ve % 10’unun hiç duymadığı görülmektedir.

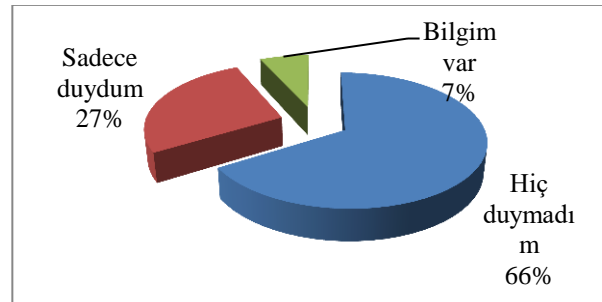
Grafik 48. Katılımcıların İthalat Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

Stopaj

Stopaj (kaynaktan kesme), gelir vergisinde, özellikle maaş ve ücretlilerin vergi borçlarının ödenmesinde, gelir henüz sahibinin eline geçmeden verginin kesilmesini ifade eder. Stopaj daha çok çalışan kesimin anlamını bildiği bir kavramdır. Katılımcıların kavram ile ilgili bilgi düzeyi Grafik 49’da gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %7’sinin kavram ile ilgili bilgisi olduğu,%27’sinin sadece duyduğu ve % 66’sının hiç duymadığı görülmektedir.

Grafik 49. Katılımcıların Stopaj Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

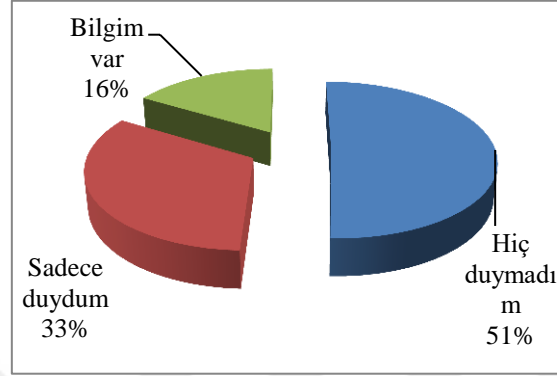

Özkaynak

İşletmenin, sahibi ya da ortaklarının sermaye olarak verdikleri değerler ile faaliyetler sonucu sağlanan ve henüz işletmeden çekilmemiş olan kârların tümüne özkaynak denilmektedir. Öğrencilerin ileriki yaşlarında daha çok karsılarına çıkacak olan kavramdır. Katılımcıların kavram ile ilgili bilgi düzeyi Grafik 50’de görülmektedir. Buna

göre kavram % 16'sı tarafından bilinmekte, % 33'ü tarafından sadece duyulmuş ve %51 i tarafından hiç duyulmamıştır.

Grafik 50. Katılımcıların Özkaynak Hakkındaki Bilgi Düzeyleri

4.4.6. Katılımcıların Kişisel Özellikleri ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Katılımcıların finansal erişim, finansal tutum ve davranış ile finansal bilgi düzeylerine ilişkin bulguların ardından, finansal okuryazarlık düzeylerinin cinsiyet, okudukları sınıf ve lise türleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla farklılık analizleri yapılmıştır. Farklılık analizleri yapılırken iki grup (cinsiyet) arasındaki farklılıkları belirlemek için t testi ve ikiden fazla grup (sınıf, lise türü) arasındaki farklılıkları belirlemek için ise Anova testi yapılmıştır. Gruplar arasında anlamlı farklılıklar tespit edilen değişkenler açısından çapraz tablo analizleri yapılarak farklılıkların kaynaklandığı grup/gruplar belirlenmeye çalışılmıştır.

İlk olarak öğrencilerin finansal erişim durumlarının cinsiyetleri, okudukları sınıf ve lise türleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için farklılık analizleri yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 8'de aktarılmıştır.

Tablo 8. Katılımcıların Kişisel Özellikleri Açısından Finansal Erişim Durumları

Finansal Erişime Yönelik Sorular	Cinsiyet t istatistik (p değeri)	Sınıf F istatistik (p değeri)	Lise türü F istatistik (p değeri)
Ekonomi ve finans ile ilgili ilk terimleri nerede öğrendiniz?	0,383 (-0,702)	1,005 (-0,390)	2,431 (0,034)*
Ülkemizde ve Dünyada gelişen finansal olayları ne kadar sıklıkta takip ediyorsunuz?	5,645 (0,000)**	3,246 (0,021)*	1,873 (-0,097)
Ekonomi ve finans ile ilgili haberleri öğrenmek için aşağıdaki araçlardan hangilerini kullanıyorsunuz?	1,624 (-0,105)	3,639 (0,013)*	1,229 (-0,293)
Ekonominin gündem maddeleri hakkında bilgi sağlayan dergi ve kitap aboneliğiniz var mı?	-0,477 (-0,633)	0,777 (-0,507)	0,586 (-0,711)

* 0,05 düzeyinde anlamlı, ** 0,01 düzeyinde anlamlı

Tablo 8'deki bulgulara göre, öğrencilerin ekonomi ve finans terimleri ile ilgili ilk terimleri öğrendikleri kaynakların lise türleri açısından anlamlı derecede farklılaştığı görülmektedir. Lise türü açısından söz konusu finansal erişim sorusu ile ilgili olarak verilen cevapların dağılımı Tablo 9'de görülmektedir.

Tablo 9. Lise Türüne Göre Finansal Terimleri Öğrenme Kaynağı

	Aile	Okul	Sosyal çevre	Medya araçları	Bir bilgim yok	Toplam
Anadolu Lisesi	97	28	24	30	14	193
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	62	24	23	26	23	158
Anadolu İmam Hatip Lisesi	84	26	29	41	18	198
Fen Lisesi	62	11	13	22	9	117
Sosyal Bilimler Lisesi	46	13	4	16	3	82
Ticaret Meslek Lisesi	15	25	12	11	1	64
Toplam	366	127	105	146	68	812

Tablo incelendiğinde, Anadolu Lisesi ve Fen Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin finans ile ilgili ilk terimlerin aileden öğrenenlerin sayılarının Sosyal Bilimler Lisesi ve Ticaret Meslek Lisesinde öğrenim görenlere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre Fen Lisesi ve Anadolu Lisesi öğrencilerin aileleri tarafından finansal konularda daha çok bilgilendirildikleri ifade edilebilir.

Tablo 10. Cinsiyete Göre Finansal Olayları Takip Sıklığı

Finansal olayları takip sıklığı	Kız	Erkek	Toplam
Her gün	32	36	68
Haftada bir kaç kez	150	130	280
Ayda bir kaç kez	112	68	180
Takip etmiyorum	209	75	284
Toplam	503	309	812

Tablo 11. Sınıfa Göre Finansal Olayları Takip Sıklığı

Finansal olayları takip sıklığı	1. sınıf	2. sınıf	3. sınıf	4. sınıf	Toplam
Her gün	24	20	10	14	68
Haftada bir kaç kez	80	74	61	65	280
Ayda bir kaç kez	52	46	40	42	180
Takip etmiyorum	77	97	71	39	284
Toplam	233	237	182	160	812

Yöneltelen soru karşısında öğrenciler arasında cinsiyet ve okudukları sınıfa göre anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre finansal olayların takibinde daha az ilgili olduğu, öğrenciler arasında yaş seviyesi yükseldikçe finansal olayların takibine yönelik ilgilerinin arttığı söylenilebilir.

Tablo 12. Sınıfa Göre Haber Kaynağı

	1. sınıf	2. sınıf	3. sınıf	4. sınıf	Toplam
Aile/sosyal çevre	41	40	25	15	121
Tv/radyo	101	117	77	67	362
Kitap/dergi	8	10	2	3	23
Sosyal medya	55	34	43	53	185
Kullanmıyorum	28	36	35	22	121
Toplam	233	237	182	160	812

Ekonomi ve finans ile ilgili haber kaynaklarının öğrencilerin sınıflarına göre durumunu gösteren Tablo 12'deki bilgilere göre, ekonomi ve finans ile ilgili gelişmelerin takibinde yaş ortalaması yükseldikçe aile ve sosyal çevrenin etkisinin azaldığını, bireylerin

kendi iradesi ile bilgi edinmek adına tv/radyo ve sosyal medya araçlarına yöneldiği söylenilebilir.

Tablo 13. Katılımcıların Kişisel Özellikleri Açısından Finansal Tutum ve Davranış Durumları

Finansal Tutuma ve Davranışa Yönelik Sorular	Cinsiyet t istatistik (p değeri)	Sınıf F istatistik (p değeri)	Lise türü F istatistik (p değeri)
Harçlığınızı ne sıklıkta alıyorsunuz?	-0,1034 (0,302)	5,279 (0,101)	6,707 (0,000)**
Harçlığınızı ne şekilde değerlendiriyorsunuz?	-0,081 (0,936)	0,051 (0,985)	0,539 (0,747)
Bir sonraki harçlığınızı almadan önce arda kalan paranız varsa bununla ne yaparsınız?	-1,842 (0,066)	0,660 (0,577)	1,745 (0,122)
Yeni harçlığınızı almadan önce elinizdeki para ne kadar sıklıkla tükenir?	-0,685 (0,494)	1,704 (0,165)	1,938 (0,086)
Bir sonraki harçlığınızı almadan önce paranız tükenirse genellikle ne yaparsınız?	1,379 (0,168)	0,483 (0,694)	2,735 (0,018)*
Para idaresi ile ilgili davranışınız aşağıdakilerden hangisidir?	-0,558 (0,577)	1,338 (0,261)	1,101 (0,359)
Günlük, aylık ya da yıllık harcamalarınızı takip eder misiniz?	-0,196 (0,845)	5,102 (0,002)**	1,989 (0,078)
Herhangi bir ürünü alırken nelere dikkat edersiniz?	1,254 (0,210)	2,668 (0,047)*	1,230 (0,293)
Bir markette fiyatlarına bakarak herhangi bir markada veya ambalaj büyüklüğünde fiyat karşılaştırmasını kolaylıkla yapabilir misiniz?	0,026 (0,979)	0,575 (0,632)	8,435 (0,000)**
Alışveriş yaptıktan sonra ödediğiniz tutarı gösteren fiş veya faturayı saklıyor musunuz?	-3,621 (0,000)**	0,637 (0,591)*	0,331 (0,895)

* 0,05 düzeyinde anlamlı, ** 0,01 düzeyinde anlamlı

Finansal erişim açısından öğrencilerin durumları değerlendirildikten sonra, öğrencilerin finansal tutum ve davranış durumlarının cinsiyetleri, okudukları sınıf ve lise türleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için farklılık analizleri yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 13’de aktarılmıştır.

Tablo 14. Lise Türüne Göre Harçlık Alma Durumu

	Günlük	Haftalık	Aylık	Yıllık	Harçlık almıyorum	Toplam
Anadolu Lisesi	125	60	1	2	5	193
Mesleki ve Teknik Anadolu L.	100	42	4	4	8	158
Anadolu İmam Hatip L.	89	79	23	1	6	198
Fen Lisesi	29	64	22	0	2	117
Sosyal Bilimler Lisesi	24	48	10	0	0	82
Ticaret Meslek Lisesi	39	16	5	1	3	64
Toplam	406	309	65	8	24	812

Tablo incelendiğinde, Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin harçlıklarını haftalık olarak değerlendirdiği, geri kalan lise türlerinde öğrenim gören öğrencilerin ise harçlıklarını ağırlıklı olarak günlük değerlendirdikleri söylenebilir.

Tablo 15. Lise Türüne Göre Harçlık Tükendiğinde Davranış Durumu

	Giderlerimi kısar ve tasarruf ederim	Tasarruflamı harcıyorum	Arkadaş veya tanıdıklarımın borç alıyorum	Ailemden tekrar harçlık alıyorum	Toplam
Anadolu Lisesi	64	44	8	77	193
Mes. ve Tek. Anadolu L.	59	37	10	52	158
Anadolu İmam Hatip L.	62	36	20	80	198
Fen Lisesi	41	24	10	42	117
Sosyal Bilimler Lisesi	22	12	12	36	82
Ticaret Meslek Lisesi	16	8	2	38	64
Toplam	264	161	62	325	812

Öğrencilerin bir sonraki harçlıklarını almadan ellerindeki parayı tükettiklerinde gösterdikleri davranış durumları lise türüne göre Tablo 15’de gösterilmiştir. Tabloya göre öğrencilerin genel olarak ailelerinden tekrar talepte bulunmayı tercih ettiği ancak Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Anadolu Lisesi öğrencilerine bakıldığında bu oranın daha da yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 16. Sınıfa Göre Harcamaları Takip Durumu

	1. sınıf	2. sınıf	3. sınıf	4. sınıf	Toplam
Bir kısmını takip ederim	107	94	94	89	384
Tamamını takip ederim	56	60	33	43	192
Takip etmiyorum	70	83	55	28	236
Toplam	233	237	182	160	812

Öğrencilerin sınıflarına göre harcamalarını takip durumu Tablo 16 'da ki bilgilere göre, katılımcıların yaş ortalaması ilerledikçe harcamalarına olan takip eğilimlerinin arttığı görülmektedir. Sonuçlara bakarak bir değerlendirme yapılır ise öğrencilerin yaşı ilerledikçe sorumluluk bilincinin gelişmesi ile harcamalarını kontrol altında tutmak istedikleri söylenebilir.

Tablo 17. Sınıfa Göre Ürün Alırken Dikkat Edilen Etkenler

	1. sınıf	2. sınıf	3. sınıf	4. sınıf	Toplam
Markasına	64	61	36	16	177
Fiyatına	61	59	47	54	221
İndirim olup/olmadığına	14	14	11	19	58
İhtiyaçlarımı karşılayıp/karşılayamadığına	94	103	88	71	356
Toplam	233	237	182	160	812

Öğrencilerin sınıflarına göre ürün alırken dikkat ettikleri etkenler Tablo 17'deki bilgilere göre değerlendirilir ise gelişmekte olan çağın yaş ortalamaları yükseldikçe marka alışkanlıklarının azaldığı ve alışverişlerini ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleştirdiği görülmektedir.

Tablo 18. Lise Türüne Göre Fiyat Karşılaştırma Durumu

	Evet, yapabilirim	Hayır yapamam	Toplam
Anadolu Lisesi	156	37	193
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	107	51	158
Anadolu İmam Hatip Lisesi	177	21	198
Fen Lisesi	104	13	117
Sosyal Bilimler Lisesi	73	9	82
Ticaret Meslek Lisesi	58	6	64
Toplam	675	137	812

Öğrencilerin lise türüne göre, ürün fiyatlarına bakarak herhangi bir markada veya ambalaj büyüklüğünde fiyat karşılaştırmasını yapabilme durumu Tablo 18’de gösterilmiştir. Tabloya göre, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin, diğer lise türlerinde öğrenim gören öğrencilere göre yapabilme durumu daha düşük çıkmış olup fiyat karşılaştırmalarında zorlandıkları görülmektedir.

Tablo 19. Cinsiyete Göre Fiş veya Fatura Saklama Durumu

Fiş Veya Fatura Saklama Durumu	Kız	Erkek	Toplam
Evet, her zaman saklıyorum	189	83	272
Nadiren, büyük alışverişlerimi saklıyorum	242	159	401
Hayır, saklamıyorum	72	67	139
Toplam	503	309	812

Tablo 20. Sınıfa Göre Fiş veya Fatura Saklama Durumu

Fiş Veya Fatura Saklama Durumu	1. sınıf	2. sınıf	3. sınıf	4. sınıf	Toplam
Evet, her zaman saklıyorum	81	85	58	48	272
Nadiren, büyük alışverişlerimi saklıyorum	121	103	93	84	401
Hayır, saklamıyorum	31	49	31	28	139
Toplam	233	237	182	160	812

Fiş veya fatura saklama alışkanlıkları hakkında bilgi edinmek amaçlı yöneltilen soru karşısında öğrenciler arasında cinsiyet ve okudukları sınıfa göre anlamı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre alışveriş yaptıktan sonra

ödenen tutarı gösteren fiş veya faturaları saklama alışkanlıklarının daha çok olduğu, aynı zamanda yaş seviyesi ilerledikçe saklama alışkanlıklarının arttığı görülmektedir.

Tablo 21. Katılımcıların Kişisel Özellikleri Açısından Finansal Bilgi Durumu

Finansal Bilgiyi Ölçmeye Yönelik Sorular	Cinsiyet	Sınıf	Lise türü
	t	F	F
	istatistik	istatistik	istatistik
	(p	(p	(p
	değeri)	değeri)	değeri)
Oturduğunuz ev kira mı yoksa kendi eviniz mi?	-0,801 (0,493)	0,977 (0,403)	5,021 (0,000)**
Ailenizin acil durumlara karşı tasarrufu veya emeklilik için özel birikimi var mıdır?	-1,206 (0,228)	0,601 (0,615)	4,218 (0,001)**
Ailenizin bütçe giderlerinin neler olduğunu biliyor musunuz?(kira, elektrik, su vb.)	1,683 (0,093)	0,940 (0,421)	6,050 (0,000)
Aşağıdaki eğilimlerden hangilerini takip ediyorsunuz?	2,785 (0,006)**	2,384 (0,068)	2,322 (0,042)
Kredi kartı sahibi olmak kişinin alım gücünü arttırabilir mi?	0,652 (0,515)	1,446 (0,228)	2,310 (0,042)
Diyelim ki iki farklı mağazada satılan aynı TV modelini gördünüz. Başlangıç fiyatı 400 TL idi. Mağazalardan birisi 50 TL indirim yapmış diğeri de % 10 indirim yapmıştır. Hangi fiyat sizin için daha iyidir?	0,386	3,490	10,754
Sizce gelirin sabitken, ürünlerin fiyatlarının artması alım gücünüzü düşürür mü?	-1,159 (0,247)	4,048 (0,007)**	8,814 (0,000)**
Kendinizi finansal okuryazar bir kişi olarak değerlendiriyor musunuz?	-0,205 (0,838)	1,001 (0,392)	0,612 (0,691)
Aşağıdaki seçeneklerden hangisini satın almak için kredi çekmek daha faydalıdır?	-3,240 (0,001)**	0,562 (0,640)	3,361 (0,005)**
Aileniz gelir ve giderlerin kaydını tutmaya alışkın mı?	-1,201 (0,230)	0,900 (0,441)	0,927 (0,463)
Aşağıdakilerden hangisi ailenizdeki uygulamaya en yakın düşüyor?	2,429 (0,015)*	0,354 (0,786)	7,414 (0,000)**

* 0,05 düzeyinde anlamlı, ** 0,01 düzeyinde anlamlı

Öğrencilerin finansal bilgi düzeylerinin cinsiyetleri, okudukları sınıf ve lise türleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için farklılık analizleri yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 21’te aktarılmıştır.

Tablo 22. Lise Türüne Göre Ailevi Menkul Varlıklar Bilgisi

	Kira	Kendi evimiz	Bilmiyorum	Toplam
Anadolu Lisesi	44	140	9	193
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	50	95	13	158
Anadolu İmam Hatip Lisesi	63	131	4	198
Fen Lisesi	25	89	3	117
Sosyal Bilimler Lisesi	15	66	1	82
Ticaret Meslek Lisesi	32	32	0	64
Toplam	229	553	30	812

Öğrencilerin lise türlerine göre aile ekonomi durumu hakkındaki bilgi düzeyleri Tabloya 22’ye göre değerlendirildiğinde, Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin diğer liselerde öğrenim gören öğrencilere göre ailesinin ekonomik durumuyla daha ilgili ve bilinçli olduğu görülmektedir.

Tablo 23. Lise Türüne Göre Ailevi Finansal Önlem Bilgisi

	Evet	Hayır	Fikrim yok	Toplam
Anadolu Lisesi	88	31	74	193
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	54	39	65	158
Anadolu İmam Hatip Lisesi	85	22	91	198
Fen Lisesi	76	8	33	117
Sosyal Bilimler Lisesi	46	9	27	82
Ticaret Meslek Lisesi	29	11	24	64
Toplam	378	120	314	812

Lise türüne göre, öğrencilerin ailelerinin acil durumlar için herhangi bir finansal önlem durumları hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları Tablo 23’de gösterilmiştir. Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Fen Lisesine öğrenim gören öğrencilerin ailelerinin beklenmedik giderler ve gelecek için daha bilinçli hareket etme oranı diğer liselerde öğrenim gören öğrencilerin ailelerine göre fazladır. Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

öğrencilerinin ise ağırlıklı olarak ailevi ekonomik pozisyonları ile ilgisiz olduğu gözlenmektedir.

Tablo 24. Cinsiyete Göre Takip Ettikleri Eğilimler

	Kız	Erkek	Toplam
Enflasyon oranındaki değişiklikler	24	25	49
Tüketim mallarının fiyatlarındaki değişiklikler	176	107	283
Petrol, altın, metal vb. fiyatlardaki fiyat değişmelerini	57	69	126
Hiçbir eğilimi takip etmiyorum	246	108	354
Toplam	503	309	812

Ekonomide yer alan eğilimlerin cinsiyete göre takibi Tablo 24'e göre değerlendirildiğinde, kız öğrencilerin ekonomiye bağlı olarak değişen eğilimleri erkek öğrencilere göre daha az takip ettiği ve konuya olan ilgilerinin daha az olduğu görülmektedir.

Tablo 25. Sınıfa Göre Satın Almada Fiyat Tespit Durumları

	1. sınıf	2. sınıf	3. sınıf	4. sınıf	Toplam
50 TL'lik indirim	165	181	138	136	620
% 10'luk indirim	43	34	29	17	123
Hesaplayamıyorum	25	22	15	7	69
Toplam	233	237	182	160	812

Tablo 25'de görüldüğü üzere, ürün fiyat hesaplamaları sınıfa göre incelendiğinde, öğrenciler arasında yaş seviyesi yükseldikçe ürünlerin fiyatlarını hesaplayamama ya da yanlış hesap yapma olasılığı düşmektedir.

Tablo 26. Sınıfa Göre Enflasyon Artışının Satın Alma Düzeyi Üzerine Etki Farkındalığı

	1. sınıf	2. sınıf	3. sınıf	4. sınıf	Toplam
Evet, düşürür	155	160	138	130	583
Hayır, düşürmez	39	28	17	13	97
Etkilemez	11	23	12	10	56
Konu hakkında bilgi sahibi değilim	28	26	15	7	76
Toplam	233	237	182	160	812

Tablo 27. Liseye Göre Enflasyon Artışının Satın Alma Düzeyi Üzerine Etki Farkındalığı

	Evet, düşürür	Hayır, düşürmez	Etkilemez	Konu hakkında	Toplam
				bilgi sahibi değilim	
Anadolu Lisesi	139	27	10	17	193
Mes. ve Tek. Anadolu L.	87	27	12	32	158
Anadolu İmam Hatip L.	146	19	15	18	198
Fen Lisesi	101	7	4	5	117
Sosyal Bilimler Lisesi	68	8	4	2	82
Ticaret Meslek Lisesi	42	9	11	2	64
Toplam	583	97	56	76	812

Yöneltilen soru karşısında öğrenciler arasında okudukları sınıfa ve lise türüne göre anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Öğrenciler arasında yaş ortalaması yükseldikçe satın alma gücü farkındalığının arttığı gözlenmiştir. Liseler arası karşılaştırıldığında ise Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin konu ile ilgili bilgi eksikliğinin diğer lise türlerinde öğrenim gören öğrencilere göre daha çok olduğu görülmektedir.

Tablo 28. Cinsiyete Göre Kredi Çekmede Satın Alma Tercihleri

	Kız	Erkek	Toplam
Araba	412	219	631
Tatil	23	28	51
Giyecek	43	32	75
Kişisel bakım masrafları	25	30	55
Toplam	503	309	812

Tablo 29. Liseye Göre Kredi Çekmede Satın Alma Tercihleri

	Araba	Tatil	Giyecek	Kişisel bakım masrafları	Toplam
Anadolu Lisesi	143	17	19	14	193
Mes. ve Tek. Anadolu L.	105	18	17	18	158
Anadolu İmam Hatip L.	166	3	18	11	198
Fen Lisesi	99	6	8	4	117
Sosyal Bilimler Lisesi	68	4	7	3	82
Ticaret Meslek Lisesi	50	3	6	5	64
Toplam	631	51	75	55	812

Yöneltilen soru karşısında öğrenciler arasında cinsiyet ve lise türüne göre anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Anadolu Lisesi ve Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin diğer öğrencilere göre, araba dışında kalan tatil, giyecek ve kişisel bakım masraflarını karşılamada kredi çekme eğilimlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Öğrenciler arasında cinsiyet farklılığı olarak değerlendirildiğinde ise kız öğrencilerin araba dışındaki faktörlere kredi çekme eğiliminin daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 30. Cinsiyete Göre Brüt ve Net Ücret Hakkında Bilgi Düzeyi

	Kız	Erkek	Toplam
Net ücret, brüt ücret üzerinden tasarrufların kesildikten sonra alınan ücrettir	57	49	106
Brüt ücret, net ücret üzerinden tasarrufların kesildikten sonra alınan ücrettir	38	20	58
Brüt ücret, net ücret üzerinden vergi kesildikten sonra alınan ücrettir	47	39	86
Net ücret, brüt ücret üzerinden vergi kesildikten sonra alınan ücrettir	54	47	101
Bu soruyu yanıtlamakta zorlanıyorum	307	154	461
Toplam	503	309	812

Tablo 31. Liseye Göre Brüt ve Net Ücret Hakkında Bilgi Düzeyi

	Anadolu Lisesi	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Anadolu İmam Hatip Lisesi	Fen Lisesi	Sosyal Bilimler Lisesi	Ticaret Meslek Lisesi	Toplam
Net ücret, brüt ücret üzerinden tasarrufların kesildikten sonra alınan ücrettir	32	18	15	15	10	16	106
Brüt ücret, net ücret üzerinden tasarrufların kesildikten sonra alınan ücrettir	16	24	3	6	8	1	58
Brüt ücret, net ücret üzerinden vergi kesildikten sonra alınan ücrettir	22	19	11	16	9	9	86
Net ücret, brüt ücret üzerinden vergi kesildikten sonra alınan ücrettir	23	8	23	20	10	17	101
Bu soruyu yanıtlamakta zorlanıyorum	100	89	146	60	45	21	461
Toplam	193	158	198	117	82	64	812

Net ve Brüt ücret arasındaki farklılık üzerine yöneltilen soru karşısında öğrenciler arasında cinsiyet ve lise türüne göre anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen sonuç değerlendirildiğinde, kız öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran soruyu yanıtlamakta zorluk çektiği görülmüştür. Liseler arası farklılık olarak değerlendirildiğinde ise Anadolu İmam Hatip ve Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin diğer liselerde öğrenim görenlere oranla ekonomi terimlerini tanımada daha az bilinçli olduğu görülmektedir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Finansal sistem içerisinde çok çeşitli finansal ürünlerin yer alması nedeni ile bireyler tasarruflarını doğru bir şekilde değerlendirmekte zorlanmakta ve olası finansal krizlerin çıkmasına neden olmaktadır. Tasarrufları artırma, yatırım ve borç yönetimi gibi konularda sağlıklı finansal kararlar alabilmeleri için bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Finansal okuryazarlık, yatırım, harcama, tasarruf, bütçe, finansal araçlar gibi birçok finansal yönetim unsurlarını barındıran bir kavram olmasından dolayı birçok ülkede araştırma ve çalışmalarda yerini almışken, ülkemizde konu ile ilgili araştırmalar sınırlıdır. Özellikle maddi ve manevi sorumlulukların yavaş yavaş üstlenilmeye başlandığı gelişme çağında olan lise öğrencileri üzerine konu ile ilgili yapılan araştırmalar, yetişmekte olan nesil üzerinde finansal okuryazarlık kavramının farkındalığını arttırmak ve finansal konularda davranışlarının şekillenmesine etki etmesi bakımından son derece önemlidir. Bu kapsamda, yapılan çalışmanın temel amacı, lise öğrencileri açısından oldukça önemli olan finansal okuryazarlık kavramının, Trabzon Ortahisar ilçesinde öğrenim gören lise öğrencileri üzerinde araştırılmasıdır. Çalışmada finansal okuryazarlık; finansal erişim, finansal tutum ve finansal davranış ve finansal bilgi bakımından araştırılmıştır.

Çalışma kapsamında sorulan sorular öncelikle erişim ile ilgilidir. Öğrencilerin %45,1'inin ekonomi ve finansa ile ilgili terimleri ilk ailelerinden öğrendiğini belirtmesi, ailenin finansal okuryazarlık eğitiminde önemli bir rolü olduğunu göstermektedir. Daha sonra sırayla medya, okul ve sosyal medya araçları gelmektedir. Dolayısıyla, gelecek neslin finansal konularda daha bilinçli olması için ailelerin finansal okuryazarlık seviyelerinin gelişmiş olması ayrı bir önem arz etmektedir.

Katılımcılar, dünyadaki ve Türkiye'deki ekonomik ve finansal gelişmeleri çoğunlukla (%34,5) haftada birkaç kez ya da %22,1 ile ayda birkaç kez takip ettiklerini belirtmiş, ayrıca yapılan farklılık testleri olan T testi ve Anova testlerinde erkek

öğrencilerin, kız öğrencilere nazaran finansal olayların takibinde daha ilgili olduğu ve öğrenciler arasında yaş seviyesi yükseldikçe finansal olaylara ilgilerinin arttığı gözlenmiştir.

Çalışmada, bu gelişmeleri takip etmede kullanılan başlıca kaynakların katılımcıların %44,6'sı ile TV ve radyo olduğunu belirtmiştir. TV ve radyoyu %22,8 ile sosyal medya araçlarının izlediği, yalnızca %2,8'lik bir kısmın kitap ve dergiyi kullandıkları görülmüştür. Temizel ve Bayram (2011)' ın A.Ü. İ.İ.B.F. öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırmayla da benzer sonuca ulaşılmış televizyon ve internet, ekonomi ve finansal gelişmelerin takibinde başlıca kaynaklar arasında yer almıştır. Ayrıca farklılık testlerinin sonucuna bakarak, ekonomi ve finans ile ilgili gelişmelerin takibinde yaş ortalaması yükseldikçe aile ve sosyal çevrenin birey üzerindeki etkisinin azaldığı, öğrencilerin kendi iradesi ile bilgi edinmek adına tv/radyo ve sosyal medya araçlarına yöneldiği söylenilebilmektedir. Bu bulgu lise öğrencilerine yönelik olarak tasarlanacak finansal okuryazarlık eğitimleri için uygun sunum ortamının ne olması gerektiği konusunda değerli bilgiler sunmaktadır. Kitap ve derginin bu konuda doğru ortam olmadığını, ankete katılanların % 94,3'ünün ekonomi ile ilgili dergi veya kitap aboneliğinin olmadığı sonucu ile de örtüşmektedir.

Finansal tutum ve davranışa ilişkin bulgulara bakıldığında, katılımcıların harçlıklarını genel olarak günlük ya da haftalık aldığı görülmektedir. Alınan cevaplar ile ailelerin kısa vadeli harçlık vererek, bireyleri kısa vadeli harcama ve planlara yönlendirdiği söylenebilmektedir.

Harçlık alan öğrencilerin, ellerindeki parayı değerlendirirken %63,9'unun harcamalarına öncelik verdiği, harcamalarından kalan parayı biriktirdiği, %18,6'sının ise parasını öncelikle tasarrufa ayırdığı ve geri kalanını harcamalarına ayırdığı belirtilmiştir. Para biriktirmek yaratılıştan gelen bir özellik olmayıp eğitim ve irade gösterme ile kazanılan bir alışkanlıktır. Ailelerin, çocuklarına bu alışkanlığı kazandırmada büyük bir rolü vardır. Sermaye piyasasının gelişebilmesi için yastık altında tutulan kaynakların finansal sisteme girişinin sağlanması gerekmektedir. Çünkü küçük tasarruflar büyük yatırımlara sermaye piyasaları aracılığıyla dönüşmektedir Çalışmada, katılımcıların % 68'inin harçlıklarından kalan paralarını ellerinde nakit tuttuğunu, %3,9'unun ise altın ve

mücevher aldıkları belirlenmiş, kayıt dışı ekonomi eğiliminin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin yalnızca %5,5'lik kesimin kalan paralarını bankaya yatırdığı görülmektedir.

SPK (2015), ‘‘Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması’’nın raporuna göre; 2012 yılında, elinde altın bulunduranların oranı %11,8 iken bu oran 2015 yılında %24,9'a yükselmiştir. Geçen 12 ay içinde evde ya da cüzdanda nakit para biriktirme oranı %44, mevduat ya da tasarruf hesabı olarak bankada para biriktirme oranı %31,5'tir.

Katılımcıların kendi harçlıklarını yönetmede çoğunluğun (%44, %20 ve %4) başarılı olduğu ve ellerindeki parayı uzun süre muhafaza ettiği görülmektedir. Parasını idareli kullanamayanların ise yüksek oranda (%40) ailesinden tekrar para talep ettiği ya da giderlerini kısıyarak tasarrufa yöneldikleri (%33,6) bilgisi alınmıştır. Ayrıca öğrencilerin genel olarak para yönetimlerini kendileri yaptığı, % 14,3'lük kısmın para idaresi konularında ailelerinden destek aldığı görülmektedir. Bireylerin erken yaşlarda, finansal harcama ve tasarruflarının kontrolünü elinde tutması, ekonomik farkındalığa erken yaşta ulaşmasına ve kendi bütçesinin idaresini doğru bir şekilde oluşturmasına katkı sağlayacaktır.

Finansal harcamalarının kaydını tutması ve harcamalarının belgelerini saklaması, finansal giderlerinin bilincinde ve takibinde olması durumudur. Çalışmada, öğrencilerin kayıt tutma oranları %47,3 ve %27,6 ile harcamalarının belgelerini saklama oranı %49,4 ve %33,5 olduğu görülmektedir. Görüldüğü üzere her iki davranışta da oranların birbirine yakınlığı, davranışların birbiri ile doğru orantılı olduğunun göstergesidir. Finansal giderlerin takibi ile demografik değişkenler arasındaki ilişkiye bakıldığında da öğrenciler arasında yaş ortalaması yükseldikçe, harcamalarına yönelik takip oranının da arttığı ve kız öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran fiş veya fatura saklama alışkanlıklarının daha fazla olduğu görülmektedir. Finansal giderlerin takibi ile zaman içerisinde ürünlerin fiyat değişimi ve bireylerin satın alma alışkanlıklarının değişiminin fark etmeleri ile gider- gelir oranının ne şekilde karşılandığının anlaşılması bakımından önemlidir.

Tüketim malları piyasasında olan ürünlerin fiyat düzeyi, ambalaj hacmi ve kalitesi bakımından karşılaştırma yapılması, ürünlerin piyasada ki değerinin anlaşılması

bakımından önemlidir. Çalışmada, öğrencilerin %83,1'inin fiyat karşılaştırması yapabildiği görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin %43,8'inin ürün satın alacağı zaman, ürünün ihtiyaçlarını karşılayıp/karşılamaadığına, %27,2'sinin fiyatına dikkat etmesi ile tüketimde daha dikkatli bir neslin yetişeceğine işaret etmektedir. Araştırmada, öğrenciler arasında sınıflar arası farklılıklara bakıldığında da yaş ortalaması yükseldikçe öğrencilerin daha bilinçli alışveriş yaptıkları, marka, indirim gibi satın almada etkili olan etmenlere önem oranının azaldığı görülmektedir.

Katılımcıların finansal bilgi düzeylerini anlamaya yönelik, günlük hayatımızda sıkça karşımıza çıkan finansal araçların işlevine ve sağladığı faydalara ne derece hakim olduklarının anlaşılması adına birkaç soru yöneltilmiştir. Sorular arasında yer alan net ve brüt ücret kavramlarının tanımı ile ilgili soru, katılımcıların %56,8'i tarafından yanıtlanmak istenmemiş, yalnızca %12,4 'lük kısım tarafından doğru yanıtlanabilmiştir.

Banka kartı ve kredi kartı gibi finansal araçların kullanım yaygınlığı finansal sistem içerisinde kaydi para yaratma oranını arttırmaktadır. Ayrıca bu tip alternatif dağıtım araçlarını kullanan kişiler, finansal ürünlerinin kontrolünü kendilerinin sağlaması dolayısı ile finansal farkındalıklarının ve sorumluluklarının artmasına yardımcı olabilmektedir. Ancak katılımcılar arasında yapılan çalışmada kredi kartının satın alım gücü üzerine bilgi düzeyi sorgulanmış, öğrencilerin %30,3'ünden doğru yanıt alınabilmiştir.

Geri ödenmesi kaydıyla, banka vb. kuruluşlardan belirli bir vade ve faiz karşılığı çekilen paraya kredi denilmektedir. Öğrencilerin %77,7'si araba sahibi olmak için kredi çekebilmenin faydalı olduğu görüşünde olmakla, kredilerin uzun vadeli yatırımlar için daha faydalı bir finansal araç olduğunu belirtmiştir. Ancak farklılık testlerine bakıldığında, kız öğrencilerin tatil, giyecek ve kişisel bakım masraflarını karşılamada kredi çekme eğiliminin, erkek öğrencilere göre daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır.

Satın alma gücü, yatırım kararları gibi birçok durumu etkileyen enflasyon, bireylere bütün mal ve hizmetlerin fiyatlarının yükselmesi şeklinde yansımaktadır. Katılımcıların %71,8'inin enflasyon oranındaki artışın satın alma gücümüzü düşürdüğünü belirtmesi, enflasyonun kavramsal olarak tanıdıklarının göstergesidir. Enflasyon oranındaki değişiklikler, tüketim mallarının veya petrol, altın vb. fiyatlarındaki değişiklikler ekonomi

piyasasının yönüne büyük ölçüde etki etmekte ve tüketicilerin tercihlerinin farklılaşmasına yol açmaktadır. Çalışmada katılımcıların %34,9'unun tüketim mallarının fiyatlarındaki değişiklikler ile %15,9'unun petrol, altın, metal vb. fiyatındaki değişiklikleri takip ettiği sonucu alınmıştır. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%43,6) fiyat değişimlerine ilgisiz kaldığı, farklılık testlerinde de erkek öğrencilerin, kız öğrencilere nazaran konuya ilgisinin daha fazla olduğu sonucu elde edilmiştir.

Bireylerin ilk olarak ailesinden aldığı finansal eğitim ve deneyimlerinden faydalandığı dikkate alınacak olunursa, hane halkının menkul değerleri ve bütçe giderleri konusunda sahip olunan bilgi düzeyi finansal okuryazarlık konusunun değerlendirilmesinde kullanılması gereken tamamlayıcı verilerdir. Çalışmada öğrencilerin, ailelerinin finansal durumları hakkında bilgi düzeyi oranı yüksek çıkmıştır. Ailelerin gelir ve gider kayıtlarını tutma alışkanlığı, gelir ve harcamalarının bilincinde olması ve bunların belgelerini saklama oranı katılımcılar arasında toplamda %62,2'dir. Ancak ailelerin acil durumlara karşı veya emeklilik için özel bir birikim oranı %46,6 ile son zamanlarda ülkemize sisteme katılma oranları giderek yükselmesine rağmen düşük çıkmıştır. Bu bağlamda lise öğrencilerinin yanı sıra, tüm toplumu oluşturan bireylerin kendi finansal güvenliğini sağlaması adına eğitime tabi tutulması gerektiği söylenebilir.

SPK (2015), Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması'nın raporuna göre; 2012 yılında ankete katılanlardan, herhangi bir emeklilik planı olmayanların oranı % 26,6 iken bu oran 2015 yılında %18'e düşmüştür.

Finansal bilgiyi ölçmede öğrencilere ürün fiyatlarının indirim oranlarını hesaplayabilme yani dört işlem sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin dört işlem sorusunda başarı oranlarının yüksek olduğu (% 76,4) gözlenmiştir.

SPK (2015), Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması'nın raporuna göre; 2012 yılında ankete katılanların %84'ü finansal konularda basit matematiksel işlemleri yapabiliyorken, bu oran 2015 yılında %93'e yükselmiştir.

Öğrencilerin temel finansal kavramlara ilişkin bilgi düzeyi kavramlar bazında farklılık göstermektedir. Buna göre faiz, kredi kartı ve sigorta en çok bilinen kavramlar

olmakla birlikte stopaj, resesyon ve bono ise en az bilinen kavramlardır. Genel olarak katılımcıların temel finansal kavramlara ilişkin bilgi düzeyi yüksek değildir. Çalışmada, katılımcıların % 33,6'sı kendilerini finansal okuryazar olarak değerlendirmekte, % 37,5'i ise konu hakkında bilgi sahibi olmadığını savunmaktadır.

TCMB (2013), finansal bilgi ve tutumlardaki cinsiyetlere göre değişen farklılıklar, kadın ve erkeklerin öğrenme konusundaki heveslerinin ve yatkınlıklarının derecesini etkileyebilmektedir. Kadınlar finansal bilgi ve becerileri konusunda kendilerine daha az güvenme, finansal risklerden daha fazla kaçınma ve bir şekilde finansal konulara erkeklerden daha az ilgi duyma eğilimindedir. Lise öğrencileri arasında yapılan çalışmada da ekonomi ile ilgili gelişme ve bütçe giderlerinin takibi ile ekonomiye bağlı olarak değişen eğilimlere olan ilgi oranları erkek öğrenciler arasında daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğrenciler arasında yaş ortalaması yükseldikçe verilen doğru cevap oranlarının arttığı görülmektedir. Lise türü olarak bakıldığında ise değişken sonuçlar elde edilmiş olmakla birlikte, liseler arası eğitim farklılığı ile bağdaştırılamamaktadır. Bu sonuç, henüz finansal sorumlulukların üstlenilmediği ve finansal davranışlarının, finansal bilgi düzeylerinden çok etkilenmediği çağda olan, harcadıkları parayı kendi imkânları ile kazanmayan bireyler üzerinde çalışma yapıldığından kaynaklandığı söylenebilir.

Bireylerin, finansal tutum ve davranışlarının bilgi temelli kararlara dayalı şekillenmesi ekonomik sistemin sağlıklı bir biçimde işleyebilmesine yol açacaktır. Finansal sistemin etkinliği ve bireylerin finansal konularda farkındalığının artırılması ancak finansal okuryazarlık eğitimi ile sağlanmaktadır.

Finansal eğitim programlarının nasıl tasarlanması ve hedef kitleye yararlı olabilecek şekilde nasıl uygulanması gerektiği konusunda çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırma konularının okul müfredatı ve okul dışı programlar olarak düşünülmesi gerekmektedir. Finansal eğitim programlarının kısa vadede sınırlı etkileri olduğu düşünülmesine karşın, uzun vadede işlerlik kazanacağı belirtilmektedir. Bu nedenle finansal eğitim programları uzun vadeye hizmet etse de kısa vadeli programlar için aktif yöntemler geliştirilmelidir. Bunu gerçekleştirebilmenin yolu, daha özel hedef kitlelere yönelik, farklı ihtiyaçlara yanıt verebilecek, bilgilenmenin yanında uygulamalar hakkında somut öneriler sağlayabilecek programlar geliştirilmesidir (Bayram, 2015: 132). İhtiyaçlara

göre geliştirilmiş finansal eğitim, bireylerin ekonomik ve finansal faaliyetlere katılma, etkili finansal karar alma ve gelecek planlamalarında daha bilinçli tutum ve davranış sergilemesine katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, finansal okuryazarlık toplumun her kesimini ilgilendiren bir konu haline gelmekle birlikte, gençlerin konu ile ilgili bilinçlendirilmesi ayrı bir hassasiyet taşımaktadır. Özellikle üniversite eğitimine başlanmadan önce en geç lise seviyesinde bireylerin temel finansal okuryazarlık düzeylerini kazanmaları önem arz etmektedir. Genç neslin, üniversite ya da iş hayatına başlamadan önce finansal konularda birtakım bilgiler sahibi olması, finansal anlamda geleceği için sağlam temeller atmasını sağlayacaktır. Kişisel finansal yönetimini başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi hem birey hem de ülkelerin finansal refahı açısından son derece önemlidir. Temel finansal kavramları bilen, finansal okuryazarlık seviyesi sürekli yükselen bireyler finansal refahın sağlanmasında büyük rol oynamaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Acec (2001), "Using A Financial Education Curriculum For Teens", **Financial Counseling and Planning**, 16(1), 64.
- Adeleke, Titus (2013), **The Effects of Gender and Gender Role on the Financial Literacy of College Students**, Wilmington, North Carolina: Oklahoma State University.
- Al-Tamimi, Hussein A. Hassan ve Kalli Al Anood Bin (2009), "Financial Literacy And Investment Decisions Of UAE Investors", **The Journal of Risk Finance**, 10(5), 500-516.
- Altıntaş, Kadir Murat (2009), "Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okuryazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğitimi Modeli" **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 5(9), 167.
- Almenberg, Johan ve Soderberg, Jenny Save (2011), "Financial Literacy and Retirement Planning in Sweden", **Network for Studies on Pensions, Ageing and Retirement Discussion Papers**, 112, 1-28.
- Ansong, Abraham ve Gyensare, Michael Asiedu (2012), "Determinant of University Working-Students' Financial Literacy at the University of Cape Coast, Ghana", **International Journal of Business and Management**, 7(9), 126-133.
- ASEC (1999), "Using A Financial Education Curriculum For Teens", **Financial Counseling and Planning**, 16 (1), 64.
- ASIC (Australian Securities and Investments Commission) (2011), **Financial Literacy and Behavioural Change Report**, Australia.
- Atkinson, Adele ve Messy, Flore Anne (2012), "Measuring Financial Literacy: Results of OECD/International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study", **OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions**, (15), <http://dx.doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en> (28.10.2015).

Bacova, Monika ve diğeri (2013), ‘‘Financial Literacy Of Students In Slovak Republic’’, **The 7th International Days of Statistics and Economics**, 9(3) , 51-60.

Bankalar Düzenleme Ve Denetleme Kurulu (BDDK) (2014), **Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi, Finansal Tüketicinin Korunması Eylem Planı Arka Plan Belgesi**, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/13602ftkarkaplanbelgesi11kasim.pdf. (28.11.2015)

Bayram, S. Seçil (2010), **Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

_____ (2015), ‘‘ Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama’’ **Uluslararası İşletme ve Yönetim Dergisi**, 2 (2), 105-135.

Beck, T. Demircuc-Kunt ve diğeri (2006), ‘‘Banking Services for Everyone? Barriers to Bank Access and Use Around The World’’, **World Bank Policy Research Working Paper WPS 4079**.

Beal, Diana ve Delpachitra, Sarath (2003), ‘‘Financial Literacy among Australian University Students’’, **Economic Papers: A Journal of Applied Economics and Policy**, 22 (1), 65-78.

Bernanke, B.S. (2011), **Financial literacy**, Statement by Mr Ben S Bernanke, Chairman of the Board Governors of the Federal Reserve System, provided for the record of hearing held on 12 April 2011 conducted by the Subcommittee on Oversight of Government Management, the Federal Workforce, and the District of Columbia, Committee on Homeland Security and Governmental Affairs, US Senate, Washington DC, 1.

Bernheim, D.B. ve diğeri (2001), ‘‘Education and Savings: The Long-Term Effects of High School Financial Curriculum Mandates’’, **Journal of Public Economics**, 80(3), 435-465.

Borden, Lynne M. ve diğeri (2008), ‘‘Changing College Students’ Financial Knowledge, Attitudes, and Behavior through Seminar Participation’’, **Journal of Family and Economic Issues**, 29(1), 23-40.

- Bowen, Cathy F. (2002), "Financial Knowledge of Teens and Their Parents", **Financial Counseling and Planning**, 13(2), 93-102.
- Buckland J. (2010), "Are low-income Canadians financially literate? Placing financial literacy in the context of personal and structural constraints" **Adult Education Quarterly**, 60(4), 357.
- Capuano, A. ve Ramsay I. (2011), **What Causes Suboptimal Financial Behaviour? An Exploration of Financial Literacy, Social Influences and Behavioural Economics**, **Financial Literacy Project**, Research Report, The University of Melbourne, 220.
- CBF (Commonwealth Bank Foundation) (2010), **Improving Financial Literacy: Benefits for all Australians**, Australia.
- Chen, Haiyang ve Volpe, Ronald P. (1998), "An Analysis of Personal Finance Literacy Among College Students", **Financial Services Review**, 7(2), 107-128.
- _____ (2002), "Gender Differences in Personal Financial Literacy Among College Students" **Financial Services Review**, 11(3), 289-307.
- Civan, Mehmet ve Cenger Hatice (2010), "Finansal Yönetim Dersini Almış Öğrencilerin Finans Eğitimi Beklentilerini Ölçmeye Yönelik Yapılan Bir Çalışma", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 46(4), 84-99.
- Cole, Shawn ve diğerleri (2008), "Money or Knowledge? What Drives The Demand for Financial Services in Developing Countries?" **Harvard Business School Working Paper**, 09(117), 1-51.
- Courchane, M. ve Zorn, P. (2005), "Consumer Literacy and Creditworthiness", http://www.chicagofed.org/digital_assets/others/events/2005/promises_and_pitfalls/paper_literacy.pdf (11.04.2014).
- Cude, J. Brenda ve diğerleri (2006), "College Students and Financial Literacy: What They Know and What We Need to Learn", **Eastern Family Economics and Resource Management Association Conference 2006**, 102- 109.
- Danes, Sharon M. ve Hira, Tahira K. (1987), "Money Management Knowledge of College Students", **The Journal of Student Financial Aid**, 17, 4-16.

- Danes, Sharon M. ve diğlerleri (1999), "Financial Planning curriculum for teens; Impact Evaluation", **Financial Counseling and Planning**, 10(1), 25-37.
- Disney, Richard ve Gathergood, John (2013), "Financial Literacy and Consumer Credit Portfolios", **Journal of Banking and Finance**, 37, 2246-2254.
- Duca, John. V. ve Kumar, Anil (2014), "Financial Literacy and Mortgage Equity Withdrawals", **Journal of Urban Economics**, 80, 62-75.
- Dvorakova, Z. ve diğlerleri (2009), **Slabikar Financni Gramotnosti**, Praha, Czechia: COFET, a.s.
- Ergün, Bahadır ve diğlerleri (2014), "Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 7(34), 847-864.
- Garcia, M.T.M. ve diğlerleri (2011), "Saving Behaviour: Evidence from Portugal", **International Review of Applied Economics**, 25(2), 225-238.
- Gathergood, J. (2012), "Self-control, Financial Literacy And Consumer Over-Indebtedness", **Journal of Economic Psychology**, 33, 590.
- Gökmen, Habil (2012), "Finansal Okuryazarlık", İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Gönen, E. ve Özmete E. (2007), "Finansal Refah: Finansal Yönetim Sürecinden Duyulan Tatmin, Finansal Davranışlar İle Öz-saygı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", **Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi**, 9(3), 57-70.
- Guiso, L. ve Japelli, T. (2008) "Financial literacy and portfolio diversification", **EUI Working Papers**, ECO 2008/31, 17.
- Hastings, JS. ve Mitchell, OS. (2011) "How Financial Literacy and Impatience Shape Retirement Wealth and Investment Behaviours", **Working Paper 16740**, 12, <http://www.nber.org/papers/w16740>.
- Hathaway, Ian ve Khatiwada Sameer, (2008) "Do Financial Education Programs Work?", **Federal Reserve Bank of Cleveland**, www.clevelandfed.org/research (28.20.2015).
- Hogarth, Jeanne M. (2002), "Financial Literacy and Family and Consumer Sciences", **Journal of Family and Consumer Sciences**, 94,15-28.

- Hogarth, Jeanne ve Marianne Hilgert (2002), "Financial Knowledge, Experience and Learning Preferences: Preliminary Results from a New Survey of Financial Literacy", **Consumer Interest Annual**, 48, 1-7.
- Hopley, V. (2003), "Financial Education: What is it and What Makes it So Important?", **Community Reinvestment Report**, , Federal Reserve Bank of Cleveland, www.clevelandfed.org/CommAffairs/CR_Reports/CRreport.pdf (28.11.2015).
- Hilgert, M.A ve diğerleri (2003), "Household Financial Management: The Connection between Knowledge and Behavior," **Federal Reserve Bulletin**, 89(7), 309-322.
- İbrahim, E. Mohamed ve Alqaydi, R. Fatima (2013), "Financial Literacy, Personal Financial Attitude, and Forms of Personal Debt Among Residents of the UAE", **International Journal of Economics and Finance**, 5,(7), 126-138.
- Japelli, Tullio (2010), "Financial Literacy: An International Comparison", **Netspar Discussion Papers**, 64.
- Jazayeri, Ahmad (2012), **From Financial Literacy to Financial Capability: An Important shift for Poverty Reduction**, www.ruralfinance.org (15.10.2015).
- Jorgensen, Bryce L. ve Savla, Jyoti (2010), "Financial Literacy of Young Adults: The Importance of Parental Socialization", **Family Relations**, 59(10), 341-478.
- Klapper, Leora ve diğerleri (2013), "Financial Literacy and Its Consequences: Evidence from Russia during the Financial Crisis", **Journal of Banking & Finance**, 37, 3904-3923.
- Kimball, S. Miles ve Shumway, Tyler (2006), **Investor Sophistication and the Participation, Home Bias, Diversification, and Employer Stock Puzzle**, University of Michigan, USA.
- Louw, Jurgens ve diğerleri (2013), "Financial Literacy Needs Of South African Third-Year University Students", **International Business & Economics Research Journal**, 12(4), 439-450.
- Lusardi Annamaria (2006), **Financial Literacy and Financial Education: Review and Policy Implications**, Networks Financial Institute at Indiana State University Policy Brief.

- Lusardi, Annamaria, (2008a), “Financial Literacy: An Essential Tool For Informed Consumer Choice?”, **National Bureau of Economic Research Paper**, 14084.
- _____ (2008b), “Household Saving Behavior: The Role of Financial Literacy, Information, and Financial Education Programs” <http://ssrn.com/abstract=1094102> (15.11.2015).
- Lusardi Annamaria ve Mitchell S. Olivia (2007a), “Financial Literacy and Retirement Preparedness: Evidence and Implications for Financial Education” **Business Economics**, 42(1), 35-44.
- Lusardi, Annamaria ve Mitchell, S. Olivia (2007b), “Baby Boomers Retirement Security: The Role of Planning, Financial Literacy and housing Wealth”, **Journal of Monetary Economics**, 54, 205-224.
- Lusardi, Annamaria ve Mitchell, S. Olivia (2008), “Planning and Financial Literacy: How Do Women Fare?”, **NBER Working Paper Series**, Working Paper 13750.
- Lusardi, Annamaria ve Mitchell, S. Olivia, (2009), “How Ordinary Consumers Make Complex Economic Decisions: Financial Literacy and Retirement Readiness”, **National Bureau of Economic Research Paper**, 15350.
- Lusardi, Annamaria ve diğerleri (2010), “Financial Literacy Among The Young”, **Journal of Consumer Affairs**, 44(2), 358-380.
- Mahdzan, N. Shahnaz ve Tabiani, Saleh (2013), “The Impact of Financial Literacy on Individual Saving: An Exploratory Study in the Malaysian Context”, **Transformations in Business & Economics**, 12(28), 41-55.
- Mandell, L. (2006), **Financial Literacy: If It’s So Important, Why Isn’t It Improving?**, Networks Financial Institute at Indiana University, USA.
- Mandell L. (2008), “The Financial Literacy of Young American Adults: Results of the 2008 National JumpStart Coalition Survey of High School Seniors and College Students” ,**Jumpstart Coalition**, Washington, USA.
- Mandell, Lewis ve Klein, L. Schmid (2009), “The Impact of Financial Literacy Education on Subsequent Financial Behavior”, **Journal of Financial Counseling and Planning**, 20(1), 15-24.

- Markovich, Charli A. ve Devaney Sharon A. (1997), "College Seniors' Personal Finance Knowledge and Practices", **Journal of Family and Consumer Sciences**, 89, 61-65.
- Mason, Carolynne L.J. ve Wilson, Richard M. S. (2000), **Conceptualising Financial Literacy**, Loughborough University Business Schol.
- National Council on Economic Education (NCEE), (2005), **What American Teens & Adults Know About Economics**, New York, USA.
- Nofsinger, J.R (2011), "Household behavior and boom /bust cycles", **Journal of Financial Stability**, 6(4), 1.
- Nicolini, Gianni ve diğlerleri (2013), "Financial Literacy: A Comparative Study Across Four Countries", **International Journal of Consumer Studies**, 37, 689–705.
- Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) (2005), **Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies**, Paris: OECD.
- _____ (2008), **OECD Journal: General Papers, Special Issue: Financial Education**, 2008/3.
- _____ (2009), **Financial Literacy and Consumer Protection: Overlooked Aspects of the Crisis**.
- Orton L. (2007), "Financial Literacy: Lessons from International Experience", **CPRN Research Report**, Canadian Policy Research Networks.
- Özçam Mustafa (2006), **Yatırımcı Eğitimi: Dünya Uygulamaları ve Türkiye için Öneriler**, Ankara: Sermaye Piyasası Araştırma Raporu.
- Pacfl (President's Advisory Council on Financial Literacy) (2008), **Annual Report to the President**.
- Pahnke, Luise ve Honekamp Ivonne (2010), **Different Effects of Financial Literacy and Financial Education in Germany**, University of Bamberg, Chair in Economics, Especially Empirical Microeconomics Graduate Thesis.
- Peachey, S. ve Roe, Alan (2004), "A Study for the World Savings Banks Institute", **Access to Finance**, Oxford Policy Management.

- Petraskova,V. ve Horvathova,Z. (2010), **Vybrane Kapitoly Z Financni Gramotnosti**, Ceske Budejovice,Czechia: Jihoceska Univerzita.
- Remund, David L. (2010), “Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy”, **Journal of Consumer Affairs**, 44(2), 279.
- Reyes, R. L.(2006), “**The Psychological Meanings of Money**” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Alliant Internaional University.
- Rosacker, Kristen M. ve diğerleri (2009), "Financial Literacy of Freshmen Business School Students", **College Student Journal**, 43(2), 391-399.
- Rooij, Marteen ve diğerleri (2011), “Financial Literacy and Stock Market Participation”, **Journal of Financial Economics**, 101, 449-472.
- Robb, C.A ve Sharpe D.L. (2009), ‘‘An Applied Case Study Analysis of Potential Societal Effect of Personal Financial Knowledge on College Students’ Credit Card Behavior’’, **Journal of Financial Counseling and Planning**, 20(1), 37.
- Robb, C. ve Woodyard, A.S. (2011), ‘‘Financial Knowledge and Best Practice Behavior’’, **Journal of Counseling and Planning**, 22(1), 60-70.
- RMR, (Ray Morgan Research) (2003), **ANZ Survey of Adult Financial Literacy in Australia Final Report**, Melbourne, Australia.
- Rutledge, S. (2009), ‘‘Improving Protection in Financial Services for Russian Consumers’’, **Europe and Central Asia Knowledge Brief**, 13, 1-5.
- Sabri, M. F. Ve diğerleri (2010), ‘‘Savings Behavior and Financial Problems Among College Students: The Role of Financial Literacy in Malaysia’’, **Cross-Cultural Communication**, 6(3), 103-110.
- Sarıgül, Haşmet (2014), ‘‘A Survey of Financial Literacy Among University Students’’, **The Journal of Accounting and Finance**, 64, 207-224.
- Sarıgül, Ahmet (2015) ‘‘ Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranış Ölçeği: Geliştirme, Geçerlilik ve Güvenilirlik’’, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 13(1), 200-218.

- Sevim, Nurdan ve diğerkleri (2012), “The Effects Of Financial Literacy On The Borrowing Behaviour of Turkish Financial Consumers”, **International Journal of Consumer Studies**, 36 (5), 573-579.
- Shambare, Richard ve Rugimbana, Robert (2012), "Financial Litercy Among the Educated: An Exploratory Study of Selected University Students in South Africa", **Feature Article**, 54(4), 581-590.
- Sohn, Sang-Hee ve diğerkleri (2012), “Adolescents’ Financial Literacy: The Role of Financial Socialization Agents, Financial Experiences, and Money Attitudes in Shaping Financial Literacy among South Korean Youth”, **Journal of Adolescence**, 35, 969-980.
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) (2012), **Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması Sonuç Raporu**, Ankara, <http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20121116&subid=0&ct=f> (17.11. 2015).
- _____ (2015), **2015 Yılı İkinci Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması**, <http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20151005&subid=0&ct=f> (17.11.2015).
- Steen, A. ve Mackenzie, D. (2013), “Financial Stress, Financial Literacy, Counselling and the Risk of Homelessness”, **Australasian Accounting Business & Finance Journal**, 7(3), 31-48.
- Stewart, Fiona (2006), “Financial Education and Pensions”, Private Pension Unit OECD, New Delhi, India, <http://www.oecd.org/dataoecd/31/3/37396764.pdf>, (20.10.2015).
- Şahin, Cumhuri (2014), “Bir Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesine İlişkin Bir Araştırma: Bozüyük Meslek Yüksekokulu Örneği”, **Uluslararası Hakemli Ekonomi Yönetimi Araştırmaları Dergisi**, 2, 19-29.
- Taft, M. K. ve diğerkleri (2013), “The Relation between Financial Literacy, Financial Wellbeing and Financial Concerns”, **International Journal of Business and Management**, 8(11), 63-75.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) (2011), **Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim**, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/finansal_egitim.pdf (28.10.2015).

(2013), **Kadınların Ve Genç Kızların Finansal Farkındalık Ve Finansal Eğitim İhtiyaçlarına Yönelik Oecd/Infe Politika Rehberi**, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/fac77860-06ca-44be-99e3-3bf4ff9d214/> (28.10.2015).

Temizel, Fatih (2010), **Mavi Yakalılarda Finansal Okuryazarlık**, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Temizel, Fatih ve Bayram, Fatih (2011), “Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 12(1), 73-86.

URL, “Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları” (2014), <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=1076&ext=pdf> (28.10.2015).

URL, “Paramı Yönetebiliyorum” (t.y), <http://habitatdernegi.org/projeler/py/> (28.10.2015).

URL, “Finansal Eğitim” (t.y), <http://www.tcmb.gov.tr/> (28.10.2015).

URL, “Foder’in Amacı ve Hedefi” (t.y), <http://www.fo-der.org/edit-post/> (28.10.2015).

URL, “Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı Seferberliği İşbirliği Protokolü İmzalandı” (t.y), <http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20120305&subid=0&ct=c> (28.10.2015).

URL “5 Milyon Kişi Finansal Okuryazarlık Dersi Alacak” (t.y), <http://www.dunya.com/finans/bankacilik/5-milyon-kisi-finansal-okuryazarlik-dersi-alacak-276309h.htm> (28.10.2015).

URL, “Kurulumuz İle Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik Ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü Arasında İşbirliği Protokolü İmzalanmıştır”(t.y), <http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20140225&subid=0&ct=c> (28.10.2015).

URL, “Finansal Tabatna Yayılma Konferansı” (t.y), <http://www.worldbank.org/> (17.11.2015).

- Valentine, Gregory P. ve Khayum, Mohammed. (2005), “Financial Literacy Skills of Students in Urban and Rural High Schools”, **The Delta Pi Epsilon Journal**, 47 (1), 1-10.
- Volpe, Ronald P ve diğerleri (2002), “A Survey of Investment Literacy among Online Investors”, **Financial Counseling and Planning**, 13(1), 1–13.
- Wagland, Suzanne (2006), **Financial Literacy In The Context Of Literacy In General**, Sydney, Australia: University of Western Sydney, http://www.cbs.curtin.edu.au/files/Wagland_Paper1.pdf.
- Wagland, Suzanne P. ve Taylor, Sharon (2009), “When It Comes to Financial Literacy, Is Gender Really an Issue?”, **Australian Accounting Business and Finance Journal**, 3(1), 13-25.
- Williams, Toni (2007), "Empowerment of Whom and for What? Financial Literacy Education and the New Regulation of Consumer Financial Services", **Law & Policy**, 29 (2), 226-256.
- Worthington, A.C. (2006), “Predicting financial literacy in Australia”, **Financial Services Review**, 15(1), 59–79.
- World Bank (2009a), **The Case for Financial Literacy in Developing Countries: Promoting Access to Finance by Empowering Consumers**, 2- 6.
- World Bank (2009b), “Bulgaria Diagnostic Review of Consumer Protection and Financial Capability”, **Key Findings and Recommendations**, 1-8.

EKLER

Ek 1: İllere Göre Şube Başına Ortalama Nüfus*

Sıra No.	İller	Şube Başına Kişi Sayısı		2010-2014 % Değişme
		2010	2014	
1	İstanbul	4.827	4.582	-5,1
2	Ankara	5.103	4.699	-7,9
3	Muğla	4.781	4.708	-1,5
4	Artvin	5.492	4.848	-11,7
5	Antalya	5.139	4.972	-3,2
6	İzmir	5.674	5.154	-9,2
7	Edirne	6.617	6.158	-6,9
8	Tunceli	5.900	6.181	4,8
9	Çanakkale	7.430	6.241	-16,0
10	Rize	8.196	6.466	-21,1
11	Denizli	8.174	6.613	-19,1
12	Tekirdağ	8.314	6.717	-19,2
13	Burdur	7.191	6.760	-6,0
14	Bilecik	8.049	6.772	-15,9
15	Trabzon	7.955	6.786	-14,7
16	Kırklareli	7.395	6.874	-7,0
17	Bolu	7.749	6.946	-10,4
18	Aydın	7.919	6.947	-12,3
19	Kastamonu	7.686	6.961	-9,4
20	Nevşehir	8.067	6.982	-13,5
21	Kocaeli (İzmit)	8.433	7.032	-16,6
22	Çankırı	7.461	7.060	-5,4
23	Eskişehir	8.788	7.064	-19,6
24	Bursa	7.686	7.075	-7,9
25	Karabük	9.104	7.462	-18,0
26	Isparta	8.621	7.478	-13,3
27	Balıkesir	8.796	7.526	-14,4
28	Sinop	8.110	7.575	-6,6
29	Gümüşhane	9.258	7.703	-16,8
30	Ardahan	10.545	7.755	-26,5
31	Amasya	9.300	7.852	-15,6
32	Bayburt	9.302	8.061	-13,3
33	Çorum	9.915	8.111	-18,2
34	Kayseri	9.722	8.113	-16,5
35	Afyonkarahisar	9.688	8.119	-16,2
36	Uşak	10.563	8.127	-23,1
37	Adana	9.309	8.297	-10,9
38	Yozgat	11.072	8.318	-24,9
39	Sakarya (Adapazarı)	9.919	8.328	-16,0
40	Konya	10.489	8.435	-19,6
41	İçel (Mersin)	9.927	8.509	-14,3
42	Manisa	9.853	8.549	-13,2
43	Kırşehir	11.094	8.566	-22,8
44	Giresun	9.114	8.600	-5,6
45	Bartın	8.941	8.609	-3,7

Sıra No.	İller	Şube Başına Kişi Sayısı		2010-2014 % Değişme
		2010	2014	
46	Zonguldak	9.837	8.678	-11,8
47	Kırıkkale	11.066	8.745	-21,0
48	Sivas	10.358	8.776	-15,3
49	Erzincan	9.780	8.945	-8,5
50	Yalova	8.858	9.061	2,3
51	Samsun	10.527	9.071	-13,8
52	Karaman	11.632	9.245	-20,5
53	Tokat	10.839	9.343	-13,8
54	Kütahya	11.141	9.370	-15,9
55	Düzce	11.662	9.876	-15,3
56	Ordu	11.790	10.497	-11,0
57	Gaziantep	12.148	10.556	-13,1
58	Elazığ	14.543	11.152	-23,3
59	Erzurum	14.790	11.225	-24,1
60	Kilis	12.314	11.707	-4,9
61	Malatya	17.634	11.839	-32,9
62	Niğde	14.080	11.859	-15,8
63	Hatay (Antakya)	14.515	12.062	-16,9
64	Kars	13.717	12.353	-9,9
65	Aksaray	15.729	12.395	-21,2
66	Iğdır	15.368	13.718	-10,7
67	Kahramanmaraş	18.330	13.962	-23,8
68	Osmaniye	18.432	14.078	-23,6
69	Adıyaman	18.467	14.581	-21,0
70	Mardin	19.595	15.173	-22,6
71	Diyarbakır	20.386	16.684	-18,2
72	Bitlis	19.339	16.901	-12,6
73	Siirt	23.130	18.727	-19,0
74	Ağrı	24.637	20.349	-17,4
75	Batman	23.191	20.652	-10,9
76	Hakkari	25.130	21.253	-15,4
77	Şırnak	21.505	21.259	-1,1
78	Bingöl	23.197	22.168	-4,4
79	Van	32.357	23.599	-27,1
80	Şanlıurfa	30.803	23.662	-23,2
81	Muş	33.907	29.373	-13,4
	Türkiye	7.843	6.973	-11,1

* İller 2014 yılı şube başına düşen nüfusa göre sıralanmıştır.

Ek 2: İllere Göre ATM Başına Ortalama Nüfus*

Sıra No.	İller	ATM Başına Kişi Sayısı		2010-2014 % Değişme
		2010	2014	
1	Muğla	1.150	855	-25,6
2	Antalya	1.623	1.205	-25,7
3	İstanbul	1.846	1.328	-28,0
4	İzmir	1.986	1.367	-31,2
5	Ankara	1.882	1.387	-26,3
6	Kocaeli (İzmit)	2.039	1.410	-30,9
7	Edirne	2.283	1.450	-36,5
8	Eskişehir	2.345	1.456	-37,9
9	Tekirdağ	2.111	1.474	-30,2
10	Yalova	2.369	1.500	-36,7
11	Kırklareli	2.465	1.514	-38,6
12	Çanakkale	2.515	1.546	-38,5
13	Aydın	2.240	1.551	-30,8
14	Artvin	2.701	1.601	-40,7
15	Karabük	3.035	1.618	-46,7
16	Bolu	2.712	1.637	-39,7
17	Balıkesir	2.323	1.658	-28,6
18	Bilecik	3.364	1.693	-49,7
19	Bursa	2.570	1.709	-33,5
20	Rize	2.829	1.802	-36,3
21	Tunceli	2.324	1.881	-19,1
22	Nevşehir	3.172	1.883	-40,6
23	Zonguldak	2.923	1.907	-34,8
24	Sakarya (Adapazarı)	3.163	1.915	-39,4
25	Isparta	2.892	1.939	-33,0
26	Denizli	3.006	1.985	-34,0
27	Trabzon	3.130	2.002	-36,0
28	Burdur	2.942	2.039	-30,7
29	Düzce	3.382	2.142	-36,7
30	Kayseri	3.579	2.157	-39,7
31	Samsun	3.717	2.160	-41,9
32	Erzincan	3.357	2.171	-35,3
33	Uşak	3.798	2.184	-42,5
34	Manisa	3.555	2.213	-37,7
35	İçel (Mersin)	3.687	2.267	-38,5
36	Adana	3.487	2.299	-34,1
37	Kastamonu	3.440	2.320	-32,6
38	Kırıkkale	3.144	2.337	-25,7
39	Amasya	3.451	2.350	-31,9
40	Kütahya	3.937	2.381	-39,5
41	Bartın	3.294	2.398	-27,2
42	Giresun	3.710	2.402	-35,3
43	Çankırı	3.654	2.447	-33,0
44	Afyonkarahisar	3.897	2.487	-36,2
45	Sinop	3.754	2.494	-33,6
46	Çorum	4.183	2.597	-37,9
47	Kırşehir	4.186	2.620	-37,4
48	Erzurum	4.273	2.688	-37,1
49	Sivas	4.091	2.757	-32,6
50	Konya	4.455	2.764	-38,0
51	Malatya	4.873	2.768	-43,2
52	Karaman	4.748	2.795	-41,1
53	Gümüşhane	4.181	2.814	-32,7

Sıra No.	İller	ATM Başına Kişi Sayısı		2010-2014 % Değişme
		2010	2014	
54	Aksaray	5.033	2.868	-43,0
55	Tokat	4.413	2.960	-32,9
56	Hatay (Antakya)	5.177	2.963	-42,8
57	Yozgat	5.536	3.068	-44,6
58	Ordu	4.926	3.095	-37,2
59	Bayburt	4.651	3.100	-33,3
60	Gaziantep	5.169	3.133	-39,4
61	Elazığ	4.934	3.160	-36,0
62	Niğde	4.693	3.275	-30,2
63	Osmaniye	6.565	3.291	-49,9
64	Ardahan	5.273	3.360	-36,3
65	Kahramanmaraş	6.371	3.618	-43,2
66	Kilis	5.354	3.679	-31,3
67	Kars	5.294	3.706	-30,0
68	Adıyaman	7.295	4.396	-39,7
69	Iğdır	7.377	4.466	-39,5
70	Diyarbakır	6.677	4.685	-29,8
71	Hakkari	7.391	4.847	-34,4
72	Siirt	8.591	4.898	-43,0
72	Siirt	8.591	4.898	-43,0
73	Bitlis	7.828	5.452	-30,4
74	Bingöl	7.291	5.660	-22,4
75	Van	9.677	5.683	-41,3
76	Mardin	9.081	5.717	-37,0
77	Batman	8.797	5.932	-32,6
78	Şırnak	8.434	6.189	-26,6
79	Şanlıurfa	11.551	6.786	-41,3
80	Ağrı	10.628	6.868	-35,4
81	Muş	10.708	7.090	-33,8
Türkiye		2.778	1.874	-32,5

* İller 2014 yılı ATM başına düşen nüfusa göre sıralanmıştır.

Ek 3: İllere Göre Nüfus Başına Ortalama Mevduat*

Sıra No.	İller	Kişi Başına Mevduat (TL)		2010-2014 % Değişme
		2010	2014	
1	İstanbul	19.251,7	34.114,8	77,2
2	Ankara	20.334,3	28.929,3	42,3
3	İzmir	8.387,4	13.309,0	58,7
4	Muğla	7.897,5	13.125,0	66,2
5	Antalya	6.878,4	12.110,1	76,1
6	Denizli	5.479,6	9.718,9	77,4
7	Uşak	5.757,9	9.657,0	67,7
8	Kocaeli (İzmit)	5.237,9	9.167,2	75,0
9	Eskişehir	6.382,0	9.086,9	42,4
10	Zonguldak	6.068,0	8.693,9	43,3
11	Bursa	5.324,8	8.562,8	60,8
12	Yalova	4.493,7	8.371,1	86,3
13	Aydın	4.957,3	8.212,7	65,7
14	Kırklareli	5.342,2	8.186,6	53,2
15	Edirne	5.173,6	8.133,1	57,2
16	Tunceli	5.844,3	8.089,4	38,4
17	Balıkesir	4.840,7	7.587,8	56,7
18	Adana	4.595,8	7.263,6	58,0
19	Kayseri	4.351,5	7.014,4	61,2
20	Nevşehir	4.161,7	6.944,0	66,9
21	Kırşehir	4.085,0	6.906,5	69,1
22	Bartın	4.607,6	6.827,4	48,2
23	Tekirdağ	4.458,7	6.794,7	52,4
24	İsparta	4.045,2	6.616,5	63,6
25	Trabzon	4.048,8	6.543,4	61,6
26	Aksaray	3.490,9	6.432,5	84,3
27	İçel (Mersin)	4.057,2	6.253,1	54,1
28	Çanakkale	3.986,7	6.172,7	54,8
29	Karaman	3.340,4	6.066,4	81,6
30	Burdur	3.750,4	5.979,1	59,4
31	Sinop	3.523,3	5.852,3	66,1
32	Hatay (Antakya)	3.246,7	5.640,0	73,7
33	Karabük	3.444,3	5.421,0	57,4
34	Giresun	3.357,4	5.413,2	61,2
35	Samsun	3.262,0	5.286,2	62,1
36	Erzincan	3.160,8	5.161,5	63,3
37	Sivas	2.965,4	5.079,5	71,3
38	Bolu	3.337,3	5.058,4	51,6
39	Afyonkarahisar	2.713,4	4.924,1	81,5
40	Konya	2.943,7	4.913,0	66,9
41	Çorum	2.775,4	4.904,8	76,7
42	Artvin	3.129,9	4.883,7	56,0
43	Rize	2.773,1	4.610,6	66,3
44	Manisa	2.959,9	4.470,9	51,0
45	Bilecik	2.379,8	4.378,8	84,0
46	Sakarya (Adapazarı)	2.441,2	4.317,5	76,9
47	Yozgat	2.232,7	4.239,4	89,9
48	Amasya	2.578,0	4.184,7	62,3
49	Kastamonu	2.893,2	4.146,6	43,3
50	Gaziantep	2.313,8	4.135,4	78,7
51	Elazığ	2.468,1	4.039,9	63,7
52	Kütahya	2.202,9	4.019,1	82,4
53	Çankırı	2.304,9	3.921,8	70,1
54	Malatya	2.392,0	3.876,7	62,1
55	Ordu	2.109,0	3.721,9	76,5

Sıra No.	İller	Kişi Başına Mevduat (TL)		2010-2014 % Değişme
		2010	2014	
56	Düzce	2.257,3	3.705,5	64,2
57	Niğde	2.223,2	3.668,6	65,0
58	Kırıkkale	2.086,6	3.341,1	60,1
59	Bayburt	2.124,0	3.024,2	42,4
60	Iğdır	1.757,7	2.955,6	68,1
61	Ardahan	1.943,5	2.896,2	49,0
62	Kahramanmaraş	1.721,3	2.858,3	66,1
63	Gümüşhane	1.831,7	2.780,8	51,8
64	Tokat	1.732,9	2.706,6	56,2
65	Erzurum	1.604,0	2.503,8	56,1
66	Kars	1.560,0	2.487,7	59,5
67	Kilis	1.090,6	2.356,5	116,1
68	Hakkari	1.126,4	2.168,6	92,5
69	Osmaniye	1.319,5	2.144,1	62,5
70	Bingöl	1.097,2	2.018,9	84,0
71	Adıyaman	1.143,1	1.929,7	68,8
72	Siirt	844,5	1.888,6	123,6
73	Diyarbakır	1.266,5	1.834,7	44,9
74	Batman	999,3	1.731,4	73,3
75	Mardin	902,5	1.455,0	61,2
76	Şırnak	809,8	1.424,9	76,0
77	Bitlis	809,8	1.419,7	75,3
78	Ağrı	1.090,0	1.291,9	18,5
79	Van	847,8	1.282,1	51,2
80	Muş	651,1	1.251,6	92,2
81	Şanlıurfa	759,0	1.035,2	36,4
	Türkiye	7.589	12.795	68,6

* İller 2014 yılı nüfus başına mevduat hacmine göre sıralanmıştır.

Ek 4: İllere Göre Nüfus Başına Ortalama Kredi*

Sıra No.	İller	Kişi Başına Kredi (TL)		2010-2014 % Değişme
		2010	2014	
1	İstanbul	14.710,2	34.041,6	131,4
2	Ankara	10.466,8	25.497,3	143,6
3	Antalya	7.627,0	18.644,5	144,5
4	Denizli	5.180,8	17.420,7	236,3
5	İzmir	6.747,9	15.746,4	133,4
6	Gaziantep	4.496,7	14.229,9	216,4
7	Kocaeli (İzmit)	6.093,5	13.739,5	125,5
8	Bursa	5.304,7	12.514,0	135,9
9	Muğla	5.739,4	12.153,9	111,8
10	Adana	4.779,9	11.144,3	133,1
11	Eskişehir	4.697,8	10.983,9	133,8
12	Karabük	3.629,0	10.727,4	195,6
13	Kayseri	4.278,8	10.584,1	147,4
14	Edirne	4.558,9	10.446,8	129,2
15	Tekirdağ	4.374,3	10.372,0	137,1
16	Kırklareli	4.117,0	10.180,5	147,3
17	Konya	3.078,5	9.760,7	217,1
18	İçel (Mersin)	4.072,3	9.531,5	134,1
19	Aydın	4.322,8	9.242,0	113,8
20	Trabzon	3.750,3	9.103,6	142,7
21	Hatay (Antakya)	3.820,4	9.073,1	137,5
22	Rize	3.834,7	8.962,0	133,7
23	Uşak	3.459,2	8.924,6	158,0
24	Bolu	3.841,7	8.779,4	128,5
25	Bilecik	3.134,6	8.615,9	174,9
26	Balıkesir	3.835,4	8.597,2	124,2
27	Manisa	3.472,9	8.494,2	144,6
28	Samsun	3.484,0	8.209,5	135,6
29	Yalova	3.996,3	8.166,2	104,3
30	Çanakkale	3.907,3	8.139,8	108,3
31	Amasya	3.349,6	8.127,9	142,7
32	Kırşehir	2.982,1	7.970,2	167,3
33	Çorum	3.358,3	7.909,1	135,5
34	Sakarya (Adapazarı)	3.295,1	7.835,1	137,8
35	Nevşehir	3.171,6	7.683,7	142,3
36	Karaman	2.475,8	7.632,2	208,3
37	Artvin	3.339,0	7.612,3	128,0
38	Burdur	3.722,0	7.302,6	96,2
39	Kahramanmaraş	2.411,9	7.236,5	200,0
40	Çankırı	3.119,8	6.931,0	122,2
41	Düzce	3.009,9	6.925,7	130,1
42	Zonguldak	3.781,0	6.898,6	82,5
43	Sinop	3.091,1	6.877,9	122,5
44	Isparta	3.113,2	6.721,9	115,9
45	Kastamonu	3.251,3	6.718,5	106,6
46	Afyonkarahisar	2.892,0	6.547,2	126,4
47	Kırıkkale	2.779,9	6.503,7	133,9
48	Giresun	2.964,4	6.381,0	115,3
49	Bartın	2.997,1	6.329,4	111,2
50	Sivas	2.488,3	6.252,8	151,3
51	Elazığ	2.116,3	6.086,1	187,6
52	Niğde	2.511,4	6.069,6	141,7
53	Tunceli	2.558,0	6.036,6	136,0
54	Ordu	2.471,2	5.977,5	141,9
55	Kütahya	2.455,5	5.931,3	141,6

Sıra No.	İller	Kişi Başına Kredi (TL)		2010-2014 % Değişme
		2010	2014	
56	Tokat	2.642,8	5.818,0	120,1
57	Malatya	2.330,6	5.812,7	149,4
58	Ardahan	1.919,5	5.613,8	192,5
59	Erzurum	2.057,4	5.595,2	172,0
60	Yozgat	2.365,8	5.583,0	136,0
61	Aksaray	2.346,8	5.248,8	123,7
62	Osmaniye	2.090,7	5.187,5	148,1
63	Erzincan	2.303,3	5.186,4	125,2
64	Kars	1.757,1	4.760,3	170,9
65	Iğdır	1.663,0	4.683,5	181,6
66	Gümüşhane	2.094,3	4.573,3	118,4
67	Adıyaman	1.761,4	4.466,0	153,5
68	Diyarbakır	1.590,8	4.346,0	173,2
69	Kilis	1.632,8	4.123,7	152,6
70	Mardin	1.209,4	3.990,6	230,0
71	Bayburt	2.177,7	3.929,6	80,4
72	Şanlıurfa	1.183,9	3.538,1	198,8
73	Bitlis	1.178,6	3.301,8	180,1
74	Van	977,7	3.231,2	230,5
75	Batman	1.107,6	2.889,2	160,9
76	Bingöl	1.251,3	2.715,5	117,0
77	Siirt	876,9	2.453,2	179,8
78	Şırnak	753,8	2.070,4	174,7
79	Ağrı	733,1	2.047,5	179,3
80	Muş	618,2	1.946,8	214,9
81	Hakkari	666,3	1.899,1	185,0
	Türkiye	6.111	14.828	142,6

* İller 2014 yılı nüfus başına kredi hacmine göre sıralanmıştır.

Ek: 5 Anket Formu

Değerli Katılımcı,
Elimizdeki anket çalışması Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı kapsamında, Trabzon'daki Lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bir yüksek lisans tez çalışmasına veri sağlamak üzere hazırlanmıştır. Vereceğiniz cevaplar kümülatif olarak değerlendirilecek olup, anket üzerine kimlik bilgilerinizi kesinlikle yazmayınız. Katılarınız için şimdiden teşekkür eder, başarılar dileriz.

Doç.Dr. Bünyamin ER – Ecem TAYLAN

A. ANKETİ CEVAPLAYANIN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN SORULAR

1. Cinsiyetiniz nedir?

Kız Erkek

2. Kaçınıcı sınıftasınız?

1. sınıf
2. sınıf
3. sınıf
4. sınıf

3. Lise türünüz nedir?

Anadolu Lisesi
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
Anadolu İmam Hatip Lisesi
Fen Lisesi
Özel Eğitim Meslek Lisesi
Sosyal Bilimler Lisesi
Spor Lisesi

B. FİNANSA ERİŞİME YÖNELİK SORULAR

4. Ekonomi ve finans ile ilgili ilk terimleri nerede öğrendiniz?

Aile Okul
Sosyal çevre Medya araçları
Bir bilgim yok

5. Ülkemizde ve Dünyada gelişen finansal olayları ne kadar sıklıkta takip ediyorsunuz?

Her gün Haftada bir kaç kez
Ayda bir kaç kez Takip etmiyorum

6. Ekonomi ve finans ile ilgili haberleri öğrenmek için aşağıdaki araçlardan hangilerini kullanıyorsunuz?

Aile/sosyal çevre Tv/radyo
Kitap/dergi Sosyal medya
Kullanmıyorum

7. Ekonominin gündem ve maddeleri hakkında bilgi sağlayan dergi veya kitap aboneliğiniz var mı?

Evet Hayır

C. FİNANSA TUTUM VE DAVRANISA YÖNELİK SORULAR

8. Harçlığınızı ne sıklıkta ahıyorsunuz?

Günlük Haftalık
Aylık Yıllık
Harçlık almıyorum

9. Harçlığınızı ne şekilde değerlendiriyorsunuz?

Önce tasarruf ayırır, kalanımı harcarım
Harcamaları yapar, kalanımı tasarruf ederim
Hepsini harcarım, tasarruf etmem
Bu soruya yanıt vermekte zorlanıyorum

10. Bir sonraki harçlığınızı almadan önce arda kalan paranız varsa bununla ne yaparsınız?

Tüketim mallarına harcarım
Nakit olarak tutarım
Altın veya mücevher alırım
Bankada olan hesabıma yatırırım
Arkadaşlarıma borç veririm

11. Yeni harçlığınızı almadan önce elinizdeki para ne kadar sıklıkla tükenir?

Daima Çok sık
Bazen Çok nadiren
Asla

12. Bir sonraki harçlığınızı almadan paranız tükenirse genellikle ne yaparsınız?

Giderlerimi kısar ve tasarruf ederim
Tasarruflarımı harcarım
Akraba, arkadaş veya tanıdıklarımdan borç alırım
Ailemden tekrar harçlık alırım

13. Para idaresi ile ilgili davranışınız aşağıdakilerden hangisidir?

Paramı idaresini kendim yapar ve hedefler koyarım
Paramın idaresine dair hedeflerime genellikle ulaşırım
Paramın idaresine dair hedeflerime genellikle ulaşmamam
Paramın idaresiyle ilgili konuları ailemle konuşurum

14. Günlük, aylık ya da yıllık harcamalarınızı takip eder misiniz?

Bir kısmını takip ederim
Tamamını takip ederim
Takip etmiyorum

15. Herhangi bir ürünü alırken nelere dikkat edersiniz?

Markasına
Fiyatına
İndirim olup/olmadığına
İhtiyacımı karşılayıp/karşılamadığına

16. Bir markette fiyatlarına bakarak herhangi bir markada veya ambalaj büyüklüğünde fiyat karşılaştırmasını kolaylıkla yapabilir misiniz?

Evet, yapabilirim Hayır, yapamam

17. Alışveriş yaptıktan sonra ödemediğiniz tutarı gösteren fiş veya faturayı saklıyor musunuz?

Evet, her zaman saklıyorum
Nadiren, büyük alışverişlerimi saklıyorum
Hayır, saklamıyorum

Arka sayfaya geçiniz...

D. FİNANSAL BİLGİYİ ÖLÇMEYE YÖNELİK SORULAR

18. Oturduğunuz ev kira mı yoksa kendi eviniz mi?

Kira Kendi evimiz
Bilmiyorum

19. Ailenizin acil durumlara karşı tasarrufu veya emeklilik için özel birikimi var mıdır?

Evet Hayır
Fikrim yok

20. Ailenizin bütçe giderlerinin neler olduğunu biliyor musunuz? (kira, elektrik, su vb)

Evet, konu hakkında bilgim var
Bir kısmı hakkında bilgi sahibiyim
Hayır, konu hakkında hiçbir bilgim yok

21. Aşağıdaki eğilimlerden hangilerini takip ediyorsunuz?

Enflasyon oranındaki değişiklikler
Tüketim mallarının fiyatlarındaki değişiklikler
Petrol, altın, metal vb. fiyatlarındaki fiyat değişimlerini
Hiçbir eğilimi takip etmiyorum

22. Kredi kartı sahibi olmak kişinin alm gücünü artırabilir mi?

Evet, artırır
Hayır, artırmaz
Etkilemez
Konu hakkında bilgi sahibi değilim

27. Aileniz gelir ve giderlerin kaydını tutmaya alışkın mı? Aşağıdakilerden hangisi ailenizdeki uygulamaya en yakın düşüyor?

Evet, her şeyin kaydını tutuyoruz; bütün gelirlerimizin ve giderlerimizin kaydını tutuyoruz
Evet, her şeyin belgesini tutuyoruz ama bütün gelir ve giderlerimizi kaydetmiyoruz
Hayır, her şeyin kaydını tutmuyoruz ama genellikle ne kadar paranın geldiğini ve harcadığını biliyoruz
Hayır, kayıt tutmuyoruz ve bir ayda ne kadar paranın girdiği veya harcadığıyla ilgili bir fikrimiz bile yok

28. Brüt ve net ücret arasındaki fark nedir?

Net ücret, brüt ücret üzerinden tasarrufların kesildikten sonra alınan ücrettir
Brüt ücret, net ücret üzerinden tasarrufların kesildikten sonra alınan ücrettir
Brüt ücret, net ücret üzerinden vergi kesildikten sonra alınan ücrettir
Net ücret, brüt ücret üzerinden vergi kesildikten sonra alınan ücrettir
Bu soruyu yanıtlamakta zorlanıyorum

29. Aşağıdaki kavramlar hakkındaki bilgi düzeyinizi işaretleyiniz.

Finansal Kavram	Bilgi Düzeyi			Finansal Kavram	Bilgi Düzeyi		
	Hiç Duymadım	Sadece Duydum	Bilgim Var		Hiç Duymadım	Sadece Duydum	Bilgim Var
Faiz	☐	☐	☐	Enflasyon	☐	☐	☐
Kredi kartı	☐	☐	☐	Katılım Bankası	☐	☐	☐
Sigorta	☐	☐	☐	EFT	☐	☐	☐
Mevduat	☐	☐	☐	ÖTV	☐	☐	☐
Hisse senedi	☐	☐	☐	TÜFE	☐	☐	☐
Bireysel emeklilik	☐	☐	☐	Cari açık	☐	☐	☐
Yatırım fonu	☐	☐	☐	Resesyon	☐	☐	☐
Döviz kuru	☐	☐	☐	Bono	☐	☐	☐
Borsa	☐	☐	☐	İthalat	☐	☐	☐
Tasarruf	☐	☐	☐	Stopaj	☐	☐	☐
Merkez Bankası	☐	☐	☐		☐	☐	☐

Anket sona erdi. Katkılarınız için teşekkür ederiz...

ÖZGEÇMİŞ

1989 yılında Bandırma/Balıkesir’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kültür Eğitim Vakfı Özel İlköğretim Okulu’nda, lise öğrenimini Kemal Pireci Lisesi’nde (Yabancı Dil Ağırlıklı) tamamladı. 2007 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Maliye bölümünü kazandı. 2011 yılında lisans eğitimini tamamlayarak mezun oldu. Aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finans Bilim Dalı’nda yüksek lisans eğitimine başladı. İyi derecede İngilizce bilmektedir.